3 1761 06676453 1

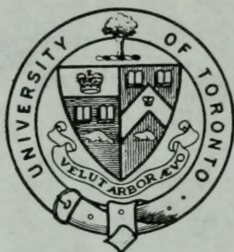
UNIVERSITY OF TORONTO
VELUT ARBOR ÆVO

Казки бр. Грімм

ДИТЯЧА БІБЛІОТЕКА.

КАЗКИ
БРАТІВ ГРІММ
В ЧОТИРЬОХ ТОМАХ

з 180 малюнками.

Переказ з німецької мови
М. Харченка, Ф. Супруна, Д. Корзуна та инших

під редакцією
І. ТРУБИ.

ТОМ І.

Перше видання
Заходами Видавничого Товариства
„ВЕРНИГОРА“.

РІК 1919.
КИЇВ—ВІДЕНЬ.

Друкарня J. N. Vernay, Wien, IX. B., Canisiusgasse Nr. 8—10.

Селянка з села Нідерцверн біля Касселя, — Фіменія. Більшисть найкращих казок (з другого тому) записана Братами Гріммами з оповідань цієї молодици. Портрет змальований третім братом Грімм — Людвигом.

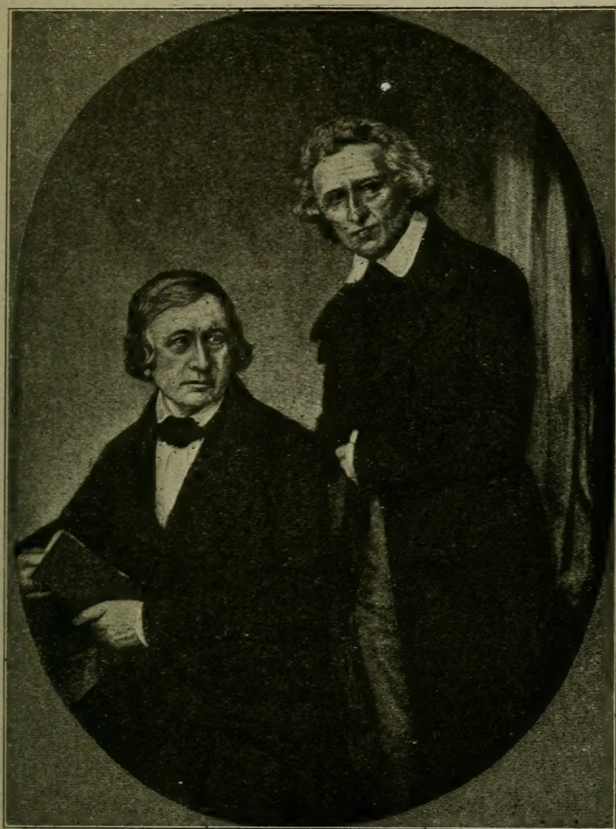

Брати Вільгельм Грімм та Яків Грімм.
Зібрали й видрукували німецькі народні казки в роках 1814—1844.

Королевич-жаба або залізний Генрих.

В старовинні часи, як багато чого на світі робилося по щучому призволенню, або як кажуть, з доброго дива, жив один король. І було в того короля троє дочок і всі гарні, мов намальовані, та самою з них найкращою була менча доня. Такої вродливої дівчини ще не було на світі, так що сонечко, котре за свій вік багато дівчаток набачилось, то й воно, як світило королівні в личенько, їй раз-у-раз дивувалося. Поблизу королівського палацу ріс великий темний гай, а в гаю під старою густою та гіллястою липою стояла криниця з кам'янною цямриною. Як було в день дуже парко, то йшла королівська дитина в гай, сідала край криниченьки на цямрину в холодочку під липою, а щоб було веселійше, то розважалася вона грою: підкидала вгору золотого м'яча і ловила його не встаючи з цямрини. Це в неї була найулюблена іграшка.

Якось одного дня не пощастило королівні: як підкинула вона м'яча вгору, то не попав він потім їй в руки, а впав додолу і влучив в самісеньку криницю, у воду. Королівна провожала очима, куди падав м'яч, та він скоро зник, бо криниця була глибока, дуже глибока, так що побачити дна ніяк не можна було. Тоді дівчина почала плакати, і де-далі, то все дужче й дужче плакала і ніяк не могла заспокоїтися та чимсь иншим розважитись. Як вона отак вбивалась коло криниці, хтось її гукнув, кажучи: „Що тобі за пригода приключилася, королівно? Ти так гірко плачеш, що, здається, камінь і той змилосердив я-б до тебе!‘ Дівчина обернулася навколо себе, подивилась, звідкиль глас іде, й побачила велику жабу, котра вилізла

з води й підняла вгору свою товсту, гидку голову. — „А, це ти, стара жабо-стрекотушко, — відповідала королівна: я того плачу, що впустила, граючись, свого золотого м'яча в криницю — „Ну, то годі тобі плакати, заспокойся, — сказала жаба: я хочу тобі у пригоді стати. Тільки скажи, що ти мені даси, як я витягну з води й верну тобі твою любу іграшку?“ — „Все, все, люба жабко, що тільки забажаєш, все тобі дам, — пообіцяла королівна: мої вбрання, намисто, дорогоцінне каміння, навіть оцю золоту коронку, що я ношу на собі.“ А жаба так відповідала дівчині: „Не треба мені ні твоїх убрань, ні твого намиста або дорогоцінного каміню, навіть не треба мені твоєї золотої коронки. А як ти мене будеш любити, приймеш, як свого товариша, гратимеш зо мною в усі свої іграшки, сажатимеш поруч себе за столом, дозволятимеш їсти з однієї з тобою тарілки, пити з однієї з тобою

чарочки, спати в одному з тобою ліжку, то я тоді пурну на саме дно криниці, знайду твій золотий м'яч і принесу тобі його назад." — „Добре, добре! — промовила королівна: я все тобі обіцяю, що ти бажаєш, аби ти тільки дістала мені золотого м'яча." А тим часом про себе думала: „Що ця дурна жаба верзікає! Сидить вона собі у воді між такими, як сама, зеленими жабами, квакає й кумкає і не може ніяк бути в товаристві людей."

Як тільки дівчина дала жабі обіцянку, то та зараз же стрибнула назад у криницю, пориула на саме денце, і через якусь хвилинку віпорнула знову, несучи в роті золотий царівнин м'ячик, і кинула його на мурожок під липою. Королівна не счулася від радощів, що знову побачила свою найлюбійшу іграшку, схопила її й побігла з нею додому. — „Підожди, підожди! — гукала їй услід жаба: візьми ж і мене з собою, я ж не можу так швидко бігати, як ти!" Та що помоглось тій жабі? Вона могла собі кричати своє дурне „Ква! ква!" скільки хотіла, а дівчина її не слухала, побігла додому і скоро зовсім забулася про жабу, котрій треба було назад вертатися до криниці.

На другий день, як сиділа королівна разом з королем та придворним панством за обідом і їла зі своєї золотої мисочки, почули всі, як щось по мармуровій драбині шелепає: тюп-шльоп, тюп-шльоп, а як досягло дверей, то постукало й голосно гукнуло: „Королівно-найменча, відчини мені, серденько!" Вона схопилася й хотіла глянути, хто то її гукає. Коли ж відчинила двери, то побачила, що за порогом сидить велика болотяна жаба. То дівчина швиденько причинила двери й знову сіла за стіл, і аж побіліла з переляку. Старий батько-король відразу помітив, що у його доні дуже колотиться серце в грудях і спитав її: — „Чого то ти, моя дитино, так перелякалась? Чи не побачила ти там за дверима якого опудала, що може хотів тебе на край світа занести?" — „Ні, — відповіла

дівчина: то не страшне опудало, а гидка болотяна жаба там...“ — „Чого ж їй, тій жабі, треба від тебе?“ — „Мій, любий таточку, як була я вчора в гаю та гралася коло криниці, то впустила в воду свого золотого м'яча і дуже за ним плакала. То його витягла з води й вернула мені велика зелена жаба. Вона вимагала за те від мене, щоб стати моїм товаришем, і я їй обіщалася. Я ж ніколи в світі не думала, що вона вилізе з води й прийде до мене. А тепер вона сидить там за порогом і хоче прийти сюди до мене.“ І коли росповідала отак королівна, знову всі почули, як щось двійчи постукало в двери й голосно промовило:

„Королівно маленька,
Відчини мені двери швиденько!
Згадай, що ти казала,
Як під липою вчора зо мной розмовляла...
Королівно маленька,
Відчини мені двери швиденько!“

Тоді король сказав доні: Коли ти обіщалася, то треба додержати свого слова. Йди, відчини двери та й впусти сюди жабу!“ Сердешна дівчина встала, відчинила двери і в кімнату встрибнула зелена жаба. Вона стрибала слідом за королівною аж до самого її стільця. Там спинилася й промовила: „Підніми мене вгору й посади коло себе!“ Дівчина ніяк не наважувалась того робити, аж покиль не звелів батько слухатись. Як уже була жаба на дзиґлику, то забажала, щоб її було посажено на стіл, а як була на столі, то промовила: „Присунь же-ж до мене ближче свою золоту мисочку, щоб ми вдвох їли разом.“ Королівна мусіла послухатись, та кожен міг бачити, що робила вона те зовсім неохоче. Жаба видимо їла з великим вдоволенням, а дівчині кожен шматочок колом ставав упоперек горла. Згодом жаба сказала: „Ну, тепер я добре наїлась і хочу спочити, то віднеси мене в свою кімнатку, поклади на

своє ліжко, укрий своєю шовковою ковдрою і ми відпочинемо з тобою разом." Королівна стала плакати, бо боялася доторкнутись пучкою до гидкої болотяної жаби, а тепер їй доводилося класти в своє гарне роскішне чістісеньке ліжко. Коли-ж король дуже розгнівався й промовив: „Хто визволив тебе з біди, як була ти в пригоді, того ти не повинна опісля дякувати призирством!" То дівчина взяла жабу двома пучками, віднесла її в свою кімнату й посадила в куточку коло порогу. Та коли-ж вона сама лягла в своє ліжко, то жаба підповзла до неї й промовила: „Я дуже знемоглася й хочу відпочити так само добре, як і ти. Підніми мене й поклади коло себе, інак я скажу твойму батькові." Тоді у дівчини зовсім увірвався терпець, вона дуже розгнівалась, схопила жабу, підняла вгору і, що сили було, торохнула її об стінку,

промовивши: „Ну, тепер ти, проклятуща жабо, більш не будеш мені надозлювати!“

Як тільки впала жаба додолу, то відразу перекинулась в гарного стрункого королевича з ясними чарівними очима. Старий король благословив свою доню одружитися з королевичем і, таким побитом, він став її товаришем і любим чоловіком. Він їй росказав, що був заклятий одніею лихою відьмою і ніхто не міг визволити його з криниці, як тільки вона, найменча королівна, і що вже завтра ранком вони поїдуть разом в його королівство. Після того молоді полягали спати, а другого дня, як тільки на світ благословилось, уже під'їхала до королівського двірця карета, запряжена восьмериком білих, мов лебеді, коней. Вони всі були заквітчані білими страусовими пірами й увішані золотими ланцюжками, а біля карети стояв вірний слуга й товариш королевича — Генрих. Вірний Генрих так був зажурився, як його королевича перекинула відьма в жабу, що аж трьома залізними обручами звелів собі зв'язати груди, бо він боявся, коли б його серце не розірвалося від великого болю та туги. Цією каретою він приїхав, щоб забрати королевича разом з його молодою дружиною в їхне королівство. Вірний Генрих посадив обох їх в середину, причинив за ними двери, а сам став на зап'ятках радий без краю, що його пан та товариш визволився з гіркого лиха. Як вони проїхали гонів з п'ять, почув королевич, як щось наче позаду затріщало й лопнуло. То він обернувся й спитав:

„Генриху мій вірний! Чи ти чув: під нами
Ніби вісь вломилась?“ — „Ні, мій любий пане,
Все гаразд: то репнув мій обруч залізний,
Котрим ув'язав я груди собі міцно,
Щоб не розірвалось серце трудне з туги,
Що не міг вас вирвать з чар лихих, з наруги...“

Як ще проїхали вони далі, то знову вдруге і втрете чути було, як щось тріщало під ними, і королевичеві раз-у-раз здавалось, віби то вломилася вісь. А то все роспадалися ті залізні обручі, котрими оперезав собі серце в грудях вірний Генрих. Тепер, як його пан уже визволився з жаб'ячої постати, то серце раділо й рвало тугі обручі.

Богоданна доня Цариці Небесної.

На возліссі великого й густого гаю жив один дроворуб разом зі своєю дружиною. У них була тільки одна дитинка — дівчинка трьох років. Та вони були такі вбогі, що траплялося часами, — не було у них насушного хліба ні лусточки, і вони самі не знали, чим годуватимуть малу дитину. Одного дня пішов дроворуб у гай на звичайну свою працю, став рубати ліщину, а думки осіли його голову, мов хмари в дощ. Коли зирк, — аж перед ним стоїть якась огрядна, дуже вродлива молодиця, а у неї на голові сяє вінчик, зложений з ясних зірок, мов квіток. Та молодиця й каже чоловікові: — „Я — Божа Мати, Діва Мария. Я знаю, що ти дуже біцуєш, що тебе опали злидні, і тобі нічим годувати дитини. То принеси сюди свою доню: я хочу стати їй матір'ю і догляну її сама.“ Дроворуб послухався, привіс дитину й віддав Діві Марії, котра забрала дівчину до себе на небо. Там їй було дуже гарно: вона їла самі медяники та пундики, пила самі вершки з молока, вдягалася в золоту одіж і гралася з янголятками. Як уже добре підросла вона, минув їй чотрнадцятий рік, гукнула якось її до себе Богородиця й сказала: „Моя люба дитино! Мені треба їхати в далеку дорогу, то на ось тобі на схову оці тринадцять ключів від дверей Царства Божого. В усі дванадцять світлиць Царства можеш, коли забажаєш, піти й роздивлятися там всі роскоші й чудеса сили Божої, а в тринадцяту, до якої

приходиться оцей манесенький ключик, аж ніяк не ходи, бо тобі туди ходити заборонено.

Гляди ж, доню, стережись туди заглядати, не відмикай замка, бо будеш безщасною.“ Дівчина обіцяла, що буде слухняною, а як була уже Богородиця за царицею Царства Божого, то почала вона роздивлятися всі житла праведних на тому світі. Кожного дня вона відмикала одні двери, аж покиль не обійшла всі дванадцять кімнат. В кожній кімнаті сидів один апостол, оточений роскошами та великою славою. Дівчинка дуже втішалася, бачучи ті роскоші та красу, і всі янголочки, що ходили за нею слідком, так само втішалися разом з нею. Після того зосталися тільки одні двери, куди дівчинці заборонено було увіходити, і, як нарочито, їй страшенно стало кортіти довідатися, що б там, в тій кімнаті, могло бути приховане? Вона почала прохати янголів: „Зовсім відчиняти тих дверей я не буду і увіходити в ту кімнату так само не буду, та мені дуже хочеться одімкнути її і хоч одним очком глянути туди через малесеньку щілинку між дверима“. — „Ніяк не можна, — сказали янголи: то було-б великим гріхом — не послухатися Матери Божої і зробити те, що вона заборонила. Так можна накоїти великого нещася.“ Тоді дівчинка замовкла. Тільки-ж цікавість в її души ніяк не вщухала, а навпаки росла й розжеврювалась і не давала ні в день, ні в ночі покою. І коли одного дня так склалося, що всі янголи пішли кудись з дому, вона подумала: „Тепер я сама-однісінька і можу зазирнути одним очком у щілинку і ніхто аж ніяк не довідається, що я те зробила“. Вона витягла ключик зі схови, і як був він уже в неї в руці, устромила вона його в замок, а як устромила, то повернула там його кругом. Тільки вона те зробила, як самі двери розскочилися, і дівчинка побачила в тій кімнаті посередині серед огнів і великого сяйва сиділа в усій своїй силі й славі Свята Тройця. Одну хвилинку вона дивилась, стоячи непорушно в великому здивованні, а потім їй закор-

тіло ледве-ледве доторкнутися тільки однією пучкою до великого сяйва. І як тільки вона доторкнулася, так відразу стала її пучка зовсім золотою. Тоді дівчину огорнув великий переляк, вона мерщій причинила двери, замкнула й побігла звідтіль геть. Та переляк не зникав, вона не могла віяк заспокоїтись: за що-б не бралась, чи за діло, чи за розвагу, однаково серце калаталося в грудях і все тіло на їй тремтіло. Так само ніяк не можно було стерти золота з пучки, скільки вже вона не мила й не шарувала рук, — нічого з того не виходило.

Небагато після того перегодя вернулася до господи Божа Мати, кінчивши свою подорож. Вона гукнула дівчинку до себе й звеліла вернути їй всі ключі. Коли та простягла Божій Матері увесь жмуток ключів, то глянула їй у вічи Богородиця й спитала: „Ти-ж не відчиняла тринадцятих дверей, як я тобі веліла?“ — „Ні“, відповіла дівчина. Тоді Божа Мати поклала свою руку дівчинці на серце, почула, як воно калатається і не вгаваючи тьохкає й тьохкає в грудях, і одразу вже добре знала, що дівчина не послухалася її заборони й відмикала без неї двери нищечком. То Богородиця ще вдруге спитала: „То ти таки, справді, не відмикала?“ „Ні“, — удруге відповіла дівчина. Тоді подивилась Божа Мати на її пучку, що позолотилася від небесного вогню, і по цьому знаку бачила, що дівчина прошпетилась. Тоди вона ще раз, уже втрете, спитала: „Так ти того не робила?“ — „Ні“, — відповіла так само втрете дівчина. То Божа Мати, бачучи таку неправду, промовила: „Ти мене не послухалася, а крім того ще й збрехала мені. Ти більше не заслуговуєш бути на небі“.

Як сказала те Діва Мария, так зараз-же дівчина кріпко заснула, а як прокинулася, то побачила, що вона опинилася внизу, долі на землі, серед лісних пущів та нетрів. Вона хотіла гукати на поміч і не могла звести голосу; вона скочила на ноги й хотіла бігти звідтіль і теж

не могла, бо з усіх боків їй переступали стежку колючі терна, стаючи густою лавою перед нею, і їй несила була пересягнути через гострі колючки. У тій пустоші, де опинилась дівчина замкнутою, стояло старе порохняве, порожнє в середині дерево — воно стало їй за притулок. Як приходила віч, дівчина влазила в те дупло й спала там: як лив дощ, або лютувала негода, там, в тому дуплі знаходила бідна грішниця собі захист. Ах, яке то було гірке їй життя бідній! А як згадувала вона, як до добре жилося їй попереду в Царстві Божому, як вона гралася там з янголятками, то гірко ридала нещасна. Годуватись їй доводилось корінцями та лісовими ягідками, скільки могла вона їх розшукати в тій околиці, де вільно було їй ходити. В осени вона збірала під деревами горіхи та сухий лист і позаносила їх до себе в дупло. Горіхи були їй зімою єдиною їжею, а коли дуже захолодало й пішов сніг, то щоб не замеркнути, вона, мов яке дике звірятко, заривалася в лист і грілася. Помалу її небесна одежа зовсім зносилася, подерлася на шмаття й поопадала з тіла, — дівчина зісталася зовсім голою. Як світило сонечко, як верталося тепло, вона виходила з дупла на двір, сідала під деревом і грілася, а її довге роскішне волосся огортало її тіло з усіх боків, мов мантія. Так жила вона в нетрях рік за роком і терпіла нужду й горе на світі.

Раз по весні, як усі дерева знову вдяглися в свіжі зелені шата, полював в тому лісі король, ганячись за серною, і та серна шурхнула між кущі колючого терну, що оточував леваду дівчини. Король скочив з коня додолу, вийняв свого меча і ним викосив геть кущі терну й пробив собі вуличку. Як він уже пробився на чисту леваду то побачив під деревом дівчиноньку чарівної вроди. Вона сиділа коло свого дупла, вся до п'ят вгорнута довгим роскішним, мов золото, блискучим волоссям. Король спинився і дивився на гарну, мов ясна зоря, дівчину зачарованим

ком, далі наблизився до неї, загомонів, став її питати: „Хто ти, дівчинонько? Чого опинилась ти тут в оціх нетрях?“ Та дівчина не могла нічогісенько йому відректи, бо уста були в неї склеплені. А король все допитувався далі: „Може-б ти, дівчино, поїхала зо мною в мій замок?“ У відповідь вона легенько кивнула йому головою. Тоді король взяв її собі на руки, відніс і посадовив на коня й одвіз з собою до замку. А як були вони вже дома, то звелів король зробити дівчині роскішне убрання, вдяг її як принцесу, і не було їй тут вже ні в чому нестачі. І хоч не могла вона говорити, та була такою прекрасною, приязною й такою привабною, що покохав її король всім своїм щирим серцем, а трохи перегодя, то й побрався з нею, як з любою дружиною.

Ледве минув тому рік, як знайшовся у королеви синочок. І коли вона ще не зовсім вичунявши від недуги лежала в свойому ліжку, з'явилася в ночі перед нею Божа Мати й промовила: „Як що ти скажеш правду й признаєшся, що відчиняла заборонені двери, то я роскліплю твої уста й верну знову тобі мову. Як що ж ти й далі уперто стоятимеш на свойому, не каятимешся в гріху й говоримеш знову неправду, то я заберу з собою, твою маленьку дитинку.“ Тоді на хвилинку вернулась королеві мова, щоб вона могла дати Богородиці відповідь, та зоставалась вона упертою й неправдивою: „Ні, — сказала вона: я не відчиняла заборонених дверей“. Після того забрала Божа Мати новорождену дитинку до себе на руки й зникла. Другого ранку, як ніде ніхто не міг знайти дитини, пішла між людьми недобра поголоска, ніби королева лиха людожерка й з'їла свою рідну маленьку дитину. Вона все те чула і не мала змоги що-небудь відповістити, бо була німою. Однак король не пойняв віри всім тим поголоскам, бо дуже любив свою дружину.

Минув ще рік, знайшовся у королеви другий синочок. І знову прийшла до неї у ночі Божа Мати й сказала;

„Чи ти хочеш признатися, що відчиняла заборонені двери? Бо як признаєшся, то верну я тобі твою дитину й розсклеплю німі уста твої. Як же-ж — ні, як ти не каятимешся в своїй неправді, то заберу я з собою й цю другу дитину.“ І знову королева відповіла: „Ні, я не відчиняла заборонених дверей,“ і знову Божа Мати забрала маленьку дитину собі на руки й піднялася з нею на небо. А ранком, як не могли ніде знайти новонарожденої дитини, загомоніли всі люде не криючись, що королева з'їла свого сина, й домогалися від короля, щоб був призначений державний суд над злочинницею. Та король так кріпко кохав свою дружину, що й цього разу не пойняв віри людським пере-казам, і звелів всім своїм радникам не говорити ні слова таких неподобних річей, бо інак покарає кожного муками й лютою смертю.

Знову минув рік, знову знайшовся у королеви вже третій син, і знову, як і попереду, з'явилася перед королевою Божа Мати й промовила грішниці: „Ходім зі мною!“ Вона взяла королеву за руку й знесла її на небо й показала там обох її старших синочків. Дітки приязно усміхнулися до матери й весело перед нею гралися в м'яча, розмальованого мов земна куля. Як пораділа королева душею, побачивши своїх втішних діточок, то спитала її Божа Мати: „Може-ж уже твоє серце розм'якло, може упала полуда з очей твоїх і ти мені признаєшся, що відчиняла заборонені двері в Царстві Божому. Як що покаєшся, то верну тобі обох твоїх синочків.“ Та королева і в третій раз відповіла: — „Ні, я не відчиняла заборонених дверей.“ Тоді спустилася Діва Мария на землю й забрала третього сина з колисочки.

На ранок, як і ця нестача третьої дитини стала всім відома, то вже люде всюди почали криком кричати: „Наша королева людожерка, її треба неодмінно судити й покарати!“ І король уже не міг далі присилувати своїх

радників мовчати. Був скликаний суд, королеву допитували, та як не могла вона говорити, то й не змогла виправдатися й була засуджена до тяжкої кари: був присуд того

суда, щоб спалити королеву живцем на великому огні. Зараз же після судуназносили дров, поскладали їх у велику купу, прив'язали королеву до товстої палі й підпалили у неї під ногами роспал. Уже від полум'я стала займатися на ній одежа, огонь високо запалахкотів і... розтопив

кригу в серці королеви. Тоді прокинулося в неї каяття й вона подумала: „Як би то я могла хоч тепер, перед смертю, покаятися й признатися, що відчиняла двери!“ Тільки так вона промовила в думці, як почула що вернувся їй голос і вона виразно скрикнула: „Мати Божа, я винна, я відчиняла двери!“ І тут одразу полив дощ з неба й затушив полум'я, а над королевою засвітилося сяйво й сама Божа Мати зійшла з хмар до неї, несучи на руках найменчого її синочка, а двойко старшеньких весело бігли до матери поперед неї. Діва Марія приязно промовила до королеви: „Хто признався в свойому злочині й щиро покаявся, тому даруеться його гріх,“ — і віддала їй всіх діток, вернула мову й подарувала щастя на увесь її довгий вік.

Братерство кішки з мишею.

дного разу заприятелювала кішка з мишею і так багато торочила тій про свою велику до неї любов та братерську приязнь, що кінець-кінцем миша не встояла й дала свою згоду жити з кішкою в одній хаті й хазяїнувати спільним господарством. „Тільки-ж про зіму нам треба дуже подбати й приховати всякої їжи, бо інак натерпимось великого голоду, — навчала хазяйсливо кішка товаришку: як ти, мишко, завчасу не подбаєш, то як раз призведеш мене до гріха проти тебе.“ Гарна рада кошача була взята мишкою до уваги й вона негайно купила цілу макітерку смальцю. Довго вони не знали, де-б то приховати ту макітерку, як найліпше, і кінець кінцем кішка сказала: „Я не знахожу найлішшого міста для схови, як в церкві, бо звідтіль ніхто не наважиться щось украсти. Ми поставимо

свою макітерку під вівтарь і не будемо до неї торкатися, аж покиль не притисне нас біда.“ То так і було зроблено: макітерка була однесена й прихована в найліпшій схові. Та небагато минуло після того часу, як закортіло кішці поласувати, і вона сказала миші: „Знаєш, що я хочу тобі сказати, мишко? Цими днями покликала мене тітка до себе хрещеною матір'ю: у неї, бачиш, синочок знайшовся, білий з бурими плямами, то я його маю до хреста понести. То вже пусти мене сьогодня з дому, а сама гарненько доглянь за хазяйством.“ — „Добренько! — відповіла миша: йди собі з Богом, і як що їстимеш смашненьке, то згадай тоді і про мене. Це і я з великою охотою сьорбонула б крапельку солодкого червоного вина або запіканки.“ Та всі ті кішчини розмови про хрезьбини були брехнею: ніякої не було в неї тітки й ніхто її не кликав хрещеною матір'ю. Вона пішла простісенько до церкви, прокралася до макітерки зі смальцем, та як допалася до масного, то лизала, скільки схотіла: так у вінцях і спорожнила макітерку. А як добре налопалась, то пішла тоді в проходеньки по всіх дахах міста, роскошувала собі на свіжому повітрі, простягалась на сонечку і любісенько вмивала собі лапками бороду, як згадувала про макітерку з масним смальцем. І тільки пізнім вечіром вернулася вона додому. — „То ти вже й вернулась додому? — зустріла її мишка: мабуть, добре сьогодня нагулялась і начастувалась.“ — „Та, хвалити Богові, не погано було,“ — відповіла кішка. „То як же-ж охрестили твого хрещеника?“ спитала миша. — „Вершокгеть,“ — відповіла кішка зовсім байдужісенько. — „Вершокгеть?! — скрикнула миша: ну й чудернацьке йменння, зроду такого не чула... Невже такі йменння бувають у вашому кодлі?“ „От, велике диво, — промовила кішка: воно зовсім не паганше якогось Крихтокрада, як звали твого хрещеного батька.“

Трохи згодом знову закортіло кішці поласувати. Знову вона сказала миші: „Ти мені ще раз зроби ласку й зо-

станься сама на хазяйстві, бо я і вдруге закликана в хрещені матери. А як мала дитинка має біле кільце на шиї, то я ніяк не можу зректися.“ Добра мишка не перечила, і кішка подалася по дахах та міських мурах до церкви, прокралася у вівтарь до макітерки й вилигала з неї смалець до половини. „Ніщо не здається таким смашним, — говорила сама собі кішка: як коли що їсти сама!“ — і була дуже вдоволена своїм днем. Як вернулася вона смерком додому, то мишка її спитала; „Як же ж охрестили цю дитину?“ „Напівз'їдений,“ — відповіла кішка. — „Напівз'їдений? І чого тільки ти не вигадаєш! Зроду-звіку не чула такого ймення. Я собі думаю, що такого ймення нема в святцях.“

Небагато перегодя знову кішку потягло до масного. Вона сказала миші: „Все добре на світі буває у тройзі: то мене знову покликано охрестити дитину. Там така дитина, що просто диво: сама чорна, як сажа, лапки білісенькі, як сніг, а на всьому тілі ні єдиної білої волосинки немає. Таке трапляється тільки раз на два роки. То чи не пустиш ти мене й на цей раз туди?“ „Вершокгеть! Напівз'їдений! — відповідала миша: це все такі чудернацькі ймена, що ніяк не виходять мені з голови, все про них думаю.“ — „Буває, — сказала на те кішка: це того, що ти цілісенький день сидиш дома в свойому темносірому балахоні та довгому хвості, то тобі бозна що в усьому увижається. Так з кожним трапляється, коли він тижнями не переступає порогу.“ Мишка, як пішла кішка з дому, поралась в хаті не покладаючи лапок, і всьому дала лад. А тим часом ненажерлива кішка вилизала чисто увесь смалець з макітерки. „Як уже все з'їм, то тоді більш не кортітиме,“ — сказала собі кішка і вернулася додому пізнього вечора ситою й гладкою. Мишка і цього разу стала питати, як охрестили третю дитину. „Я вже знаю, що тобі не сподобається ймення, — відповіла кішка: його

назвали — Порожнюсенький!“ — „Порожнюсенький? Що-б то могло значити?“ Вона похитала головою, зібгалася вся в калачик і лягла спати.

Після того вже ніхто не кликав кішку в хрещені матері. А як прийшла зіма і на дворі не можна було вже нічого їстивного розжитись, згадала мишка про свій запас і сказала: „Ходім, кішко, до нашої макітерки з смальцем, що ми собі приховали на лиху годину, тепер він нам он як буде до смаку.“ — „Мабуть, — відповідала їй кішка: смалець тобі так сподобається, як наче ти ухопиш шилом патоки.“ Вони вирядилися в дорогу, а як були на місті, то побачили, що макітерка хоч і стояла, там де була поставлена, тільки-ж зовсім порожня. „Ах, — промовила миша: тепер я бачу, що сталося, тепер це стало ясно, як у день. Ти мені справді була по братерськи приязна! Ти все полопала, як ходила ніби на хрезьбини: попереду вершок з'їла, далі до половини дійшла, а потім зовсім...“ — „Чи ти мовчатимеш?“ — загрімала на неї кішка: ще одно слово й я саму тебе з'їм!“ „...спорожнила“ — мимоволі зірвалося у бідної миші з язика, і як тільки вона те промовила, то кішка стрибнула до неї, згребла її в лапи й в один мент проковтнула.

Бачиш, як буває в світі!

Казка про чоловіка, котрий хотів зазнати жаху.

В одного батька та було два сини. Старший з них був розумний та розсудливий і вмів у кожній справі дати собі раду, як на добре зробити, а менчий — навпаки; був одоробкуватий, нічого не тямив і ні як не хотів чомусь навчитись. То, бувало, люде, подивившись на того менчого хлопця, говорили: „Ну з цим па-

рубком батько ще набереться лиха!“ Як коли що треба було зробити, то все доводилося доручати старшому. Тільки як посилав його куди батько в пізню добу, або й зовсім серед ночі та треба було проходити через кладовище чи цвинтарем, чи яким иншим страшним містом, то старший раз-у-раз говорив: „Ой ні таточку, я ні піду тудою, бо мені страшно!“, бо він таки справді боявся. А ще, як сиділи всі при світлі увечорі та слухали всяких страшних казок або оповіданнь з усяким страховіттям, так що аж моріз у слухачів ходів по-за шкурою і вони, жахаючись, говорили: Хай Бог мулує: от страшно!“, то менчий син, сидячи в свойому закутку, теж слухає всі ті теревені, та ніяк не може, бувало, збагнути, чого то всі так жахаються. „Раз-у-раз ви кажете: Ой, страшно, ой страшно! А мені, то аж ніяк. Мабуть і це така мудра справа, що я в ній нічого не тямлю.“

То раз батькові так набридли оті синові похвалки, що він і каже йому: „Ей, слухай ти, пічкурнику! Ти вже хвалити Бога, виріс до неба, а дурний, як не треба! Час би тобі чомусь навчитися, щоб не дарма хліб переводити. Ти ось глянь на свого брата, як він пильнує діла. З таким, як ти ледащом, то пропаде й пиво і солод!“ — „Ет, тату, — озвався хлопець зі свого закапелка: я-б охоче взявся за науку. Ось як би для початку довідатись мені, як то буває людям сумно та страшно. Я того ніяк собі не втропаю.“ Старший тільки осміхнувся на те та подумав: „Боже мій Милостивий, ну й йолоп же мій брат! Не буде з нього ніякого толку. Коли хочеш зробити кривульку, то загни її завчасу.“ А батько зітхнув і так відповів синові: „Страху ти ще зазнаєш за свого життя багато, а тільки з тієї науки хліба не їстимеш.“

Невдовзі після цієї розмови зайшов до старого батька на одвідини паламарь. То старий то те, то се, то й став нарікати на менчого сина, який то він недотепний до всього вдався і ніяк нічому не хоче вчитися. „Ви собі тільки по

думайте: я питаю його, чим же ти згодом зароблятимеш собі шматок насушного, а він мені на те — навчіть, каже, мене страху“ — „То ото й усього, – зауважив паламарь: то, знаете, я-б його добре тому навчив. Ось пустіть хлопця до мене, то я його швидко й обтешу, й обстругаю.“ Батькові те сподобалось, бо така думка: „Нехай трохи вишколить хлопця.“ От і забрав паламарь до себе того підпарубка і загадав йому першу роботу — ходити на дзвіницю та визвонювати години вдень і вночі. Через яку пару день він його розбудив опівночі, звелів уставати та йти на дзвіницю і вдарити в дзвони. А сам собі паламарь думав: „Підожди ж, хлопче, я тебе добре навчу, що то таке страх!“ і побіг нищечком поперед нього на дзвоницю та й став, загорнувшись в біле простирало. От як зліз хлопець по драбині на гору, підійшов до дзвонів і хотів схопити каната, щоб ударити, аж бачить, заступає йому дорогу якась біла мара. „Хто там?“ — гукнув на нього підпарубок. А той привид ні пари з уст, стоїть і не поворухнеться навіть. „Ей, кажи, — тюкнув сердито на нього хлопець: або йди геть, бо тобі тут серед ночі нема ніякого діла!“ Коли-ж паламарь ні якої уваги, стоїть правцем та й годі, бо думае, нехай ото хлопець прийме його за страшний привид. То хлопець знову гукнув утрете: „Чого тобі тут треба? Кажи, коли ти совісний чоловік, а то я тебе пущу сторчака вниз по драбині!“ А паламарь собі думае: „Не похваляйся, того ти зробити не наважишся“ — і знову а ні телінь, стоїть, як скам'янілий. Хлопець ще раз в останне гукнув на нього, а як з того нічого не вийшло, то підскочив до нього близенько, згріб в оберемок і шелеснув його по драбині вниз, так що той полічив лобом усі десять східців і скотився, не подаючи гласу, в самий заку-

ток. Після того парубок одзвонив, що годилося, вернувся додому, і нікому не кажучи а ні слова, ліг спати та заснув собі кріпко. Паламарша довго дожидала свого чоловіка, а той все чогось не приходив додому. То їй уже стало страшно, вона розбудила хлопця й спитала його: „Чи ти не знаєш, де мій чоловік? Бо він поперед тебе зібрався й пішов на дзвоницю.“ — „Ні — відповів хлопець: тільки там, як увіходити на дзвоницю, щось стояло на дверях і ніяк не хотіло ні відповідати, коли я питав хто-то, ні зійти з дороги, то я подумав, що то якийсь пройдисвіт і турнув його з драбини вниз. Ось підіть та подивіться, може то він і є. Як що так, то мені його шкода.“ Молодиця кинулася туди і, справді, знайшла свого чоловіка: він лежав у кутку й стогнав, бо мав одну ногу зломленою.

Жінка сяк-так принесла додому свого чоловіка і зараз же побігла до парубкового батька голосити та скаржитися. „Ваш хлопець, — вигукувала вона: накоїв нам лиха не знати за що; він скинув мого чоловіка вниз по драбині і зломив йому ногу. Візьмить того ледаща зараз же з нашої хати!“ Батько перелякався, швиденько побіг до сина й почав його лаяти: „Що то за безбожні витівки? І яка тебе нечиста сила на те призводить?“ — „Батьку, — озвався парубок: ти тільки послухай, я тут зовсім не винний. Він став там на дзвониці серед ночі, наче лиха година, що заміряеться на недобре. Я-ж не знав, хто воно там такий; чотири рази казав йому або озватися, або зійти з дороги.“ — „Ох, лишенько моє! — зітхнув батько: мені з тобою чиста мука! Іди ти, ради Бога, з моїх очей, щоб я тебе до віку більше не бачив.“ — „Добре, тату, я так і зроблю, тільки підождіть до ранку, а там я піду собі у світа познати, що то таке страх, то вже тоді я знатиму, як мені заробляти собі хліб.“ — „Учися й познавай, що ти там схочеш, — відрік батько; мені байдуже. Ось тобі на дорогу п'ятнадцять карбованців і йди собі світ за очі, та тільки не

хвалися нікому, звідкиль ти і хто твій батько, бо мені доведеться соромитися такого сина.“ — „Гаразд, тату, так і зроблю, як ви мені кажете. Як що нічого иншого ви не вимагаете від мене, то це я добре буду пам'ятати.“

Як розвиднялось, сховав парубок оті п'ятнадцять карбованців у кешеню та й пішов собі з міста на великий шлях, кажучи самому собі: „Як би то мені впізнати страх! Як би то мені злякатись!“ А поперед нього йшов якийсь чоловік, котрий почув ті слова, що хлопець сам собі промовляв. От, як вони вже скількись там відійшли від міста, так що можна вже було бачити в полі шибенницю, то той чоловік і каже хлопцеві: „Бачиш, онде стоїть шибенниця, а на ній сім душ почеплено і тепер вчаться літати? Ну, так сядь там під ними на рундучку та діждися ночі, то наберешся страху доволі і вже добре знатимеш, що то є жах.“ — „Як що крім цього нічого більше не треба робити, — промовив парубок: то тут нема дива. І коли мені пощастить познати, що то таке страх, то приходь завтра сюди ранком, і я тобі дам мої п'ятнадцять карбованців за добру науку.“ Після того пішов парубійка під шибенницю, сів під самими стовпами і дожидав покиль смеркне. Над вечір стало холодно, то він собі розіклав огонь і грівся коло нього. Як уже була північ, то стало так холодно, що огонь не допомагав. А як став вітер росколихувати мерт-в'яків так, що вони чіплялися один за одного, то хлопець подумав: „Коли я тут внизу біля вогню колію, то як же то ті бідолахи вгорі перемерзли та покоцюбли!“ Йому стало шкода тіх мертв'яків, бо був він людиною милосердною, то й надумав їх погріти. Приставив до шибениці драбину, зліз по ній угору, повідчеплював усіх з налигачів та й посажав всіх сімох рядком навколо огня, роспаливши його добрим полум'ям. Коли-ж мертв'яки сиділи нерухомо, навіть і тоді, як стала займатися їх одежа. „Ей, — гукнув на них парубок: дивіться за собою, а то

я знову вас повішаю!“ Мертв'яки звичайно нічого не чули, мовчали, і не тушили на собі манаття. То хлопець розгнівався й промовив: „Як ви самі не хочете про себе дбати, то я не буду коло вас довго падькатись і не хочу горіти разом з вами“ — та за тими словами взяв їх знову в оберемок і почіпляв рядком у старі налигачі. Після того ліг біля вогню й кріпко заснув. Ранком до нього прийшов той чоловік, що порадив під шибенницею вчитися страху, і, маючи замір здобути обіцяні п'ятнадцять карбованців, спитав: „А що, тепер уже знаєш, що таке жах?“ — „Ні, — відповів хлопець: звідкиль я міг тому навчитись? Ті, що там почіплялись, ні слова мені не сказали і були такі дурні, що попустили зайнятися і те останнє своє шматя, яке на собі ще мали.“ Тоді побачив той чоловік, що не бачити йому п'ятнадцяти карбованців, встав і подався собі геть, кажучи: „Ну, такого чоловіка, як оцей хлопець, я ще ніколи не зустрічав.“

А хлопець пішов далі шляхом і все йдучи говорив сам до себе: „Ах, як то мені навчитися страху! Як би то мені злякатися!“ Те почув якийсь фурман, що йшов позад нього і спитав порубка: „Хто ти є, хлопче?“ — „Не знаю“ — відповів той. — „А звідкиль ти?“ — „Не знаю.“ „Та хто-ж твій батько?“ — „А того я не смію говорити.“ — „Так чого то ти все мурмочеш собі в бороду?“

— „Ех, земляче, — сказав парубок: я все хочу, щоб мені стало страшно, коли-ж ніхто не може мене тому навчити.“ — „Покинь свої дурні верзікання, — відповів фурман: ось ходім зо мною, то побачиш, чим я тебе почастую.“ Парубок пішов з фурманом, і вечером обидва вони були в одній харчевні, де треба було переночувати. Увіходячи туди, парубок знову голосно промовив: „Як би то мені навчитися страху! Як би то мені злякатися!“ Харчевник, почувши те, осміхнувся й промовив: „Як що маєш до того охоту, то тут як раз буде тобі підходяща нагода.“ — „Та мовчи вже, — перепинила його жінка: хіба мало цікавих позбулися життя; буде шкода й жаль, як такі гарні очі заплющаться на віки і не побачать більш ніколи світу сонця.“ А хлопець, теє слухаючи, промовив: „Нехай як би там не було важко, а я мушу навчитися страху, бо ради того я й в світа вирушив.“ І він не давав хазяїнові доти спокою, аж покіль той не росказав йому, що тут недалечко стоїть заклятий замок, де кожен набереться доволі страху, як що переночує там три ночі підряд. Король, навіть, заприсягся віддати за того, хто переночує ті три ночі, свою доню королівну. А що то за дівчина красуня, то чи й бачило коли сонце другу таку. У замку приховані незлічимі скорби, що коли-б їх здобути, то вистачить бідному чоловікові вщерть на увесь вік. Тільки-ж ті скарби береже всяка нечиста сила й не дає до них нікому доступитися. Охочих піти туди та спробувати своє щастя досі знаходилося доволі, тільки ніхто з них живий звідтіль не вертався.

Другого ранку пішов парубок до короля й сказав: „Як що ваша ласка, то дозвольте мені переночувати в заклятому замкові три ночі.“ Король глянув на парубка, і цей йому сподобався. „Добре, — озвався король: дозволяю: йди в замок і бери з собою, коли хочеш, ще трьох товаришів, тільки-ж то мають бути якись неживі причиндалля.“ То

парубок тоді попрохав йому дати в дорогу вогню, тиски та різака з ножем.

Король звелів всі ті причиндали занести ще завидна в замок. Як прийшла ніч, пішов парубок в замок, вибрав собі кімнату, розіклав посеред неї костра, поруч себе поставив різака з ножем, а сам сів на тиски. „Ех, як би то мені навчитися страху! — промовив він і додав: тільки, я знаю, що й тут мені тому не навчитися.“ Близько коло півночі треба було підправити огонь. Парубок став роздмухувати жар та підкидати тріски і саме тоді почув, як щось закавчало в кутку: „М'яу, м'яу! Щось ми дуже змерзли!“ — „Божі дурні, — озвався хлопець: чого-ж ви кричите? Змерзли, то йдіть до огню та грійтеся.“ Тільки він те промовив, як стрибонули одним скоком до нього два величезних чорних кота й посідали поплїч із ним по обидва боки й витріщились на хлопця своїма дикими палаючими очима. Трохи перегодя, як коти вже нагрілися, вони спитали парубка: „Земляче, може б ти пограв з нами в карти?“ — „А чому-ж ні? — сказав той: тільки попереду покажіть мені ваші кігти.“ Тоді коти простягли йому лапи з витягнутими кігтями. — „Еге, — промовив парубок: тай довгі ж у вас пазурі! Ось пождіть, я вам їх трохи вкорочу.“ І те кажучи, схопив обох за потилиці, підніс до тисків і міцно стис їм лапи. „Як оце я подивився на ваші пазурі, — промовив він: то у мене зникла всяка охота грати з вами в карти,“ і тоді повбивав обох і викинув за вікно в калюжу. Як були вже ці двоє зведені зі світу, і хлопець знову хотів сідати коло вогню, то повилазили з усіх закутків та закапелків чорні коти та чорні собаки з палаючими ланцюгами на собі і всі вони тислись до вогню. З кожною хвилиною їх налазило все більше та більше, що вже хлопцеві нікуди було дітися. Всі вони страшенно скиглили та верещали й почали ростягати паліччя з вогню, заміряючись зовсім потушити костра. Попервах парубок дивився на них спокійно, а далі

розгнівався, схопив свого різака й почав ним шмагати усю ту тічку, вигукаючи на них: „Геть, паскуди!“ Частина розбіглась з переляку, а частину він порубав на смерть і повикидав за вікно в калюжу. Упоравшись, він знову вернувсь до вогню, роздмухав і заново роспалив, як слід, добрий костер і якийсь час грівся. А як добре роспаривсь у теплі, то стало його дуже хилити до сну, аж самі очі заплющувались. Тоді він оглядівсь на всі боки й побачив у кутку велике ліжко. — „Як раз саме добре для мене“, — промовив він і ліг спати. Та тільки що хотів зімкнути вії, як ліжко само зрушило з місця й подалося гасати по всьому замку. „Гаразд! — промовив хлопець: а ну, надай ходу!“ Тоді покотилося ліжко так швидко, ніби шестериком було запряжене, застрибало по порогах, по драбинах то вгору, то вниз. Потім враз гуп, гуп! перекинулося догори ногами й придавило парубка, мов горою. Той зірвав з себе ковдру, загилив подушки вгору, вихопився з-під ліжка й промовив: „Ну, то нехай на тобі той їздить, хто має охоту“, а сам вернувся до костра, простягся біля вогню й спав, поки не розвиднялось.

Ранком прийшов в замок сам король. Коли він побачив, що хлопець лежить нерухомий просто долі, то подумав: „Мабуть нечиста сила вже вкоротила йому віку,“ — а в голос додав: „Шкода хлопця, добрячий був парубійка!“ Хлопець почув ті жалощі, поворухнувся й промовив: „Ну, так далеко справа не зайшла!“ Тоді дуже здивувався король, зрадів і спитав, як же то йому тут велося, чи все було гаразд. — „Добре, — відповів хлопець: одна ніч минула по доброму і ті дві теж не будуть гіршими.“ А як прийшов парубок до харчевника, то той дивився на нього, мов на яке диво. — „Ну, не сподівався я, — сказав він хлопцеві: що побачу

тебе живим! А що, добре набрався ляку, тепер уже навчився страху?“ — „Ні, — зітхнув той: марна надія... Ах, як би-ж мене навчив хто жахатись!“ На ніч він знову пішов до старого замку, сів до вогню й знову завів свою стару пісню: „Як би б мені злякатися!“ Як стала надіходити північ, стало чутно ворохобню й лемент, попереду тихий, а дедалі голоснійший, потім на хвильку все ущухло, а після з страшенним вереском упала хлопцеві під ноги з коміна половина чоловіка. „Овва! — скрикнув парубок: сюди треба ще половину, бо цього маловато!“ Тоді знову счинився скаженний лемент, щось гупотіло й лящало, а опісля випала з коміну й друга половина людини. — „А пожди трохи, — промовив хлопець: ось я для тебе дужче огонь роздмухаю.“ А як він те зробив та озирнувся, то уже обидва шматки злучилися, і на його ослоні уже сидів страшний дядько. — „Так робити, земляче, не діло — сказав парубок: ослон мій!“ Той хотів одіпхнути парубка, та цей не поточився, а схопив гостя за комір, турнув з ослона й сів на своє старе сідало. Тоді, мов груші, стали падати в кімнату чоловік за чоловіком; вони принесли з собою дев'ять мертвих ніг та дві мертвих голови, росташувались серед кімнати й почали грати в кеглі. Хлопцеві теж закортіло пограти і він спитався: „Слухайте, а мені можна до вашої кумпанії?“ — „Можна, як що маєш гроші.“ — „Грошей вистачить, — відповів парубок: а тільки ваші покотьола не зовсім обрехтовані.“ Та взяв тоді в них голови мертв'яків, уладнав в токарному станку й обточив на кулі. „Отак буде ліпше, тепер вони добре котитимуться, — промовив він до всього товариства: гайда! Тепер веселійше гратиметься!“ заходився з ними грати і програв якусь там дрібницю. Аж тут ударило дванадцять годин і все враз зникло. Тоді він простягся долі й заснув, мов провесник.

Ранком прийшов король одвідати парубка та дознатися, чи все гаразд. „Ну, як тобі велося сю ніч?“ — спитав він

юнака. „Сю ніч грав у кеглі, — відповів той: і програв пару шагів.“ — „І тобі не було страшно?“ — „Ет, де вже там! Навпаки. Тільки й того, що весело час минув. Коли б же то мені злякатися!“

На третю ніч він знову сів на свого ослона біля вогню і вже роздрятовано промовив: „І коли то я вже злякаюсь!“ Як зайшла пізня доба, в ту кімнату ввійшло шестеро здоровалів і притаскали з собою труну з мертв'яком. Хлопець їх зустрів словами: „Ага-га! Це ви, мабуть, принесли мого братуху, що двоє день перед цим умер?“ — кивнув їм пучкою й гукнув: „А ну, братчику, підходь сюди ближче!“ Здоровалі спустили труну додолу, а хлопець підійшов до неї й відчинив віко: там лежав мертв'як. Він доторкнувся до його обличчя — воно було зовсім холодне, як крига. „А ну, пождіть, — промовив хлопець: я хочу його трохи погріти,“ — і сходив до вогню, нагрів добре руки й доторкнувся ними до чола мертв'яка. Коли-ж покійнику ніяк не помагалось. Тоді він витяг його з труни, посадовив біля вогню, далі взяв до себе на руки, тер і розминав його всього, щоб дати рух крови, та все те було ні до чого — мертв'як не ворушився. Потім парубкові згадалося, що коли двоє лягають у ліжко, то обом тепло. Зараз він його уклав в постіль, добре вкрив теплою ковдрою і сам ліг поруч. Трохи перегодя покійник, справді, став теплий і поворухнувся. Парубок тому зрадів: „А що, братчику, бачиш, от я тебе й одігрів!“ Мертв'як підняв'я й промовив: „А тепер я тебе задушу!“ — „Що? — промовив парубок: так оце така твоя мені дяка? Ну, то гайда назад в свою труну!“ — згріб його в оберемок, гепнув на старе місто й причинив віко. Тоді підійшли його шестеро носильників, забрали труну на плечі й пішли з нею геть. — „Ніхто не хоче мене злякати, — журився хлопець: тут я до віку не навчуся страху“.

Тоді увійшов якийсь чоловік, багато більший на зріст, ніж всі ті, що були перед тим. Виглядав він страшно, був

уже старий, мав довжелезну білу бороду. — „Ей, ти, ледащо, — загрімав він: я тебе швидко навчу, що таке жах, бо ти вже звідціль не вийдеш живим!“—„Овва,—обізвався хлопець: щоб я вмер, то треба попереду мене подужати“ — „Я тебе скоро укоськаю,“ — страхав дідуган-домовик. — „Тихше, тихше! Не дуже задавайся!

„Теперечки ти в моїх, діду, руках,“ — сказав парубок (стор. 33).

Така сила, як у тебе, знайдеться і в мене, а може ще й більша“ — „Побачимо, — сказав дідуган: як що ти дужчий за мене, то я тебе випущу. Ось ходім, ми зробимо спробу!“ Після того він повів парубка по темних суточках та проходеньках аж у кузню, взяв там у руки сокиру, й як гакнув нею об ковадло, так воно й угрузло в землю. „Таке диво я ще краще тебе зумію зробити,“ — промовив парубок і підійшов до другого ковадла, а старий став біля нього, щоб краще бачити, й спустив свою сиву бороду вниз. Тоді взяв парубок сокиру, розмахнувся й одним ударом росколов ковадло на двоє й затис, мов клином, сокирою бороду старого в щілині. „Теперечки ти в моїх, діду, руках, — сказав він: теперечки тобі доведеться піти на той світ!“ І за тим словом взяв довгу залізяку й почав хрестить старого вподовж і впоперек, покиль той не почав стогнати та благати, обіщаючи, що вже перестане робити тут шкоду й дасть йому великі скарби. Парубок тоді витяг сокиру з щілини й випустив дідугана на волю. Після того повів його старий домовик назад у замок і показав льох, де було сховано три кадовби червінців. „З них, — сказав нечистий: одну частину віддаси на бідних, другу королеві, а третю візьмеш собі.“ Тут саме пробило дванадцять годин, і домовик счез, а хлопець зоставсь поночі. — „Треба-ж мені якось звідціль вилізти на гору,“ — промовив він сам до себе, сяк так намацав східці, піднявся, пройшов у свою кімнату й там ліг собі біля вогню спочивати по трудах.

Цим ранком знову прийшов король і спитався: — „Ну, як твоя наука, чи вже зазнав страху?“ — „Ні, — відповів парубок: як биж-то-так! Тут був мертвий братчик та ще приходив сивобродий дідусь, котрий показав мені, де сховані червінці, а щоб навчити страху, то ніхто з них мені нічогісенько не сказав про те. Тоді король промовив: „Ти визволив від нечистої сили замок, то маєш дружитися з моєю дочкою.“ — „Це все дуже добре, — відповів бравий юнак: а тільки-ж я й досі ще не знаю, що то таке жах?“

Червінці були забрані й поділені, весілля одгуляне, та молодий король, хоч як любив свою жінку, хоч як вдоволено жив, раз-у-раз говорив: „Як би-ж то мені хоч раз злякатися, як би то зазнати страху!“ То це на останку роздратувало його жінку. А її покоївка порадила молодій королеві: „Я хочу вам допомогти, щоб навчити чоловіка страху.“ Та пішла до ставка, що був тут, в королївському саду, та наловила цілу діжу ополоників. А в ночі, як спав король солодким сном, зірвала з нього жінка ковдру й вивернула просто на нього в ліжко усю діжу холодної, як крига, води разом з ополониками, так що ті по йому затріпотіли по всьому тілу. Тоді він прокинувся, схопився, мов несамовитий, та як закричить: „Ох, як мені страшно, який мене жах бере, люба жінко! Так, тепер я вже знаю, як то буває страшно!“

Тернова квіточка.

Колись, в дуже давні літа, жив король з королевою, котрі що день Божий журилися: „Ах, як би то нам послав Господь Милосердний дитинку!“ — і все не було в них ні єдиної. Трапилося одного разу так, що як купалася королева в ставку, вилізла з води жаба, виповзла на суходіл та й промовила до неї: „Твоє бажання справдиться: не мине й року, як у тебе знайдеться донечка“. І як напророкувала жаба, то так і склалося: королева родила дівчинку та таку там гарнюсеньку, що король бозна як радів і спорудив великий бенькет. Він скликав не тільки самих своїх родичів, друзів та приятелів, а ще й мудрих молодиць, фей, щоб вони були до дитини приязні й доброзичливі. Таких молодиць в цілому його царстві було тринадцять. А було в короля тільки дванадцять золотих тарілок, щоб у них їм можна було подати страву, то прийшлося одніеї не покликати. Свято вдалося дуже гарним, пишним та веселим, а як наблизилось

до кінця, то всі мудрі молодиці кожна від себе наділила дитину чарівним даром: одна — гарною вдачею, друга — вродою; третя — багатством, і так кожна. Словом, наділили всім, чого тільки може собі людина забажати в світі.

Як уже одинадцять зробили над дитиною свої чарівні нашепти, увійшла тут несподіванно в світлицю тринадцята. Вона хотіла помститися за те, що її не було покликано на свято, і тому, ні з ким не поздоровкавшись і, навіть, ні на кого не глянувши, вона голосно вигукнула: „Як буде королівні п'ятнадцять літ, то вколеться вона об веретено й звалиться замертво!“ І не кажучи більш ні єдиного слова, повернулася потилицею й зникла з бенькету. Всі були дуже налякані, аж тремтіли. Тоді виступила дванадцята, котра ще не зробила свого доброго намовляння й побажання дитині. Вона не могла знищити лихих чарів зовсім, а могла тільки зм'ягчити їх, тому вона сказала: „Тільки-ж то не буде справжня смерть, а лише довгий столітній сон, котрий огорне королівну.“

Король, бажаючи одхилити від любої дитини лиху недолю й зберегти її від злих чарів, звелів негайно попалити в цілій державі всі веретена, днища й гребінки. Як стала королівська доня підростати, то справді по ній було знати, як все наврочене мудрими молодицями стає правдою: була вона надзвичайно вродлива, приязна, люба, розумна та дотепна, що, хто-б на неї не глянув, кожному вона подобалась надмірно. Приключилося так, що як минуло дівчині п'ятнадцять років, то як раз у той день не було дома ні короля, ні королеви, і дивчина зоставалася в замку самотою. То вона собі ходила по всіх усюдах, роздивлялася кімнати та світлиці по свойому схочу і натрапила кінець-кінцем на якісь старі двери. В ну-

тряному замці стремів поржавілий ключ, а як королівна повернула його, то двери росчинилися й вона побачила там маленьку кімнатушку, в котрій сиділа бабуся й пильно пряла веретеном нитки зі льняної мички. — Добри-день вам, бабусечко! — привіталася королівна до старої: а що це ви тут робите?“ — „Пряду“, — відказала стара й кивнула дівчині головою. — „А що бо то за приладдя, що так весело та жваво крутиться та підстрибує?“ — спитала знову принцеса і взяла в руки веретено та хотіла й собі спробувати ним прясти. Ледве вона доторкнулася до веретена, як чарівницький наврок справдився, і вона нахромила собі об гострий кінець веретена пучку.

В той мент, як укололась, вона зараз же впала на ліжко, що тут поблизу стояло, і заснула глибоким сном. І цей сон роспросторився на увесь замок: король і королева, що як раз саме тоді вернулися додому і ввійшли в тронну світлицю, зараз же поснули і все їхне придворне панство й урядовці так само. Позасинали навіть коні в стайнях, собаки на дворі, голуби на стріхах, мухи на стінках та стелі, навіть вогонь, що палав у печах та під плитою, стих і заснув. Печеня перестала шкваритись, страва пріть, а кухарь, що хотів наскубти за патли свого кухарчука, котрий йому чимсь не догодив, випустив чуба й заснув теж. Вітер ущух, і на деревах, що стояли навколо замку, не тріпотів більш ні єдиний листочок.

А навкруги замка почав рости густий колючий терен і з кожним роком робився все вищим та вищим і так піднявся високо, що зовсім закрив від очей увесь замок: уже не можна було побачити ні єдиного будинку за тереном, навіть королівського прапора на даху не знати було. А по всій державі пішла леґенда-поголоска про чарівну сплячу Тернову Квіточку, як тепер стали звати королівську доню.

Слава про неї ширилась по чужих землях, і багато принців від часу до часу приходили сюди до тернових кущів і хотіли пробитися до замку. Та нікому з них не по-

щастило, бо тернові кущі, ніби у них були руки, хапали бідних принців, стискали своїми шпичастими колючками і не випускали від себе ні туди, ні сюди тих горопах, що застряли в кущах. Так вони там і погинули важкою смертю. Багато-багато літ перевернулось, і ось знову прибув у той край один королевич. Він почув, як один старий чоловік росказував, мов казку, про той терновий ліс, говорячи, що там, за тими кущами стоїть замок, а в йому уже сто літ, як спить, мов зіронька в небі, ясна та прекрасна королівна, котру звуть Терновою Квіточкою. І що разом з нею сплять там і король, і королева, і всі, хто був у них при дворі. Принц так само чув від свого діда, що багато королівських синів приїздили сюди й силкувалися якось пробратися через той густий колючий терен, та не досягли того й погинули в кущах на шпичках важкою смертю. Тоді мовив той принц: „Я нічого не боюся, я хочу туди досягнути й побачити чарівну вродливу Тернову Квіточку.“ Славний дідусь задарма силкувався вмовляти принца не йти на згубу, коли-ж цей і слухати не хотів.

Тепер саме минуло цілих сто років, і надходив мент, коли Тернова Квіточка мусіла прокинутися віді свого сну. Як наблизився королевич до кущів терну, який саме тоді був у повному цвіту обсипаний силою чудових великих квіток, то гілля само розгорталося перед ним, а як він проходив, то по-за ним знову спліталося, мов колючий дріт. На замковому дворищі побачив він коней у стайнях, попелястих охотницьких псів, на даху голубів з прихованими під крильця головами, і всі вони спали солодким сном. А як далі увійшов він в самий замок, — бачив, як спали мухи на стінах та стелі, як кухарь держить простягнуту руку, заміряючись нею на свого кухарчука, ніби хоче його смиконути за волосся; як дівчина сиділа над чорною куркою, збіраючись скубти пір'я. Далі в тронній світлиці він знайшов увесь двірський штат, котрий спав покотом, а король з королевою спочивали аж у горі на са-

мому троні. Принц ішов все далі й далі, і всюди була мертва тиша, так що можна було чути, як дишуть свої груди. Так ходячи по замку дійшов на останку принц і до тієї замкової башти, де була маленька кімнатушка, в котрій спала Тернова Квіточка. Він відчинив двери і ввійшов у середину. Там перед ним лежала принцеса й спала і була така гарна, така чарівна своєю вродою, що не можна було від неї очей одвести. Принц глянув на неї і поцілував. Як тільки він, цілуючи дівчину, доторкнувся до неї, росплющила принцеса

свої оченята, прокинулась і дуже приязно подивилась на королевича. Звідтіль вони обое пішли вниз разом. А там уже всюди всі попрокидались: прокинувся король з королевою й усім двірським штатом і всі дивились один на одного великими з дивовижі очима. Коні в стайнях повставали й обмахувались хвостами, охотницькі пси позіскакували й гасали по двору весело матляючи хвостами, голуби на даху повиймали свої головки зпід крил, поглядали на всі боки й розлітались у поле, мухи поповзли далі по стінах, огонь знову запалахкотів у печі, гріючи страву, печеня почала шкварчати, кухарь наскуб свого кухарчука за чуба, так що той здійняв вереск, дівчина оскубла курку. І тоді тут одгуляли дуже бучне весілля, поженивши королевича з Терновою Квіточкою, і це подружжя жило собі щасливо до самої смерти.

Загадка.

Колись то жив такий королевич, що дуже йому кортіло погуляти по світах. От він і рушив у дорогу, взявши з собою тільки одного вірного слугу. Одного дня заїхав він в густий великий ліс, а як прийшла ніч, то не знав, куди прихилити голову, щоб спочити, бо ніде не було ні единої хатинки. Небагато перегодя побачили вони дівчину, котра йшла до малюсенької халупки. Як королевич наздогнав її, то помітив, що дівчина молоденька й дуже гарна на вроду. Він до неї загомонів, питаючи: „Люба дівчинонько! Чи не можна мені з моїм послугачем перебути цю ніч у вашій хатинці?" — „Звичайно, — відповіла невесело дівчина: переночувати — можна-б було, та тільки я не ражу вам того. Краще не йдіть." — „Чому-ж не можна? — спитав королевич. Дівчина важенько зітхнула й промовила: „Моя мачуха накладае з нечистою силою, вона дуже лиха до чужинців." Тоді вже побачив королевич, що попав до

відьми. Та як було вже темно і далі все одно йому їхати нікуди не можно було, бо й стежки під ногами не знати, і як не боявся він нічого, то й зайшов у хатину. Стара сиділа в хаті на кріслі біля вогню й блимнула на чужинця своїми червоними очима. „На добри-вечір вам, — прошамотіла вона, вітаючи гостя зовсім приязно: сідайте та відпочивайте після дороги." Вона роздмухала жар на припічку й підгорнула під горщик, в якому щось варила. Дочка попередила подорожніх, щоб вони нічого не пили й не їли з рук старої, щоб були обережні, бо стара варить усякі лихі зілля. Обидва спали гарненько аж до самого ранку. Як уже вони ладналися в дорогу й королевич уже сидів верхи на коні, стара промовила: „Пождіть одну хвилиночку, я хочу вас почастувати на останнє перед дорогою." Покиль стара ходила, королевич від'їхав, а послугач задлявся, бо йому треба було підтягти реміння, щоб сідло не матлялося. Його тільки й застала стара, як принесла свій трунок. „Оце віднеси свойому панові," — звеліла відьма, простягаючи слузі пляшечку з чимсь темним, і так не зручно те зробила, що пляшечка вислизнула з рук й облила коняку. Отрута була така міцна, що коняка одразу тут на місті й здохла. Послугач побіг слідом за королевичем і росказав про таку недобру пригоду. Потім він згадав про сідло й рішив, що нема чого покидати його разом з дохлою конякою. Тому вернувся назад, щоб зняти сідло. Коли він підійшов до коня, то побачив, як на того вже сів ворон, та клював дохлятину. „Хто його знає, — подумав сердюк королевича: чи буде сьогодня у нас що ліпше їсти?" та й убив того ворона й узяв з собою. Цей день їм девелося з ранку до вечора плентатись лісом і ніяк вони не могли знайти його краю, або де відпочити. Вже зовсім смерком натрапили на сяку-таку харчевню й зайшли туди. Сердюк дав харчевнику ворона, щоб той його зготував на вечерю. Та самі того не знаючи, вони попали в потайне пристано-

вище розбішацької банди. Як стало зовсім темно, то сюди прийшло аж дванадцять розбійників і хотіли вбити чужинця й ограбувати. Та попереду чим братись за гидке діло, вони посідали за стіл, а з ними разом хазяїн і відьма. Всі їли з однієї миски ту юшку, в котру було вкинуто м'ясо ворона. Ледве вони проковтнули по парі ложок страви, як усі попадали мертвими, бо трутизна, що була в коняці, пройшла наскрізь і ворона. Тепер уже нікого не було в хаті, крім дочки харчевника, а вона здавалася дівчиною путящою, і, видимо, не творила безбожного розбішацького діла разом з батьком. Вона повідчиняла чужинцям всі двери й показала, які то тут незлічимі скорби понаскладали розбішаки. Та королевич їй на те сказав, що нехай вона все собі забере, бо нічого того йому не треба, і поїхав собі далі.

Після того вони довго кружляли по світу і заїхали якось в одно місто, в котрому жила дуже гарна на вроду та через міру гордовита королівна. Вона оповістила всіх, що коли знайдеться такий чоловік, котрий таку їй загадає загадку, якої вона не зуміє вгадати, то піде за того заміж. Як же ж угадає, то женихові треба класти голову під сокиру ката. На вгадування давалося три дні, та дівчина була така розумна, що вгадувала раніш призначеного часу. Уже дев'ять душ на таких спробах стратили свої голови перед тим, як побачив принцесу королевич. Засліплений її красою, схотів і він поставити на кон своє життя. Він виступив перед нею й сказав їй свою загадку: „Що то таке, — промовив він: хтось не вбив ні одного, а все-ж таки звів зі світу дванадцять душ?“ Королівна не знала, щоб то таке могло бути. Думала, думала, а вгадати не могла. Вже вона дивилась по всіх книгах-угадьках, коли-ж і там нічого такого не зустрічалося... Словом, прийшов край її великомудрости. Не знаходячи собі порадоньки, звеліла вона своїй покоївці прокрастися в опочивальню принца й там підслухати, бо вона думала, що королевич говорить уві сні й викаже

свою потаємницю. Та розумний принців сердюк ліг замісць свого пана в ліжко і, коли прийшла до них покоївка, зірвав з неї покривало й саму вигнав геть хлудиною. На другу ніч послала тоді королівна вже свою камерюнкеришу в надії, що може-ж цій дівчині більш пощастить підслухати сонну розмову принца. Та й цього разу знову принців сердюк зірвав з неї покривало, а саму вигнав геть довгою хлудиною. Після того принц думав, що вже більше королівна не наважиться нікого присилати, і сам ліг в своє ліжко. Коли-ж прийшла на цей раз сама королівна, вдягнута в синє мов туман покривало і сіла принцеві в головах. І як думала вона, що парубок кріпко спить і всякі сни бачить, то й забалакала до нього, сподіваючись, що сонний, він буде відповідать, про щоб його не спитати, бо багато хто так робить. Та принц не спав, все чув і добре розумів. Вона його спитала: „Хтось не вбив ні одного, — що то таке? Королевич відповів: „Ворон, котрий наклювався м'яса дохлої отроєної коняки і з того сам пропав.“ Далі вона спитала: А всеж таки звів зі світу дванадцять душ, — це що таке?“ — „То дванадцять розбішак, котрі з'їли того ворона в юшці й повмірали з отрути.“ Як уже королівна знала відгадку, то хотіла піти собі тихенько геть, коли-ж сонний так кріпко держав її запинало, що вона мусіла тут його зоставити. Другого дня сповістила принцеса, що знає загадку й звеліла прийти дванадцятьом суддям і сказала їм розгадку. Та па-

рубок взяв собі слово й промовив: „Принцеса приходила до мене сю віч нищечком і випитала про розгадку, інак би вона сама не відгадала.“ Судді звеліли: „Дайте нам посвідку!“ Тоді принців сердюк приніс всі три покривала. От як побачили судді тее, що було, мов туман, сине, в котре звичайно вдягалась королівна, то вони сказали: „Зведіть оздобити це покривало сріблом та злотом, і нехай воно буде вашим підвінечним убранням.“

Баба Метелиця.

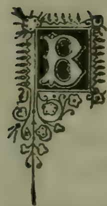

В однієї удови та було дві доні, з котрих одна була гарна на вроду й працьовата, а друга гидка й лежень. Гидку й лежнювату дочку вдова любила й жалувала, бо то була її рідна дочка, а на другу раз-у-раз накидала всяку важку працю й держала її в хаті за попихача. Бідній дівчині доводилося щодня сидіти біля криниці на великому шляху та все прясти. То раз вона допрялась до того, що в неї з пучок побігла кров і зачервонила цілу шпулю прядива. От дівчина нахилилась над криницею й хотіла змити ту шпульку та не потрапила якось: впустила її в воду. Заплакала бідна дівчина, побігла додому й росказала про пригоду мачусі. Мачуха налаяла її дуже шпарко й немилосердно й звеліла: „Як ти впустила шпульку в воду, то дістань її сама звідтіль.“ Тоді вернулася дівчина назад до криниці й сама не знала, що її робити, щоб дістати ту шпулю. А потім, як згадала про мачуху, огорнув її жах, і вона з переляку стрибнула просто в криницю на дно, щоб знайти там ту шпулю. Упавши, вона де-який час лежала безпритомною, а як очуняла, то побачила, що вона серед гарного поля, геть укритого тисячами розмаїтих квіток й осяяного веселим полудневим сонечком. Вона встала

й пішла тим полем вперед. Дорогою побачила велику пекарську піч, повну вже спеченого хліба. Хліб почав гукати дівчину: „Ой витягніть мене, люде добрі, витягніть з печі, бо я перепечусь, пригорю й скоринка одстане, бо я вже давно сижу на гарячій черені!“ То дівчина підійшла до печі, взяла лопату й повибірала увесь хліб звідтіль. Після пішла далі й дійшла до дерева, на котрому висіли дозрілі яблуки. Вони стали гукати дивчину: „Потруси бо нас, познімай нас, бо ми вже добре дозріли і нас може черва побити!“ То дівчина потрусила яблуню, й яблуки сипонули з дерева, мов гряд: а вона все трусила, покиль уже ні одного яблучка на гіллях не зісталось. Після того дівчина всі їх повбірала, склала до купи, а сама пішла далі стежкою. Так ідучи, дійшла вона кінець-кінцем до маленької хатинки, з якої визирала старенька бабуся. Як були в тієї бабусі дуже великі зуби, то дівчина злякалася й хотіла втікти, коли-ж стара її гукнула: „Чого ти лякаєшся, моя дитино? Зоставайся у мене. Як ти вмієш робити хатнє ділечко, то тобі в мене буде добре житися.

Тобі треба буде доглядіти, щоб моя постіль була прибрана та так гарно витрушена, щоб з подушок пух і пір'я летіло, бо тоді сніг падає на землю, а я-ж — баба Метелиця.“ Як отак любенько загомоніла бабуся, то припала вона до серця дівчині й ця вже раднійша була зостатися у неї в наймах. Дівчина пильнувала, щоб в усьому догодити старій, і так гарно вибивала та витрушувала її подушки та перини, що пір'я лотіло, мов сніг в хуртовину. А за таку щиріcть і їй було добре жити, бо ніколи стара не сказала їй недоброго слова, чи лайки й було щодня дівчині що й з'їсти, й що випити по схочу й до смаку і печеного й вареного. Як отак пробула вона в наймах у баби Метелиці щось уже з кілька місяців, то зробилось їй чогось так сумно, так невесело, аж міста собі не знаходила. Коли подумала вона, чого то їй не стає, то й згадала, що то

її мучить нудьга за рідним краєм. Дарма, що тут було їй в тисячу разів ліпше, ніж у мачухи, а проте серце мліло, все просилося додому. То вже дівчина не витерпіла й призналася старій: „Так мене пече коло серце нудьга за батьківщиною, що й сказати вам не можу. І хоч як мені тут добре, проти того, як велося мені дома, а тільки несила моя надалі зоставатися тут у вас внизу, хочеться дуже до своїх!“ Баба Метелиця їй на те так промовила; „Мені довподоби те, що тобі забажалося додому. А як була

ти мені вірною й щирою наймичкою, то хочу я тобі гарненько подякувати і сама проведу тебе назад.“ Та взяла дівчиноньку під руку й підвела до великої брами. Брама була розчинена, і як дівчина підійшла під неї, то зверху полився рясний золотий дощ, і буйні краплі золота так і позастигали у неї на одежині, падаючи одна на одну. А баба Метелиця їй сказала: „За те, що була ти пильновитою до діла, то бери собі все те золото. А ось і твоя шпулька, що колись ти впустила в криницю, — візьми й її з собою. Після того брама була замкнена, й дівчина опинилась на уже цьому світі, і при тому недалечко від хатини своеї матері. А як увіходила вона в двір, то півень сидячи на цямрині колодязя, заспівав їй на зустріч:

„Кукуріку!
Наша золота дівчинонька вернулась додому!“

Дівчина увійшла в хату до матері та до сестри. Як ті побачили таку силу золота на її одежині, то зустріли дівчину дуже приязно, як рідну.

Дівчина росказала обом усе чисто, як то було з нею. І як почула мачуха, яке то велике багатство принесла її почурка з собою, то одразу надумала напутити свою рідну дочку, щоб і та розжилася на таке велике щастя. Вона їй порадила піти, сісти біля криниці й прясти. Щоб її шпулька була в крови, то дивчина уколола собі нарочито пучку об шепшинові колючки. Потім вкинула шпульку в криницю й сама стрибнула туди за нею. Як і та перша сестра, то так ця опинилась на гарному зеленому в квітах полі і пішла тією самою стежкою вподовж його. Як дійшла до печі, то хліб нагукав її: ,,Ой витягніть мене, люде добрі, витягніть швидче з печі, бо я перепечусь, пригорю й скоринка одстане, бо я-ж уже давно сижу на гарячій черені!“ А лежнювата дівчина відповіла: ,,Дуже мені треба гидитись коло печі!“ — і пішла далі. Потім підійшла до яблуні, котра теж її погукала: „Потруси бо мене, по-

струшуй мої дозрілі яблуки, бо їх червa скоро почне точити!“ А лінива відповіла: „Коли я тебе труситиму, то на мене може впасти яблуко і вдарити по голові!“ — і знову пішла собі далі. Як дійшла вона до хатинки баби Метелиці, то ніяк не злякалася, бо вже знала про її великі зуби, і відразу найнялась до неї. Першого дня вона перемогла себе й робила пильно, слухалася, що їй загадувала робити бабуся, бо сподівалася заробити від неї силу золота в подарунок. Та вже другого дня стала лінуватись, на третій ще більше, а там вже й з ліжка не хотіла вставати. Вона не доглядала бабиної постелі, як та загадувала, не витрушувала подушок так щоб з них пір'я, мов сніг, додолу летило. Бабі Метелиці така наймичка скоро набридла й вона їй відмовила: „Не треба, мовляв, мені такої наймички!“ А лінива дочка була тому рада, бо думала собі, отепер на неї посиплеться золотий дощ. Стара одвела її до царини й пустила під браму. Там на неї вивернувся цілий казан смоли живиці. „Оце тобі плата за твою роботу! — сказала їй стара, й зачинила за нею браму. То й пішла лінива дочка додому вся смолою та дьогтем заквецана. А півень, сидячи на цямрині колодязя, як побачив ліниву дочку, то й заспівав:

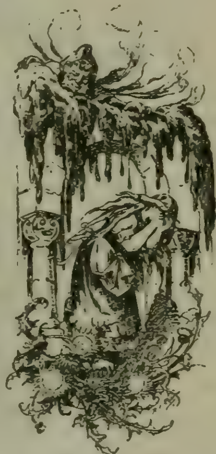

„Кукуріку!
Наша заяложена дівчина вернулась додому!“

І так та смола прикипіла дівці до тіла, що й до віку її не можна було нічим ні відмити, ні вискребти.

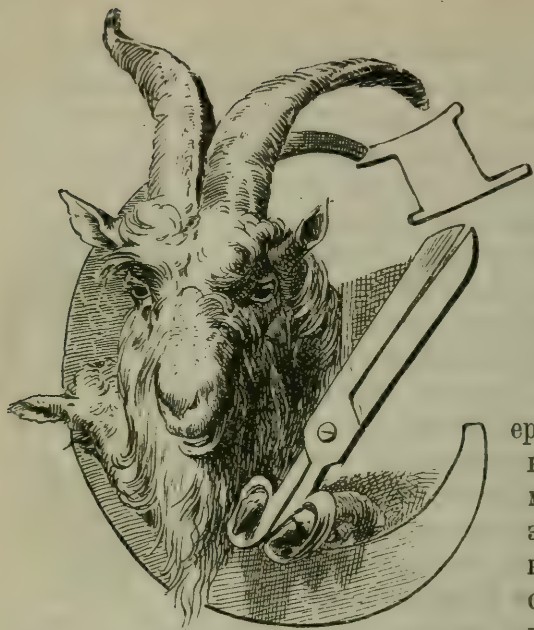

Вовк та семеро козенят.

Серед густого лісу жила коза і було у неї семеро козенят, і вона, звичайно, як мати, втішалася та кохалася в своїх малих дітках. Одного дня треба їй було йти в ліс та розжитися на харч. То вона гукнула до себе малих і каже їм: „Любі діточки! Мені треба піти в гай по ділу й покинути вас самих дома, то глядіть же мені, бережіться вовка! Як він влізе сюди в хату, то поїсть вас з вовною й кістками. Цей лиходій частюком вміє кого завгодно одурити, прикинувшись святим та божим, та його легко буде вам пізнати по товстому голосу й чорним волохатим лапам.“ Козенята обіцялися берегтися: „Ми вже, люба ненько, будемо он як стерегтися. Йдіть собі й не журіться!“ Стара мекекнула й пішла собі собі заспокоєна в гай.

Трохи перегодя хтось постукав до козенят у двери й озвався: „Любі дітки! Очиніте двери, ваша ненька-рідненька прийшла, вам лосощів повен припіл принесла!“ Та козенята відразу познали по товстому голосу, що то вовк за порогом. „Ми тобі не відчинимо, — озвались вони: ти

не наша мати, бо у нашої мами тоненький та любенький голос, а в тебе товстий-претовстий: ти — вовк: Тоді вовчик побіг до крамаря й купив собі великий шматок крейди. Як він його з'їв, то став у нього голос зовсім тоненький. От він знову тоді вернувся до козиної хатки і вдруге постукався в двери та гукнув: „Любі дітки! Одчиніте двери: ваша ненька-рідненька прийшла, вам ласощів повний пріпіл принесла!“ Та як стояв вовк за дверима, та пок ав свої чорні лапи на віконечко. От побачили те козенята й озвалися: „Ми тобі не відчинимо, ти не наша мати, бо в неї не такі чорні та волохаті лапи: ти — вовк!“ Тоді побіг вовк до пекаря й каже: „Я десь нахромився й позаскаблював ноги: обмаж мені їх тістом.“ Пекарь послухався й обмастив вовкові ноги ріденькою опарою. Потім побіг вовк до мірошника й тому сказав: „Посип мені, чоловіче, борошном лапи.“ А мірошник подумав собі: „Мабуть хоче цей лиходій когось обдурити,“ — і став длятися. То вовк став грозитися: „Як ти мені того не зробиш, то я тебе зараз з'їм!“ Мірошник прелякався й притрусив вовчикові лапи борошенц м. Бачте, які люде!

Тепер уже втрете побіг сірий капосник до козиної хати, постукав і закричав: „Любі дітки! Одчиніте двери: ваша ненька рідненька прийшла, вам ласощів повен пріпіл пріпіл принесла!“ То козенята закричали: „А покажи нам попереду свої лапи, щоб ми побачили, що ти справді наша люба ненька.“ То вовк поклав свої лапи на віконечко й козенята побачили, що, справді, білі. От вони подумали, що то є їх мати та й відщепнули двери. Коли-ж в хату увібрався лихий вовчище! Малі поперелякувались і хотіли поховатись. Одно кинулося під стіл, друге в ліжко, трете під припічок, четверте в кухню, п'яте в шахву, шосте під умивальну миску, а сьоме аж у шаховку годинника. Та вовк всіх їх порозшукував і не довго з кожним роздобарював: так одного по другому й попроковтував своєю, мов озія,

здоровою пащекою. Тільки найменчого, того, що прихавалося в шаховці годинника, він не знайшов, то те зосталося ціле. Як уже вовцюган так напхав пельку, що пучкою дістати можна було, то простягся собі на дворі на зеленому муріжку в холодочку під деревом і солодко задрімав.

Швидко після того вернулася додому стара коза з гаю. Лишенько, що їй довелось побачити! Двери були навстіж розчинені: стіл, ослони й лави поперевертані до гори ногами, умивальна миска в пень побита на череп'я, ковдра й подушки стягнуті з ліжка додолу. Горенько, який гармідер! Вона стала шукати малечу, та ніде нікого не знаходила. Тоді вона почала гукати кожного по йменню, та знову ніхто не озивався. І тільки, як дойшла до найменчого та його гукнула, тоді той озвався тонісеньким голосочком. „Мамочко, люба! Я сховався в шаховку годинника!" Вона його витягла звідтіль, і воно їй росказало всю пригоду, як приходив вовк, як всіх инших козенят попроковтував за одним заходом. То подумайте ви самі, яке то було горе бідній матері, скільки то вона сліз виплакала за бідними дітками.

Трохи заспокоївшись, вийшла вона бідолашня на двір, а козеня побігло за нею слідом. Як були вони на мурожку, то побачили там під деревом вовка, як той спав та так хроп, що аж гілля на дереві трипотіло. Коза оглянула вовка з усіх боків і помітила, що наче щось в його череві ворушиться й дриґає. „Боже-ж мій, — подумала мати: то-ж мої діточки мабуть ще живі там ворушаться, мабуть він живцем їх поглитав?" Зараз же збігала вона в хату, принесла звідтіль ножниці, голку й нитки. Потім роспанахала вовкові черево і ледве прорізала невеличку щілину, як звідтіль висинуло одно козеня свою

голову, а як пропорола далі діру, то всі її дітки одно по другому повискакували до неї. Всі були живісенькі й цілісенькі, бо те убоїще-вовцюган поглитав їх не дряпнувши навіть зубом, такий ненаїдний прожера! Ото була матері втіха! Вся малеча так раділа, так лащилась до матері та казилась, стрибаючи, мов кравець на весіллі. А стара сказала їм: „Біжіть же мої діточки та поприносьте сюди дикого каміння, то ми їх напхаємо в черево цьому ненажері, покиль він ще спить.“ Малеча зараз же побігла в поле й попритирювала цілу купу каміння, а стара запхала все те вовкові в живіт й опісля скоресенько та любесенько знову зашила щілину, так, що той нічого не помітив і ні разу уві сні, навіть, не поворухнувся.

Як уже вовк виспався до схочу й прокинувся, то встав на ноги. А як каміння в череві пекли йому дуже спрагою, то він схотів піти до криниці та напитися води. Коли вовк ішов матляючи животом то туди то сюди, то каміння товклся одно об друге й гуркотіло. То вовк і крикнув:

„Що то в мене в животі
Так лящить, лопоче?
Наче-ж їв я козенят,
А камінь грюкоче?“

А як уже прийшов він до криниці, нахилився над водою та став пити, то скотилось каміння наперед, перехилило вовка через цямрину і мусів він піти безпорадно на дно. Коли те побачили всі семеро козенят, то позбігались сюди та давай витанцьовувати навколо криниці, вигукуючи: „Вовчик здох! Вовчик здох!“ і довго стрибали з радощів разом зі своєю любою матусею.

Добрий продаж.

Один селянин вигнав свою корову на ринок і там прохав за неї двадцять два, а продав її за двацять карбованців. Як вертався додому, то проходив поуз

ставка й почув ще віддаля, як там жаби стрекотали: „Ква-ква! Ква-ква!“ — „Чи чуєте? — промовив сам собі дядько: це-ж вони кричать, що я вторгував двадцять два; як-би-ж то так, а то тільки двадцять!“ А як уже був біля води, то тюкнув на них: „Ех, ви йолопня! Чи ви краще мене знаєте, скільки я вторгував? Тільки двадцять взяв, а зовсім не двадцять два!“ Та жаби зоставались при свойому: „ква-ква; ква-ква“ в одну душу кричать. „Ну, — розсердився селянин: як не хочете няти віри, то я перед вами зроблю всю рахубу,“ — та, винявши гаманця з кешені, полічив усі двадцять карбованців, бо в кожному було по сто копійок. Та жаби ніяк не потурали на його лічбу і все вигукували, аж луна йшла: „Ква-ква! Ква-ква!..“ — „А бодай вам толку не було, — розгнівався до краю дядько: як ви думаєте, що ліпше мене знаєте, то нате, рахуйте самі!“ — та й сипонув їм усі гроші просто в воду. А сам став і дожидав, коли то вони зведуть самі рахубу й повернуть йому гроші назад. Коли-ж жаби уперлись на свойому: „Ква-ква!“ та „Ква-ква,“ не хочуть ні правди визнати, ні грошей вернути. Дядько довго дожидався, коли то жаби вернуть йому гроші, аж покиль не звечоріло й треба було неодмінно вертатися додому. Тоді він дуже вилаяв жаб: „Ах ви болботи болотяні, дурні

голови, банькасті опудала! Маєте такі здоровезні роти, а недотепні слова допуття сказати, тільки так кричите, що в ушах лящить... А все-ж таки двадцять карбованців ви мені вернете. Чи не думаете ви, що я тут стоятиму, покиль ви надумаете вернути? Як рав!" Та й пішов собі, а жаби йому вслід все ще вигукували „Ква-ква, двадцять-два!" — аж чоловіка досада взяла.

Згодом селянин цей надумав продати другу корову й розчислив, що як він її заріже та продасть м'ясо, то вторгуе два рази стільки, як за одну живу, та ще-ж і шкура йому зістанеться на придачу. Як уже впорався він коло корови і був з м'ясом недалечко коло царини міста, перестрілась йому тут ціла тічка собак. Попереду біг величезний гончак, він нанюшив м'ясо й став стрибати круг клунка, гарчучи та брешучи: „Прр.. Гав, гав, гав!" Дядько попереду тюкнув на його, коли-ж той не вщухав, а все далі гавкав: „Прро... дай, дай, дай!" — „Ага, промовив селянин, тепер уже дослухавшись, що гавкае пес: ти хочеш, щоб я тоді продав м'ясо за гроші. Добре, тільки-ж мені треба продати все одразу і як слід втогувати за своє добро. А хто-ж платитиме?" Собака нічого не відповідав, крім „Прр... дай, дай, дай! Про... дай, дай!" — „Ну, як що вже ти так хочеш купити, то я тобі зоставлю, тільки-ж я знаю чий ти й у кого служиш. Так ото-ж знай, що через три дні щоб були мені всі гроші заплачені, а як не заплатиш, то буде тобі біда. І щоб сам заніс мені додому." Після того скинув клунок з плечей і вернувся додому, а вся тічка накинулася на м'ясо і ще довго брехала один одному: „дай, дай, дай." Дядько чув те звіддаля й сказав сам собі: „Чи чуєш, — тепер вони всі беруть у нього. Та то дарма, а платити будеш тільки ти мені."

Як минуло три дні, то селянин радів: ,,Ось сьогодня увечорі будуть у мене в кешені грошенята, — і був дуже тим вдоволений. Коли-ж ніхто не приходив і не думав

приносити йому грошей. — „Ну, я бачу, що ні на кого не можна покладатись!“ — нарікав у досаді дядько, а як йому вже вкрай увірвався терпець, то пішов до міста й став правити свої гроші від різника. Різник спочатку думав, що цей селянин просто собі шуткує, коли-ж дядько не те співає: „Ніяких шуточок, а платіть мені мої гроші, от що! Хіба ваш великий пес не купив у мене м'ясо цілої корови перед трьома днями, та не приніс до вас?“ Тоді різник дуже спаленів гнівом, ухопив безьмен, нашмагав дядька по плечах і протурив з крамниці геть. — „Ну, підожди-ж ти, озіяте, погрожував селянин: хіба вже нема суда на світі? Ось я тебе позиватиму.“ Та й пішов ото до королівського палацу й став прохати, щоб його вислухали. Його привели до самого короля, що сидів на троні поруч зі своєю донею. Цей спитав селянина, яку й хто заподіяв йому кривду. „Гірка моя доля, — став нарікати дядько: жаби та пси позабірали моє добро, а різник за те заплатив мені залізним безьменом по плечах,“ — і росказав королю все чістісенько до дріб'язку, як то було йому з обома коровами. Королівна, слухаючи дядькові теревені, реготалася до сліз, а король на те йому відповів: „Не можу я тобі в цій справі дати справедливого суду, а от хіба що — бери мою дочку зате собі жінкою. Бо вона ще зроду не сміялася ні разу, і я обіщався за того віддати, хто призведе її до сміху. Так що дякуй Богові за його ласку до тебе!“ — „Овва! відповів дядько: куди там мені женитися, коли у мене вже є одна жінка дома. І тієї одної мені дуже за багато, бо як я вернуся додому, то мені здається, що в кожному закутку мене частує моя дружина.“ Король тоді дуже розпалився гнівом і сказав: „Ти — грубіян!“ — „Королю-батечку, — відповів селянин: чого ви можете сподіватися від кабана крім свинини?“ — „Ну, пожди-ж, — сказав король: я тобі віддячу по иншому. Зараз іди собі геть, а через три дні приходь суди знову, то тобі тут уплатять п'ять сотняг.“

Як дядько виходив за двери, сторожа його спитала: „Ти розсмішив королівну, то, мабуть, добру за те матимеш подяку?‘ — „Звичайно, так мені здається, — відповів дядько: казали, що заплатять п'ять сот.“ — „Слухай, — попрохав вартовий: ти-ж мені щось з того вділи! А що ти думаєш робити з тими грішми?“ — „Як уже ти мене просиш, — сказав селянин: то нехай тобі дістануться двісті. Заявись через три дні до короля і нехай він тобі цю часточку заплатить.“ Тут поблизу стояв жидок і чув усю ту розмову. Він підкотився до дядька, схопив його за поли й промовив: „От чудо! Як то вам поталанило! Я-б вам розміняв ті гроші, я б дав вам дрібні, бо що ви будете робити з великими червінцями?“ — „Мошко, — промовив дядько: три сотняги ти ще можеш здобути. Давай мені зараз дрібними, а через три дні тобі їх заплатять у короля.“ Жидок радів, що натрапив на дурня й виплатив йому усю суму самими стертими тройшаговиками, такими, що три тертих не більш варті, як два добрих.

Як минуло три дні, пришов селянин до короля, бо так йому було звелено. „Зніміть йому чумарчину та все иньше,— звелів король сторожі: і всипте п'ятьсот гарячих.“ — „Еге-ж, — озвався селянин: вони більш мені не належать, бо дві сотні я подарував вашому вартовому, а три сотні мені розміняв жидок, так що по совісті мені нічого з усієї плати вже не припадає.“ Тим часом до світлиці вступили вартовий і жидок і обидва стали домагатися своєї часточки, як їм обіщався дядько. То так їм тут і одлічили гарячих млинців повне число. Вартовий терпляче прийняв свою долю і вже знав, які вони на смак, а жидок то все кричав та скиглив: „Ой, вей мір! Ой лишенько! То це такі червінці?‘ Король дуже сміявся з селянина й увесь його попередній гнів пройшов, тому він на прикінці сказав: „Як ти свою нагороду загубив попереду, чим її тобі було уплачено, то йди сюди, я тобі дам заступного.

Ось бери з моєї скарбниці скільки хочеш червінців!“ Дядько не дожидався, щоб йому те вдруге говорилось, і напакував свої просторі кешені, як тільки можна було. Після того пішов до корчми і став там рахувати свій здобуток. А жидок тихесенько прокрався слідом за ним і чув, як той сам собі лопотів під ніс: ,,Ну не капосний той король: на віщо він мені морочив голову? Чи не міг він мені дати сам грошей? То я-б хоч знав, скільки їх у мене е, на яку суму мені поталанило. А то й хто його знае, що я тут маю?“ — ,,Боронь Боже, — промовив сам собі жидок: то-ж він так зневажае нашого пресвітлого пана й короля! Ось побіжу я до нього та викажу на цього лобуря, то й собі щось доскочу й цьому лоботрясові заллють сала за шкуру.“

Як тільки довідався король про нечемні нарікання селянина на його персону, то дуже розгнівався й звелів

жидові збігати за ним і притягти сюди лихослова. Жидок побіг до селянина: „Вам треба негайно йти до короля, отак як ви зараз стоїте.“ — „Я сам краще знаю, як мені треба до його йти, — озвався селянин: я попереду справлю собі нову чумарку. Невже ти думаеш, що чоловік, маючи такі великі, як оце в мене, гроші, ходитиме обдрипанцем?“ Жидок, як побачив, що дядько ніяк не піде до короля у старому одягу, а тим часом у короля гнів може розвіятись, і тоді не перепаде від короля ні йому нагороди, ні дядькові прочухрана, то він кинувся на хитрощі: „Ну, то нехай уже я сам, — сказав він селянинові: на короткий час позичу вам чудову чумарку. І це я роблю вам приязнь, бо чого тільки людина не зробить від щирого серця та любови!“ Селянинові це сподобалось. Він взяв у жида нову чумарку, надяг її на себе й пішов з ним до короля. Король спитав дядька, чого то він таку ганьбу робив на свого короля, як от про його росказує жидок. „Ех, — відповідав селянин: чи ви не знаете, що все, що тільки не скаже жид, то все брехня, ні слова правди! Ось він буде завіряти, що на мені його чумарка навіть.“ — „А що, — заверещав жидок: хіба то неправда, що на тобі моя чумарка? Чи я не позичив її тобі тільки по щирій приязні, щоб було в чім піти до короля?“ Як почув те король, то сказав: „Когось та дурить жид: або мене, або селянина,“ — і звелів всипати йому ще кілька гарячих. А дядечко пішов собі додому в новій чумарці і з повними кешенями грошей. „От цього разу мені поталанило!“ — сказав він.

Мудра Ельза.

В одного чоловіка та була дочка, котру звали мудрою Ельзою. Як уже вона на порі стала, то сказав батько: „Треба її замуж ддавати!“ — „Авже-ж, — присогласилась

мати: аби-б тільки знайшовся хто, щоб посватався за неї.“ Аж ось прийшов до них звідкиль-сь здалека один парубок, на йменння Иван і став свататись. Та тільки намагався він одного, щоб мудра Ельза та була при свойому умі. „О, — сказав батько: вона має толк в голові!“ А мати й собі додала: „Вона в нас така, що чує, як земля дише й бачить, як трава росте!“ — „Отак, — сказав Іван: як що вона, не при свойому розумі, то я її не візьму.“ Коли всі вони посідали за стіл обідати, чи там може пополуднувати, то мати й каже Ельзі: „А збігай, доню, до льоху та наточи пива!“ То мудра доня вхопила питунчик з полиці й побігла до льоху, бравенько клацаючи по дорозі покришкою об вінця, щоб, бачте, не так нудно час їй минав. Як була вже вона в льоху, то сіла коло барила з пивом на малому ослончику, щоб не нахилятись, не натрудати дарма спини, щоб, буває, нехай Бог боронить, не наробить собі шкоди яким каліцтвом, чи хворобою. Потім поставила вона питунчик під ґрантом барила, одкрутила його, і тим часом, покиль пиво точилось, стала блукати очима по стінах та стелі, щоб, бачте, дарма часу не гаяти. І тоді побачила вона вгорі на стінці прямісенько над нею була покладена кирка: мабуть колись майстрі її там зоставили та й забулися прийняти. Тоді стала мудра Ельза плакити та голосити: „Як поберемося ми з Іваном і буде у нас дитина та виросте вона величенькою, що вже можна буде посилати її сюди в льох за пивом, щоб вона наточила його в питунчик, то може тоді та кирка впасти й убити бідну дитину на смерть.“ Так вона там сиділа, плакала та вбивалась на всесь голос, що сили було, бо так їй було страшно неминучого нещастя. А там вгорі, в господі, всі ждали пива, коли-ж Ельза все не приходила й не приходила. Тоді жінка сказала наймичці: „А збігай в льох та подивись, чого то Ельза так довго там задлялась.“ Пішла наймичка в льох і застала там Ельзу, як та, сидячи

коло барила, плакала та голосила що сил. — „Чого це ти, Ельзо, плачеш?“ — спитала її наймичка. „Ох, лишенько, — відповіла Ельза: як же мені не плакати? Як вийду я замуж за Йвана й буде у нас з ним дитина та виросте такою, що здужатиме прийти сюди в льох і наточити пива, та як сяде тут біля барила то впаде на неї ота кирка й уб'є дитину на смерть.“ Тоді сказала наймичка: „Що то за мудру Ельзу ми маємо!“ — і присіла коло неї й собі почала плакати та побиватись. Коли в хати не діждалися наймички і всім надміру захотилося випити, звелів старий батько робітникові: „А спустись у льох та подивись, де то запровторились Ельза з наймичкою?“ Робітник пішов у льох і побачив мудру Ельзу з наймичкою: сидять вони поруч і плачуть гіркими сльозами. То він їх спитав: „Чого то ви плачете?“ — „Ох, горенько, — відповідала Ельза: як же його в світі не плакати? Як одружимось ми з Іваном та діждемо дитину, а вона підросте й прийде сюди наточити з барила пива, то ота кирка, як упаде та як гакне бідну дитину, то вона більш уже не житиме!...“ То й робітник сказав: „Що то за дівчина: сказано, мудра Ельза!...“ сів до їх кумпанії й теж почав в голос хлипати та ридати. Пождали скількись угорі робітника, а його нема й нема. „А піди ще ти, — звелів чоловік жінці: подивися, чого там задлялась у льоху наша Ельза?“ Пішла стара матуся за донею й застала усіх трьох біля барила в сльозах. Стала вона питати, з чого то таке ревище склалося. То й стара довідалась про те, що як знайдеться колись у Ельзи дитинка та прийде сюди за пивом, то не вправиться його наточити з барила, як упаде гак зверху та й уб'є її бідну на смерть. Тоді й мати в свою черту сказала: „Ах, яка-ж у нас мудра Ельза!“ — сіла з ними та давай і собі голосити. Пождав жінку чоловік трохи-небагато, нема старої, а йому аж пече в горлянці, — так пити хочеться. От він і каже: „Треба самому піти в льох

та глянути, що там Ельза робить, що досі пива не наточила.“ Як прийшов він у льох та побачив, як там четверо плачуть, сидячи рядком коло барила, як роспитався, що ті всі сльози по Ельзиной дитині, котру та колись матиме та її буде вбито гаком по потилиці, як вона прийде в льох і сяде біля барила, щоб наточити пива, то й старий не

втерпів і промовив: „Що за мудра Ельза!“ — сів і заплакав разом з усіма. Довго сидів угорі жених, дожидаючись молодої й старих. Коли-ж ніхто не йде та й не йде. То він подумав: „Мабуть вони там внизу мене

дожидають, то треба пити до них та довідатись, що там таке склалося.“ Як спустився він в льох, то побачив: сидять п'ятеро та всі-ж плачуть, всі-ж голосять і так жалібно: один краще другого. „Що за нещастя тут скоїлося?“ — спитав він. „Ах, любий Іване, — поромовила Ельза: подумай — як ми з тобою поженимось і буде у нас з тобою дитина, та виросте й буде, така велика, що ми пошлем її сюди в льох наточити з барила пива, то ота кірка, що ондечки вгорі зачеплена, може впасти їй на голову й убити на смерть. Як же його тут не плакати?“ — „Ну, — промовив Іван: більше розуму для мого хазяйства не треба. Як ти така мудра, Ельзо, то хочу я на тобі оженитися,“— і після того взяв її за руку, вивів з льоху на гору, а там скоро й поженились вони.

Як уже жили вони разом, каже якось Іван Ельзі: „Жінко, я піду на роботу, щоб заробити грошенят, а ти піди в поле та пожни жито, щоб було з чого нам хліб зімою їсти.“ — „Добренько, мій любий чоловіче, — сказала Ельза: я так і зроблю, як ти опе кажеш.“ Пішов Іван з двору, а вона зварила собі доброго борщу і взяла з собою в поле. Як уже була на нивці, то стала себе питати: „Щож мені попереду робити: чи пополуднувати, чи почати жати? Ет, нехай я попереду пополудную!“ Після того, як випорожнила увесь горщик борщу і так наїлася, що й нагнутися ніяк не можна, то знов себе стала питати: „Щож мені робити? Чи жати спершу, чи заснути попереду? Ет, нехай попереду висплюсь!“ Та й лягла собі в жито й заснула любенько. Іван давно вже вернувся додому, а Ельза все не вертається. То він і каже собі: „Що то в мене за мудра Ельза! Така працьовита, що навіть і додому не вертаєтся й не їсть.“ А як уже й вечер зайшов, а її все не було, то пішов Іван у поле за жінкою подивитись, чи багато нажала. Аж нічого вона не нажала, а лежала собі в житі та спала. Тоді побіг швиденько Іван

додому, приніс звідтіль густі тенета на пташок з дзвониками й оплутав Ельзу з усіх боків. А вона собі спить і не прокидається. І вже, як зовсім стало темно, прокинулась мудра Ельза. Тільки стала вставати, аж тенета її огортають з усіх боків, а дрібненькі дзвоники дзеленькотять без угаву за кожним її ступнем і рухом. Тоді дуже вона злякалася й стерялась, чи то вона є мудра Ельза, чо мо' це хтось другий, та й стала себе питати: „Чи це я, чи не я?“ Та й сама не знала, що самій собі сказати. Постояла вона трохи, мов неприкаянна, після подумала: „Піду додому та спитаюся, чи це я, чи не я, бо там мабуть же таки знають.“ Прибігла до дверей своєї хати, аж двери замкнені. То вона постукалася в вікно та погукала: „Іване, чи Ельза вже дома?“ — „А як же, — відповів Іван: вона давно дома!“ То молодиця ще дужче злякалася й подумала: „Боже-ж мій, то вже це не я!“ — та й пішла в другі двери. Як почули люди, що за дверима дзеленькотять дзвоники, то не схотіли її пускати в хату, так що їй ніде було переночувати. То вона тоді забігла кудись зовсім з села і де вже ділась, то ніхто того не знає.

Хлопчик-Мизинчик.

Сидів раз бідний селянин увечорі біля грубки та перегортав огонь, а жінка його пряла. Він і каже: „Як то шкода, що у нас немає синочка! У нас так тихо в хаті, мов у домовині, а в людей, то чуєш — лементу та реготу повнісінька хата.“ — „А так, так, — присогласилась жінка: хоч би-ж один був, та нехай би був такий, як мизинний палець, то й то-б я була ним вдоволена. Як би то ми його кохали та пестили!“ Коли-ж таке й сталося: жінка занедужала, і через сім місяців знайшовся у них хлопчик. І такий, наче як і всі, здоровий

та гарний, а тільки не більш мизинного пальця завбільшки. То чоловік з жінкою й сказали: „Бач, як раз так сталося, як ми колись побажали, то нехай же він нам буде любою дитиною!“ — і назвали того хлопчика Мизинчиком. Вже вони не жалували їжи, годували хлопчика до схочу, та той ніяк не більшав і все зоставався однаковим, яким був в перший день свого нарождення. А на розум був меткий, тямущий хлопець, такий, що, за щоб не взявся, все зробить, як сам хоче, в усьому щастить та таланить малому.

Якось ранком налагодився той селянин їхати в гай рубати дрова й промовив сам до себе: „Оце-б я хотів, щоб хтось мені поміг та приїхав у гай возом.“ — „Тату, озвався Мизинчик: я до вас приїду возом: скажіть тільки, коли саме, то я як раз тоді й буду“. Батько засміявся й сказав: „Та як же то ти приїдеш? Дуже ти милий, щоб міг віжками правити.“ — „То нічого, тату, аби тільки мати запрягли: тоді я сяду коневі в вухо і буду йому кричати, куди треба повертати.“ — „Ну, гаразд, — промовив батько: чом один раз не спробувати!“ Як надішла призначена година, запрягла мати коня й посадила Мизинчика йому в вухо. То хлопець зараз же гукнув на того, щоб рушати: „Но, но! Торкай!“ Коняка пішла собі, як годиться, так звичайно, наче на возі сидів тямущий погонич, і покотився візок, як слід, по правдивій дорозі в гай.

Трапилося так, що як віз завертав десь на поворотці, а малий гукав на коняку „но, но!,“ то перестріло підводу двоє чужих людей. — „Що то за диво, — спитав один з них другого: як тобі здається? Віз іде, а погонича немає, а між тим чути, як він погукує на коня.“ — „Тут щось не гаразд: коли-б не було тут нечистої сили. Ось давай наглядатимем за возом; подивимось, де він спиниться.“ Віз собі покотився і доїхав як раз на те місто, де рубалися дрова. Як побачив Мизинчик свого батька, то

зараз же гукнув: „Бачите, тату, ось і я прибув з підводою. А ну, вийміть мене та поставте додолу!“ Батько взяв коня за уздечку лівою рукою, а правою вийняв з вуха свого хлопчика, котрий весело сів собі на солом'яне стебло. Як побачили ті двоє чужих людей Мизинчика, то вже не знали, що їм говорити від дивовижі. От один з них одізвав другого набіч та й каже йому: „Слухай, цей малий хлопчина міг би озолотити нас, як що-б ми повезли його в яке велике місто й показували-б там, як диво, за гроші. Ось купімо його собі“ Тоді обидва подорожні підійшли до селянина й запитали: „Чи не продали-б ви нам свого хлопчину: йому у нас добре буде.“ — „Ні, — відрік батько: це у мене така кохана дитина, що дорогша мені за всі гроші на світі.“ А Мизинчик, як прочув про купівлю, то схопився за батькову полу, зліз йому на плече й прошепотів на вушко тихенько: „Тату, продай мене їм: нічого — я знову вернусь додому.“ То селянин тоді ніби передумав і віддав свого хлопця за добрі гроші тим чужинцям. „Де ти хочеш сісти? — спитали нові хазяїни Мизинчика. „Де? Ось посадовіть мене на криса вашого бриля: я там буду гуляти й дивитися на околицю й не впаду додолу.“ То ті люде вволили його волю, пасадили; а як він уже попрощався з батьком, то пішли собі звідтіль геть. Так вони йшли аж покиль не смеркло, а тоді малий попрохався: „Ссадіть мене додолу, мені треба!“ — „Сиди там! — промовив той чоловік, на брилі котрого сидів Мизинчик: я не буду на тебе ремствувати, як на тих пташок, котрі инший раз росу мені на голову обивали.“ — „Ні, — промовив Мизинчик: то не діло; я сам знаю, що годиться, а що ні. Ссадіть зараз же мене додолу.“ Чоловік скинув з голови бриля і ссадив хлопчика додолу на поле при дорозі. Тоді той скочив і поповз потрошку поміж стернею та риллею, а потім шурхнув в мишачу нірку, котру знайшов собі між груддям. „На добра ніч,

панове! Йдіть собі без мене додому!" — крикнув він їм та й зареготався. Ті кинулися його шукати, стромляли дрючком в мишачу нірку, та даремно: Мизинчик залазив все глибше та глибше. Тим часом ставало все темнійше та темнійше, і ті люде мусіли піти звідтіль з порожніми руками.

Як Мизинчик почув, що ті люде пішли собі далі, то виповз тоді зі своєї підземної схованки на гору. „Ходити по полю в темноті дуже небезпечно, — промовив малий сам до себе: тут легко зломити собі ногу й скрутити в'язи." На щастя він натрапив на порожне жабуриння. „Слава Богу! — зрадів малий: тепер мені є де переночувати в затишку." Трохи перегодя, як уже збірався хлопчик заснути, почув він, як проходячи повз нього, двоє чоловіка

говорили між собою: „Як же ми зробимо, щоб забрати у багатого пана його срібло й злото?“ — „Це я тобі можу сказати!“ — крикнув Мизинчик. — „Що то таке? — перелякався один злодій: я чув, як хтось до нас забалакав.“ Вони обидва спинилися й стали прислухатися, а малий провадив свою мову далі: „Візьміть мене з собою, то я вам поможу!“ — „Та де-ж ти є?“ — „Дивіться на землю в те місто, звідкиль чуєте мій голос,“ — відповів малий. Тоді злодії його знайшли й підняли на руках угору. „Як же ти, отака крихотка, можеш нам допомогти?“ — спитали вони. „Дивіться, — став казати їм хлопець: я пролізу між залізних граток в комору до пана й повикидаю вам на двір все, що ви схочете.“ „Гаразд! сказали злодії: будемо бачити, що ти зумієш зробити.“ Як прийшли вже вони до панового будинку, то Мизинчик проскочив у комору й закричав їм, що було сили в його грудях: „Ви хочете все забрати, що тут є?“ — То злодії залякалися й сказали йому: „Та говори-ж бо тихше, щоб ніхто не прокинувся!“ Та Мизинчик удав, ніби він не розуміє, і кричав ще дужче: „То що-ж ви хочете? Братимете все, що тут є?“ Цю розмову почула куховарка, котра спала в кімнаті поруч комори: вона встала й стала прислухатися. От злодії з переляку одбігли на чималенький шмат звідтіль. Потім вібралися з духом і надумалися: „Це малий хоче нас подрятувати.“ Вернулися вдруге назад і прошепотіли йому: „А ну, не шуткуючи, кинь нам сюди що небудь!“ То Мизинчик ще раз крикнув, що було в його духу: „Та я вам хочу все дати, тільки простягніть сюди руки!“ Це почула наймичка зовсім виразно, схопилася з ліжка і кинулася до дверей. Злодії повискакували й побігли геть, мов би за ними хорти гнались, а наймичка, нікого не побачивши за дверима, пішла засвітити світло. Як прийшла вона потім з каганцем, то Мизинчик прокрався так, щоб не можна було його побачити, геть в комори у сіни. Наймичка, обглядівши всі

куточки і нічого не знайшовши, лягла знову в ліжко, думаючи, що це їй мабуть приверзлося.

Мизинчик знайшов у сінях купу сіна, зліз на самий верх, зашився між листя й хотів гарненько собі проспати до ранку, а там уже вертатися додому до батьків. Та довелося йому зазнати иншу подорож! Так, так: на світі зустрічається багато всякого лиха й біди! Наймичка ще вдосвіта встала, щоб нагодувати худобу. Попереду всього вона вийшла в сіни, нагребла повен оберемок сіна і як раз того, де спав бідний Мизинчик. Він так кріпко спав, що не чув нічогісенько і не прокидався аж доти, покиль не опинився в роті корови, котра хотіта з'їсти його разом з сіном. „Боже-ж мій! закричав хлопець: це-ж я попав у млин між жорна!“ — та скоро збагнув, де він опинився. Якось пощастило, що не попав він між зуби і не був розтертий на борошно, а тільки прийшлось йому разом з сіном спуститись аж у самий шлунок корови. „В цій хатці забулися зробити вікна, — промовив він опинившись там: тут не світить сонечко і кругом зовсім темно.“ Кажучи по правді, йому зовсім не сподобалась нова кватиря, а що було найгірше, так це те, що через двери набивалося все більше й більше сіна й ставало в тій хатинці де-далі теснійше. То він тоді з переляку крикнув, що було сили: „Не давай мені більше їжи! Не давай мені більше їжи!“ Саме тоді наймичка доїла

корову, і як почула розмову, а нікого коло себе не бачила, то неймовірно злякалася, аж звалилася з свого ослончика й вивернула молоко. До краю перелякана й збентежена, вона побігла до свого попа й закричала: „Боже-ж мій, батюшечко, наша корова заговорила!“ — „Чи ти не стерялася?“ сказав він, а проте пішов з нею сам у стайню, щоб роздивитися, що там скоїлось. Ледве він ступив ногою за поріг, як Мизинчик знову закричав: „Не давайте мені більше їжи“! То вже тоді перепудився сам піп, бо думав, що чи не вселилася в корову нечиста сила, і звелів її зарізати. Корову зараз же вбили, а шлунок, де знаходився Мизинчик, викинули на смітник. Мизинчику довелося довго поповтузитись, покиль він пробився до дірки в шлунку. Та тільки ото він висунув голову через щілину, як звалилося на нього нове нещастя. Поуз того смітника біг зголоднілий вовк. Він, як побачив коров'ячий кендюх, так за одним заходом його й проковтнув. Мизинчик не втратив надії. ,,Мабуть, — подумав він: можно буде з вовком поговорити, і крикнув тому з його черева: ,,Вовчику, голубе, а я знаю, де можно добре попоїсти!“ — ,,Де-ж то так?“ — спитав вовк. ,,В тому й тому дворі, отак і так треба тобі прокрастись по-під загородами в комору, то вже ти там собі знайдеш всього: і м'яса і сала, і ковбас: їстимеш, скільки схочеш.“ І точнісенько визначив хату й двір свого батька. Вовк не дожидався, щоб йому двійчи те саме сказали, а продрався в ночі через усі загороди й перелази в комору й наївся там до смаку всього. Як він уже добре налопався, то хотів побігти назад, коли-ж від їжи зробився таким гладким, що вже ніяк не міг прослизнути старою стежкою. На це як раз і сподівався Мизинчик і счинив страшенний ґвалт в животі вовка, стрибав, тупотів, верещав, як тільки міг. — ,,Чи ти сидітимеш там тихо? — спитав вовк: адже ти всіх людей побудиш.“ — Ет, не велика біда! — озвався малий: ти мав собі втіху і налопався до схочу, а я теж хочу трохи повеселитись!“ — і ще

дужче заходився кричати та вигукувати. Через той репет попрокидалися й батько, й мати Мизинчика, побігли до коморі й зазирнули в середину через щілину. Як побачили там вовка, то зараз же батько побіг за сокирою, а мати за косою. — „Стань позад мене, — сказав чоловік жінці, зайшовши в комору: я його рубону сокирою, а як що він не звалиться мертвим, то вже ти тоді роспатрай його косою.“ Як почув Мизинчик голос свого батька, то зараз же гукнув до нього: „Тато, любий! Я тут, в череві вовка.“ То батько зрадів: „Ну слава Богу, знайшлася наша дитина! — і звелів жінці винести косу, щоб не зачепити часом Мизинчинка разом з вовком. Після того розмахнувся старий добре й так гакнув вовка по голові, що той відразу й ноги простяг. Як уже він був неживий, взяли старі ножа й ножниці, роспатрали сірого та й визволили свого синочка з вовчого живота „Ну, — сказав батько: та й журились же ми за тобою, сину!“ — „А я, тату, багато де по світах побував. Слава Богу, що вже можно дихати свіжим повітрям.“ — Та де-ж ти був, роскажи? ‘ — спитали Мизинчика тато й мама. — „Ого, де я був! Я був і в мишачій норі, і в коров'ячому кендюсі, і в вовчому череві. А вже тепер зостануся у вас.“ — „То ми вже тебе вдруге не продамо ні за які скарби й багатства в світі!“ — сказали обоє старих, і так жалували, цілували та пригортали свого малого любого Мизинчика, що й не сказати. Вони дали йому попоїсти й випити, передягли в нову чисту одежу, бо його стара за подорож чисто геть потліла на мотлох і вже, справді, не пускали самого далеко з хати.

Кравець у раю.

Трапилось якось, що наш Бог Святий одного дня схотів походити по райському саду і позабірав із собою усіх апостолів та праведників, так що нікого не зосталося

на небі, крім святого Петра. Ідучи, Бог звелів Петрові, щоб покиль він подорожуватиме, нікого той не впускав за браму Царства Небесного, бо, як відомо, апостол Петро стояв на варті біля тиєї брами. З тим і рушив Бог.

Аж ось, скоро після того, хтось постукав в браму до Царства Божого. Петро спитав, хто там такий і чого йому треба. — „Я — бідний, совісний кравець, — озвався голос: і благаю, щоб було мене пущено в Царство Небесне. — „Авже-ж, совісний, — промовив Петро: як злодій на шибенниці! Ти своїми довгими пучками добре людям четверті одмірював, крадучи в них і сукно й тканину. Не місто тобі бути на небі, бо Господь не велів нікого впускати в Царство Небесне, покиль він у дорозі.“ — „Зробіть бо вашу ласку, зглянньтеся! — благав кравець: як що брав я які клаптики, то хіба ті, котрі кидають люде в смітник, або обрізки та окрайки. То невже-ж то крадіжка, чи може бути про них мова? Гляньте, я шкутельгаю, бо простудив собі ноги в дорозі, я нездужаю вернутися назад. Пустіть бо мене до себе, я буду раднійший робити найважчу роботу у вас. Я буду няньчити дітей, мити їх пелюшки, шарувати й змивати ослони й підлоги, де вони нагидять, буду ладити їхню подерту одежину, то-що. Тільки пустіть!“ Святий Петро зглянувся й відчинив браму до Царства Божого не дуже широко правда, — аби міг проскочити сухий кравець через щілину, і звелів йому сісти за дверима тихо, нищечком, щоб, як вернеться, не побачив його Господь і не розгнівався на святого Петра. Кравець обіщався слухатися. Та коли одного разу вийшов святий Петро за браму, він зараз же вискочив зі свого куточка й пішов шастати по всім закуткам і закапелькам Царства Небесного, бо був дуже цікавий і хотів бачити увесь тутешній роспорядок. Ото так нишпорячи, прийшов він до такого місця, де стояло багато ослонів та золочених крісел, а посередині великий золотий престол, увесь розукрашений дорогоцінним камінням та всякими оздобами. Він був далеко

вищий всіх инших крісел, біля нього стояв маненький ослончик під ноги. Це був Престол самого Бога, на котрому Він сидів, як бував дома, і дивився звідтіль на всю землю, щоб бачити, що там діється між людьми. Спершу кравець довго стояв тільки розглядаючи дива на тому Престолі, бо дуже він йому сподобався, більш, як що инше. Потім вже не міг удержатися. Закортіло йому посидіти на Божому Престолі. От він і зліз на гору та й сів. Тоді стало йому видно все чисто, що робиться на землі. Дивлячись униз, кравець помітив якусь стару гидку бабу, котра стояла на кладці біля копанки й прала. А як прала чужу білизну, то дві сорочки, чи чого там, взяла та й приховала. Кравець страшенно розгнівався, бачучи таке злодіяцтво, схопив з під ніг ослончика й просто пошпурив його з неба на землю на голову злодійки. Та як він уже не міг дістати назад того ослончика, то тихесенько потим зліз з Престола й вернувся крадькома назад у свій закуток за брамою, і вже там таким турецьким святим сів, ніби зроду й води не скаламутив.

Як вернувся Творець-Вседержитель додому з усім своїм лоном апостолів і праведників, то хоч і не помітив кравця в прибрамному закутку, та як сідав на Престол, то відразу побачив нестачу свого осолончика під ноги. Тоді Він гукнув святого Петра й спитав того, де дівся його ослончик. Святий Петро того, звичайно, не знав. Тоді Бог став далі допитуватись, чи не впускав, буває, він сюди кого без нього? — „Нікого тут не було, — відповів Петро: тількиупрохався кривий кравець, так я його впустив у самий куточок зараз за брамою, то там він і досі сидить.“ Тоді звелів Господь привести до себе кравця й спитав того, чи не брав він часом ослончика, і як брав, то куди його запровторив. — „О, Господе Милосердний! — сказав весело кравець: я його з пересердя кинув на землю, на голову однієї баби, котра, перучи чужу білизну, вкрала дві сорочки.“ — „Ах ти, ледащо! — розгнівався Бог: та як би я так

судив, як ти судиш, то, як тобі здається, що-б я мусів уже давно тобі зробити за крадіжку? Та в мене не вистачило-б ні ослонів, ні дзигликів, ні крісел, та, навіть, і деркачі всі прийшлось-би повикидати на таких як ти грішників. Далі тобі не місто на небі, зараз же йди мені геть з Царства Небесного, щоб знав, куди ти попав. Тут ніхто не сміє нікого карати, крім самого мене.“

Прийшлося Петрові випхати шевця знову за браму. А як був кравець в драних черевиках, і ноги дуже помуляні, то взяв він костура в руку та й потяг до сторожки, де сидять та розважаються богобоязливі салдати.

Бременські музики.

Був у чоловіка осел і тягав він кулі та клунки на млин багато літ і не ремствував. От як вже стала подіходити старість, стали сили його щербитися, не було вже тієї снаги до роботи, то хазяїн надумав не годувати зовсім такого ледачого осла. Як побачив осел, який вітер повіяв, збагнув, що тепер добра дожидати нема чого, тоді він знявся нищечком та й подався в далеку дорогу на Бремен: там, думалось йому, він зуміє пристроїтись міським музикою. Як він відійшов гонів зо два від міста, зустрів на шляху охотницького пса. Пес так простягся, наче його зовсім заганяли. „Ей, Полкане, — спитав осел: чого то ти так простягся?“ — „Головонька моя гірка, — відповів собака: як став я старий і з кожним днем мої сили менчать стали так, що вже на полюванні не здужав я бігати, то хотів мене мій пан убити, а я тоді з дому та на втьоки. Та де-ж я собі на шматок хліба зароблю?“ — „А знаєш що? — сказав йому осел: я йду на Бремен і думаю там зробитися міським музикою; то ходімо й ти зо мною, будемо удвох музичити. Я гратиму на флейті, а ти битимеш у літаври.“ Пес такою думкою був вдоволений, і далі вони пішли вже вдвох. Небагато перегодя перестрічають вони на дорозі кішку: сидить на шляху й так скривилася, мов середа на п'ятницю. „Ей, стара Лизогубко! Що там тобі упоперек в горлі стало?“ — спитав кішку осел. — „Хто-ж буде веселий, коли на шиї налигач?“ — відповіла стара кішка. „Як тепер я увійшла в великі літа, зуби в мене зовсім стерлись на пеньки, так що вже мені-б треба лежати

на печі та дрімати, а не ловити мишей, то хотіла мене хазяйка втопити. Сяк-так я втікла від видимої смерти, та хто-ж мені порадоньку дасть, куди мені тепер діватися?“ — „Ходімо з нами до Бремену; ти де-що тямиш в північних співах, то тобі зовсім не важко буде зробитися міським музикою.“ Кішці така думка сподобалась, і вона приєдналась до всього товариства. Тепер вони вже втрьох почимчикували далі, тікаючи з неприязного рідного краю. Проходячи поуз ворiт одного дворища, побачили вони на паркані півня, котрий що було в йому сили кричав своє кукуріку. — „Чого то ти так кричиш, що аж в ушах лящить? — спитав його осел: що тобі таке трапилося?“ — „То я накрочую гарну годину, — обізвався півень: бо сьогодня свято у нашої любої панійки, вона сьогодня миє пелюшки свойому хлопцеві та шиє сорочечку йому на крезьбини. А як завтра в неділю прийдуть до неї гости, то вона мене без жалю заріже, бо вже звеліла своїй куховарці зварити з мене юшку завтра ранком. Так що сьогодня вечером мені не минути смерти. От я й кричу, покіль ще маю силу в горлянці.“ — „Ех, ти, красноголовче! — промовив осел: ось ходімо краще з нами, ми йдемо до Бремену. Там ти знайдеш щось краще, ніж видиму смерть: ти маєш гарний голосок, то як ми гуртом встругнемо музику та співи, то не аби-як піде наша справа.“ Півневі ця думка сподобалася, то й пішли вони вже вчотирьох далі.

Та добратися до Бремену в одну добу не було чого й думати. Треба було десь у дорозі ночувати. А йти їм довелося через густий ліс. То осел та собака полягали під гіллястим деревом, а кішка та півень злізли на вершечок між гілля. Потім півень злетів аж на саму маківку, бо там було йому найбільш безпечно. Та попереду чим лягати відпочивати, оглядівся він на всі чотири вітри і побачив, що ніби десь далеченько майорить огник серед темряви. Зараз же він сказав про те своїм товаришам, говорячи, що

мабуть тут поблизу є хатинка, бо ондечки блимає світло. То осел, як старший між ними, рішив: „Коли так, то вставаймо та ходімо туди, бо тут нам пристановище погане.“ Собака подумав, що мабуть там біля хати він знайде яку пару кісток, а може й шматок м'яса, і з тією надією скочив на ноги. Незабаром всі були напоготові й рушили в той бік, де півень бачив світло. І справді, пройшовши два-три гони, вони побачили перед собою великого будинка. В усіх вікнах світилося, мов там весілля гулялося. А то був розбійницький вертеп. Осел, як найбільший, підійшов до вікна й зазирнув скрізь шибку. „Що ти там бачиш, сірий Довгоушенко?“ спитав його собака. — „Що я бачу? — перепитав осел: а от що — серед хати стоїть стіл увесь уставляний печеним і вареним, а навкруги сидять розбійники й їдять до схочу та втішаються.“ — „Як би то добре й нам отак!“ — промовив півень. — „А так, так! Що, як би й ми були там!“ — присогласився осел. Тоді стали вони між собою радитись, що його вдіяти, щоб вигнати звідтіль розбійників? І таки добрали способу. Ослові треба стеребитись передніми ногами на вікно, собаці злізти йому на спину, кішці здряпатись на пса, а півневі злетіти аж на самий верх і сісти на голову кішці. Як уже позлазили вони один на одного, то по знаку почали всі відразу свою музику: осел заревів, собака загавкав, кішка закавчала, як на даху, а півень закукурікав. А потім натисли на шиби, так що шкло побилося на дрібязки. й кинулися всі в середину хати. Як почули розбійники той нелюдський ґвалт, то посхоплювалися з своїх осідків, бо їм здалося, що то ніщо инше, як нечиста сила, і повтікали в ліс, куди хто потрапив. От тоді посідали всі четверо побратимів за стіл та так любенько заходилися вечеряти тим, що зосталося на столі, що, здавалося, ніби вони чотири тижні й рісочки в роті не мали.

Як уже ці музики упорались з їстивним, то потушили світло, і кожен пришукав собі місто на сон, як комуподо-

балось по його натурі та звичкам. Осел простягся на купі гною, собака за дверима, кішка на припічку на теплій черені, а півень злетів на сідало. А як були вони після довгої ходні дуже зморені, то враз всі й поснули. Як минула північ і розбійники звiддаля побачили, що в їхній хаті світло вже потушене і наче все там заспокоїлось, то сказав їх ватаг: „Не можемо ми попустити, щоб хтось нам в кашу наплював,“ — і загадав одному разбійникові піти на розглядини. Прийшовши й бачучи, що ніде ні біля хати ні в хаті ніщо не ворушиться, посланець зайшов нищечком у кухню й хотів засвітити світло. А як йому здалися огнясті очі кішки жаром на припічку, то він пхнув туди сірничка, щоб припалити. Коли-ж кішка не злюбила такого шуткування, кинулася йому міжі очі з криком і геть чисто подряпала все обличчя. Розбійник перелякався на смерть та, тікаючи, вибіг за хатні двери, де саме лежав собака, й наступив тому на хвіст, а той його добре кусонув за ногу. Біжучи далі, він проходив повз купу гною, то осел добре гупнув його в груди задніми. Від усього того гармідеру прокинувся півень на сідалі; йому стало весело й він закричав своє „кукуріку!“ Побіг тоді розбійник що духу до своїх і розказав свойому ватагові: „Там у нашій хаті осілася страшна відьма; вона хотіла стягти з мене шкуру й подряпала все лице своїми довгими пучками. На дверях стояв чоловік з ножем: він мене ним уколов у ногу. На дворі лежало якесь страховіття, котре

оперезало мене дубцем по грудях, а на самому даху сидів хтось верхи і, як почув, що я там, то закричав: „А ведіть того пройдисвіта сюди до мене,“ — то я радий, що оце втік з душею.“ То вже з того часу розбійники не наважувались наближатись до хати. А всім чотирьом бременьским музикам так сподобалося в тій хатці, що вони вже никуди далі не рушали. От і все. Вам казка, а мені бубликів за те в'язка.

Шість лебедів.

Раз полював один король у великому темному лісі й так роспалився, женучись за дичиною, що ніхто з його доїжачих не вправився поспіти за ним. Як уже зовсім смерклося, спинився він, озирнувся навколо себе й побачив, що загубив стежку. Що вже він не робив, як не захожувався знайти вихід, та все було задарма. Аж ось помітив він, що до нього наближається бабуся та така стара, що в неї голова так труситься, мало додолу не впаде. А то була відьма. „Папіматко, — звернувся до неї король: чи не показали-б ви мені стежки з цього лісу?“ — „А чому-ж ні? Показати я можу вам, пане-королю, стежку, — відповіла стара: та тільки, як що ви уволите мою волю. Коли-ж ні, — то довіку вам звідціль не вийти, а доведеться тут загинути голодною смертю.“ — „А чого-ж би ви хотіли від мене?“ — спитав король. — „А от чого. Є у мене дочка, — казала стара: і така вона з себе гарна, що такої другої не знайти на цілому світі. І вона того заслуговує, щоб стати вашою дружиною. От як хочете на ній одружитись, то покажу тоді вам стежку з лісу.“ Король, боячись загинути в дикому лісі, дав свою згоду на женіння. Тоді стара повела його до своєї хибарки. Там, в середині, по-біля роспаленої печі сиділа її дочка і так зутріла короля, ніби його дожидала, ніби

знала, що він сюди прийде. Король побачив, що справді дівчина дуже гарна на вроду, от же чомусь вона йому не сподобалась: він не міг на неї глянути, щоб не почути в серці якогось таємного жаху. Як уже посадовив він дівчину до себе на коня, показала стара йому кудою треба їхати, і він за малий час уже був дома в свойму палаці, де незабаром було згуляне весілля.

Король був удівцем і від першої жінки мав сім душ дітей: шістьох хлопців та одну дівчину, котрих він любив більш над усе в світі. Як він тепер боявся, що може мачуха буде до них лихою, буде їм робити всяку кривду, то він перевіз всіх їх в такий самітній замок, котрий був серед глушини в густому лісі. Він так був прихований між кручами та гущавиною, що важко було потрапити до нього покрученими та непомітними стежками. Сам король не знайшов би стежки, коли-б не подарувала йому одна мудра молодиця такого клуба валу, що мав дивну силу: як кинути його перед себе, то котиться він сам собою й показує стежку. Король так часто ходив в той замок до своїх діток, що королеві те кинулося в вічі. А як була вона надміру цікава, то їй схотилося дізнатися, чого то він так часто ходить самотою в ліс і щоб таке він там міг робити? То вона підкупила королівських послугачів за великі гроші, й ті їй виказали всю потаємницю, навіть росказали про чарівний клуб валу, що тільки він один і може показати стежку в той замок. І вже від того часу вона не мала спокою аж покиль не довідалась, де саме король ховає свій чарівний клубочок. Потім пошила вона невеличкі білого шовку сорочечки, а як уміла чарувати, бо навчилася від матері-відьми, то зашила в кожну сорочечку чарівний наврок. Ото, як одного разу поїхав король на полювання, взяла королева ті сорочечки й пішла в ліс, а клуб їй стежку показував. Дітки, котрі все визирали, хто до них іде, думали здалеку, що то їх любий тато до них наближається і повибігали веселі на

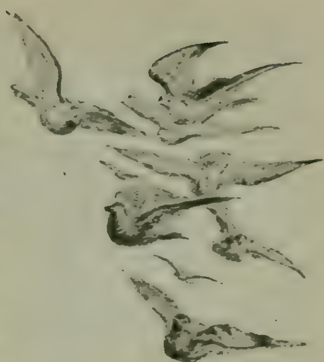

зустріч. А королева зараз же накинула на кожного по сорочечці. І як тільки доторкнулися ті сорочки до тіла, та всі хлопчики перекинулися в лебедів, знялися високо над лісом і кудись полетіли геть-геть далеко. Королева вернулся додому зовсім вдоволеною і сподівалася, що тепер вона зовсім здихалася своїх пачурів. Та вона того ж не знала, що сестричка не вибігала разом з братами й зосталася незачарованою. Другого дня пішов король до замку, щоб одвідати своих дітей, і не знайшов нікого, крім однієї доні. „А де-ж твої братіки?“ — спитав він у неї. „Ах, любий таточку, — відповіла дівчина: вони всі побігли й зоставили тут мене саму.“ І росказала батькові про все, що бачила з віконечка, про те, як вони перекинулись білими лебідями й кудись далеко, далеко полетіли понад лісом. А потім показала йому те пір'я, що вони покинули на дворі і котре вона позбірала. Дуже засмутився король, а тільки він ніяк не думав, що те лихе діло скоїла королева. А щоб не втратити ще й донечки, то надумав він забрати її з собою. Та дівчинка такий страх чула перед мачухою, що впрохала короля зоставити її тут в лісі хоч тільки на цю одну ніч.

Бідна сестричка думала: „Тут я не зоставатимусь довго, я все одно піду шукати моїх дорогих братіків.“ А як прийшла ніч, то вона нищечком утікла з замку й пішла просто в ліс. Вона йшла цілісенку ніч і ввесь другий день, аж покиль не знемоглася так, що далі не могла йти. Тоді вона побачила поблизу маленький курінь, зайшла туди в середину й побачила шість малих ліжок. То вона не подумала лягти в яке небуд з них: ні, вона підповзла під одно з них, лягла на твердій долівці і мала думку там

переспати ніч. Як уже так звечоріло, що вже сонечко закочувалося за гори, почула вона шелест і побачила як у віконечко влетіло шість білих лебедів. Вони посідали долі, дмухнули один на одного і здули з себе все пір'я, і їх лебедині шкури сповзли з них, мов сорочки з тіла. Тоді дівчина, глянувши на них, впізнала своїх братів, дуже тому зраділа й виповзла з-під ліжка. Брати теж не менче зраділи, а тільки радість їх була недовга. „Тобі не можна тут зоставатися, — сказали вони сестричці: це розбійницька схова, і як вернуться вони сюди та знайдуть тебе, то зараз же замордують.“ — „А ви мене хіба не можете захистити?“ спитала сестричка братіків. — „Ні, не можемо, — відповіли ті: бо ми можемо кожного вечора скидати лебедину шкуру тільки на чверть годинки, і тільки протягом цього часу маємо людську постать, а потім ми мусімо знову перекидатися в лебедів.“

Сестричка гірко заплакала й промовила: „Хіба ви не можете визволитись?“ — „Ах, ні, — відповідали брати: бо дуже важкі для того умови: тобі не можно протягом шести років ні говорити й не сміятись, а крім того пошити за цей час шість сорочок для нас з квіток барвінку. Як промовиш тільки одно слово, або хоч раз осміхнешся, то загине вся твоя праця.“ І тільки промовили те брати, як уже минула їхня чверть годинки, і вони вилетіли білими лебідями знову через віконечко під темні зорі.

Сестричка твердо надумалась визволити своїх братіків, хоч би за те прийшлося життя віддати. Вона покинула розбійницький курінь, пішла в глиб лісу, злізла на дерево й пересиділа там усю ніч. Другого дня зранку вона пішла в ліс, назбірала квіточок барвінку й почала шити. Розмовляти їй було ні з ким, сміятися ні з чого, та й охоти до того не мала. Вона все сиділа та сиділа й робила свою працю. Як уже довгенько вона так працювала мовчки в лісі, прибув туди на полювання король зі своїма доїжачими. Його люде

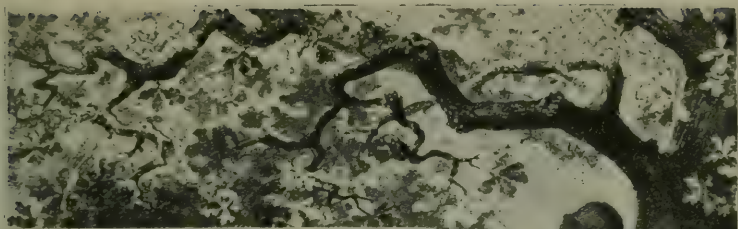

проїздили поуз того дерева, на которому сиділа королівна та шила. Побачивши дівчину, люде озвались до неї гукаючи: „Хто ти, є?“ Вона не дала ніякої відповіді. „Йди сюди до нас!“ — покликали мисливці: „ми тобі нічого лихого не вдіємо.“ Вона тільки похитала головою. Як вони й далі чіплялися до неї з усякими роспитуваннями, то вона кинула їм свій золотий ланцюжок з шиї, бо думала, що після того ці люде тим задовольняться. Та вони не вдовольнилися. Тоді вона зняла з себе пояса й кинула, а як і це не помогло, то віддала зав'язки з панчох і все, що тільки було на ній та можно було без його обійтись, — все чисто повіддавала одно за другим, зоставшись у самій сорочечці. Та мисливці нічим не вдовольнилися, а злізли на дерево, забрали дівчину, спустили додолу й одвели до короля. Король так само спитав її: „Хто ти, дівчино? Що ти робиш на дереві?“ — Королівна не подала гласу. Він уже питав її

на всіх мовах, які знав, коли-ж дівчина була німа, мов риба. Та як була вона надзвичайно гарна на вроду, мов квіточка рожева, то дуже припала до серця королю й він в неї закохався до краю. Він загорнув її в свою керею, взяв до себе на коня й привіз у свій королівський палац. Дома він звелів одягти її в роскішне вбрання й пишні оздоби. Королівна засяла тоді своєю красою, мов ясний погожий день на провесні, та ні єдиного слова не промовляла, бо склепила сама собі уста. Король посадовив її за столом поруч з собою, втішався її любими звичаями, її дівочою сором'язливостю й приязною вдачею і так сподобав, що промовив: „Тільки тебе єдину я візьму собі дружиною і нікого иншого в світі не хочу!“ — І по кількох днях він побрався з нею.

Та в короля була дуже лиха матір. Вона була вельми невдоволена таким шлюбом і раз-у-раз говорила неподобні речі про королеву.

„Хто й знає, що то за дівчина, — казала вона: нікчемна, не вміє говорити: хіба-ж їй пристало бути королевою?“ Як минув рік після весілля, подарував молодому подружжю Бог дитинку. А стара свекруха забрала ту дитинку й обмастила королеві, як та спала, уста кров'ю. Потім сама-ж пішла до короля й сказала, ніби його жінка — ніхто инший, як людожерка, з'їла свою власну дитинку. Король не пойняв тому віри й не попустив, щоб молодій його дружині було заподіяне яке лихо. А королева все сиділа та все шила сорочечки, і ні на що инше не звертала уваги. Як знову минув рік, королева знову стала матір'ю, родивши гарнюсенького хлопчика. То й цього разу лиха свекруха проробила вдруге своє ганебне діло, вдруге наговорила бо-зна чого синові на жінку. Тільки й за цим разом не схотів король поняти віри намовлянням проти жінки. Він відрік: „Вона в мене така люба й богобоязлива, що ніяк не може зробити щось схоже на таке ганебне діло. Як би вона не була німою, то зуміла-б довести свою безневинність так, що кождому-б це ясним

стало“. Як же ж те саме прилучилось і в трете, як і цього разу недобра свекруха загарбала дитину та на невістку зробила лютий поговір, а та не промовила ні єдиного словечка собі в оборону, то не міг нічого вдіяти король, мусів передати її до суду. Суд не був довгий: королеву було присуджено скарати на смерть, а саме: спалити її живцем на огні.

Як був визначений день її смерти, то випав він якраз тоді, коли довершилися усі шість років її мовчанки: це був день, коли вона могла визволити любих братіків з кайданів злих чарів мачухи. Всі шість сорочечок були вже пошиті й тільки останній на ставало лівого рукава. Як подвели королеву до костра, вона забрала з собою сорочечки, а як була на кострі й вже люде заходилися, щоб його підпалювати, озирнулась горопаха навколо себе й побачила, як до неї наближаються з неба шість лебедів, її братів, бо ті знали, що надійшов час їх визволення. Тоді затремтіло у королеви серце з великої втіхи, а лебеді покружилися над її головою й спустилися низенько до сестриці, так що вона змогла кинути їм сорочечки. І як тільки доторкнулися брати до тих сорочок, так відразу позлазила з них лебедина шкура й всі вони, всі її шість любих братіків, стояли перед нею такі гарні, такі чопурні! Тільки в найменчого не ставала лівої руки, і він мав замісць руки одно лебедине крило за плечима. Брати пригортали й цілували любу сестричку й обнімалися один з одним. Тоді зійшла королева з костра додолу до короля, котрий був всім тим без міри здивований, і забалакала до нього приязно: „Мій коханий чоловіче! тепер я вже можу говорити, можу тобі сказати, що я не винна, що мене оговорено задарма..“ іросказала тоді йому всю правду про лихі витівки та обдурювання свекрухи, як та позабірала від неї діток та поховала їх. Після того на велику всім втіху були принесені дітки сюди, а лиху свекруху за її наклеп було зв'язано й спалено на попіл. А король та коро-

лева і всі її шість братіків жили собі довгі літа в щасті й добрій злагоді межі собою.

Пригоди Крихотки.

Один кравець мав такого маленького синка, що був не більш великої пучки на руці, то його прозвали Крихоткою. А проте хлопчина з його вдався завзятий, такий, що не хотів сидіти дома. То ото раз і каже він батькові: „Тату! я хочу й мушу побувати в світах та бувальцях!“ — „Гаразд, сину — відповів кравець: то бери ось собі шпагу в дорогу“, і дав йому велику голку-проторг, приліпивши до неї сургучем гапличка заміць державна. А потім схотілося кравченяті ще раз пополуднувати дома з своїма, то він побіг до матері на кухню подивитись, що то вона готує доброго на трете — солодке Як він туди прийшов, то саме тоді та ласощ уже була спечена й стояла в макітерці на плиті. „Мамо, — спитав він: а що ми сьогодня їстимем солодке?“ — „А поглянь сам,“ — озвалася стара. Тоді Крихотка скочив на плиту і зазирнув у макітерку. Та так дуже перехилився через вінця макітерки, що та пара, котра йшла від страви, відхопила його, мов цяточку, й потягла за собою в комін на двір. Крихотка попереду літав з парою в повітрі, а потім, як пара розійшлася, спустився додолу на землю. От тепер опинилося крвченя на широкому світі, далеко від своїх. Став тоді малий озиратися та приглядатися й пішов до майстра та й найнявся на роботу. Тільки не сподобалася йому тут їжа. „Пані матко, — сказав він хазяйці: як що ви не будете нас краще годувати, то я не робитиму у вас, піду звідціль і напишу крейдою на воротях: К а р т о п л і д у ж е б а г а т о, а м'я с а з о в с і м м а л о! Бувайте здорові, картопляна королево!“ — „Ти ще вередуєш, цвіркун пічкурний!“ — розгнівалася хазяйка,

схопила окрайки та хотіла ними стьобнути малого. Коли-ж наше прудке кравченятко ловко вскочило в наперсток, а потім визирнуло звідтіль і висолопило хазяйці язика, щоб подрятувати молодицю. Молодиця схопила наперсток і хотіла притиснути малого, аж він зашився між окрайки. Тоді вона почала переривати ті обрізки та окрайки, щоб знайти хлопця, а він сховався в щілину в столі: „Ги-ги, пані кравчихо, а я ось-де!“ — дрятував малий хазяйку, висовуючи голову зі щілини вгору. А як вона хотіла по ньому вдарити, то він ускочив у шухляду. Та кінець-кінцем вона таки впіймала Крихотку й протурила геть з хати.

Пішов хлопчина далі і зайшов у великий гай. Там він зустрів цілу банду розбійників, котрі заміралися обікрасти королівську скарбницю. Як побачили вони малого кравчика, то надумали: „Отаке мале хлоп'я пролізе через замкову щілинку й буде нам заміць ключа. „Гей, Голіяфе-Велетеню, послухай, — гукнув на хлопця один з них: хочеш з нами піти до королівської скарбниці? Ти проскочиш через щілину в середину коморі й будеш звідтіль кидати нам червінці.“ Крихотка подумав трохи, а потім сказав — „Добре,“ — і пішов з ними до скарбниці. Там він оглядів з усіх боків двери, чи не знайдеться де в ній щілини. І справді знайшов одну таку, що як раз міг через неї проскочити в середину. Він уже хотів проповзти під дверима, коли один з вартових при дверях помітив його й промовив до другого: „Що то за паскудний паук там повзе? Ось я його розтопчу ногою.“ — „Та не займай бідної тварі, — спинив того другий: що вона тобі зробила лихого?“ Так щасливо проповз під дверима малий Крихотка, а як був уже в коморі, то відщепнув там вікно, біля котрого чатували розбійники, і став їм кидати один по одному червінці. Саме тоді, як увійшов у смак работи, почув він, що туди в комору йде король подивитися на свої скарби. Він тієї-ж миті заповз кудись у закапелок. Як подивився король на

своє добро, то відразу помітив, що нестає багато червінців в його схові, і ніяк не міг збагнути, як то можна було їх покрасти, коли і замок був замкнений, і всі защіпки були як слід на місті, і сторожа стояла на чатах. От він вийшов з коморі й звелів вартовим: „Прислухайтесь, бо хтось порається біля моїх грошей!“ Як тепер Крихотка взявся вдруге за свою работу, то почули вартові, як червінці, подають на двір, мов краплі дощу, і падаючи дзеленькотять дзінь-дзелень; дзінь-дзелень! Вони мерщій вскочили в комору й хотіли схопити злодія на місті. Та кравченя, як тільки почуло небезпеку, то було швидче вартових: скочило в куточок і прикрилося, мов покришкою, червінцем, так що ніхто не міг його побачити. А потім йому закортіло подрятувати вартових, то він визирнув з-під червінця й гукнув: „А я ось-де!“ Вартові кинулися туди, та покиль добігли, то він уже був у другому куті, там приховався за червінцами і знову гукнув: „Ги, ги,! А я ось-де!“ Вартові як опарені кинулися в другий куток за ним, а він був уже в третьому і вже звідтіля вигукував: „Эге-ж, а я ось-де!“ І так їх пошив у дурні, так виганяв по коморі, що обидва зовсім знесилились і плюнувши, пішли геть. А Крихотка після того провадив своє й викидав один по одному всі червінці за вікно. Останнього кинув з усієї сили, після того стрибнув і сам за ним униз. Розбійники не знали вже, як і нахвалитися ним: „Ой, та й ловкий з тебе парубійка, — казали вони: чи не зостався-б ти у нас отаманом?“ Крихотка подумав, подумав, а потім зрікся, кажучи, що йому треба світа побачити попереду. Тоді все товариство розділило між собою всю здобич, а Крихотка взяв собі тільки шажка, бо більше він не міг носити з собою.

Після тієї розмови та поділу грошей, надягнув Крихотка знову через плече свою шпагу, побажав розбійникам на здоров'я й почимчикував вподовж шляху. Він ще кілька разів наймався до кравців підмайстерком, та все чогось йому

те не подобалось. На останнє найнявся він в харчевні за робітника. Та дівчата-наймички не могли його зносити, бо він бачив усе, що вони витворяли нищечком, як вони собі крали хазяйські гроші, як тягали з льоху всяке добро. Він все бачив і казав про те хазяїнам, а дівчата його не бачили. То вони й надумалися: „Підожди-ж ти, ледащо: ось ми тебе зведемо зі світу!“ — та й змовилися між собою скрутити хлопцеві в'язи. Скоро після того одна наймичка косила траву та зілля в саду й побачила Крихотку, як той стрибав по стежках та лазив по стеблах трави та зілля. От вона швиденько скосила його разом з травою, зв'язала в редюжку й кинула коровам у ясла. Між коровами була одна велика чорна яловка; вона проковтнула малого, не доторкнувшись до нього зубом. То так він і опинився одразу в її тельбухах. Там було йому зовсім недобре, зовсім темно і ніякого світла. Як прийшли доїти корову, то він став репетувати в череві.

Чвірк, чварк, сюр, буль-буль, чверть,
Скоро буде відеречко повне вщерть!

Та за сюрчанням молока його не розібрали. Потім у стайню зайшов хазяїн і сказав, що завтра цю корову різатимуть. Тоді Крихотка дуже перелякався й гукнув що сили: „То вийміть мене попереду звідціль, я в середині!“ Хазяїн добре почув той вигук, та тільки не добрав толку, звідкиль то глас подається. „А де-ж ти?“ — „В чорній!“ Коли-ж хазяїн не зрозумів, що то значить і пішов собі геть.

Другого ранку корову було вбито. На щастя, як її рубали й патрали на шматки, то ні разу не влучили ножем або сокирою по малому, і попав він кінець-кінцем між м'ясо для ковбас. Як потім прийшов ковбасник і почав свою роботу, закричав хлопець що-духу: „Не стромляйте м'яса в м'ясорубку, не стромляйте! Бо я тут внизу під м'ясом!“ Та за брязкітом ножів та січок ніхто нічого не міг почути. От тепер мав малий собі багато клопоту. Та біда, кажуть,

як припече, то кожен утече. То й тут так було: бідний Крихотка так шведенько застрибав між ножами м'ясорубки, що ні один ніж не зачепив його, і він проскочив через машинку цілий. Та зовсім утікти не довелося, а судилася йому сумна доля попасти з м'ясом та салом в кров'ячу ковбасу. Там була в нього тісненька кватиря, а крім того прийшлося разом з ковбасою опинитись в коміні, в каітьорні. Отам він набрався нудьги! Аж зімою його вийняли звідтіль, бо булі Різдвяні свята й до хазяїна зійшлися гости. Як різала господиня ковбасу на шматочки, то малий пам'ятав, що йому не можна далеко голову висовувати, бо як раз переріжуть шию ножем, і він забився в самий куточок. А вже, як не було нікого в кімнаті, то вихопився він зі своєї тюрми на волю і зітхнув тепер спокійно.

В тому домі, де так не пощастило бідному кравченяті, він довго не сидів: йому знову закортіло рушити в подорож, у широкі світа. Та його воля на цей раз була дуже куца. Як ішов він степом, наздогнала хлопця лисиця й в один мент схопила в пащеку. „Ей, пані лисичко! — закричав Крихотка: пустіть мене на волю, бо я такий, що стану вам упоперек горла!" — „Це ти правду кажеш, — відповіла лисиця: з тебе мені нема ніякого наїдку. От обіцяйся, що віддаси мені всіх курей у батьковому дворі, тоді я тебе пущу.' — „З дорогою душею! — відповів Крихотка: кури всі твоїми будуть, це вже я тобі присягаюся." Тоді лисичка випустила хлопця з зубів і сама понесла його додому. Як побачив батько знову свого любого синочка, то залюбки віддав всіх своїх курей, які тільки були в хазяйстві. — „А я тобі приніс трохи грошенят за те," — промовив малий хлопчина й простяг батькові того шажка котрого заробив, як помагав розбійникам опорожнити королівську скарбницю.

„А за віщо ти повіддавав лисиці не тільки курей, а й усіх бідних наших півників?" — спитався Крихотка. — „От, дурнику! Та же твойому батькові своя дитина дорогша

й любійша, чим всі його кури й півні, що бігають в дворі,“ сказав малому батько і після пильно доглядав за хлопцем.

Білосніжка.

Раз серед зіми сиділа королева коло віконечка, котрого рями були зроблені з дорогоцінного чорного дерева й шила. А на дворі тим часом став падати густий сніг. Задивившись на той пухкий гарний сніг, королева не счувшись нахромилась на голку й поранила собі пальця. З ранки викотились три краплини крови і впали на свіжий сніг. Рожева крівава плямка так любо красувалася на білому пухкому снігу, що королева подумала: „Як би то було гарно, коли-б я мала дитинку таку білу як сніг, таку рожеву як кров і таку чорноволосу й чорноброву, як це дерево рями!“ І як на диво, незабаром після того уродилася в неї дівчинка справді, така біла як сніг, така рожева як кров і така чорноброва як чорне дорогоцінне дерево. Тую дівчину назвали Білосніжкою. А як народилася дитина на світ Божий, то королева щось швидко після того вмерла.

Через рік після того вдовець-король одружився вдруге. Він взяв собі дружиною дуже гарну на вроду панну, тільки була вона недоброї вдачі: гордовита, зарозуміла й ніяк не припускала думки, щоб найшовся хтось другий, кращий неї на вроду. В неї було чарівне зеркальце, котре, коли вона ставала перед ним, дивилася в нього на себе й питала:

„Щиру правду мені, зеркальце, скажи,
Хто найкраща на все царство — назови?“

То зеркальце відповідало:

„Ти, королево, сама краща на все царство.“

Вона після такої відповіді була дуже вдоволена, бо знала, що зеркальце каже щиру правду.

А тим часом Білосніжка підростала й з кожним днем ставала все кращою; а як минуло їй сім років, то була така гарна, як ясний день: була краща, ніж сама королева. Як тая й цього разу спитала зеркальце:

„Щиру правду мені, зеркальце, скажи,
Хто найкраща на все царство — покажи!“

то зеркальце відповідало:

„Пані-королево! правда, — гарна ви, та проти вас
Білосніжка краще більш чим в сотні раз.“

То королева, таке почувши, дуже злякалася й зробилася жовтою, аж зеленою від завидок. З того часу, як бачила вона де Білосніжку, то в неї серце перевертадося в грудях, так вона зненавидила дівчинку. Та заздрість і зненависть росли в її серці, як пагане баділля, все вище та більше, і вже не давали королеві відпочинку ні в день, ні в ночі. Тоді вона гукнула до себе одного мисливця-сердюка й сказала: „Одведи дівчину в ліс, бо я не хочу, щоб вона була в мене перед очима. Ти повинен там її вбити й принести мені, як посвідку того, її язик та печінку.“ Сердюк послухався й одвів дівчинку в глухий ліс. Як вийняв він там свого ножа, щоб проколоти ним безневинне серденько бідної Білосніжки, то вона почала плакати й промовила: „Любий дядечку! не вбивай мене. Я зостануся тут в дикому лісі й ніколи-ніколи не вернуся додому.“ І тому, що була Білосніжка дуже гарною на вроду, сердюк змилосердився й сказав їй: „Ну біжи, бідна дитинко, куди хочеш! — а сам подумав: Дикі звірі скоро її розірвуть на дрібні шматочки.“ А проте у нього мов би важкий камінь звалився з серця тому, що чоловікові не хотілося вбивати безневинної дитини. Як раз тут нагодився молодий олень, то серюк заколов його списом, вийняв з нього легені та печінку й одніс їх, як доказ королеві, що царівна ним убита. Кухарь королівський мусів зварити те м'ясо в солоній воді, а лиха молодиця з'їла його й думала, що то вона поживилась легенями то печінкою Білосніжки.

Тмм часом бідна дитинка опинилася в дикому глухому лісі однісенькою душею. Їй було дуже страшно, вона всі листочки на деревах огляділа, шукаючи, як би то їй знайти десь порятунок. Потім вона побігла.... Бігла через дике гостре каміння, по колючих тернах, зустрічала диких звірів, котрі пробігали поуз неї, не роблячи дитині ніякої шкоди. Вона бігла, поки ноги носили, покиль не смерклося. Над вечір побачила царівна маленьку хатинку й зайшла в середину, щоб там відпочити. В тій хатинці все було дуже маленьке, проте таке чистюсеньке та гарнюсеньке, що й списати не можна. Серед кімнатки стояв столик, застелений білою скатертиною з сьома маленькими мисочками; біля кожної мисочки лежала невеличка ложечка, трошки далі — ножи та веделочки й сім малих чарочок. По-при стінах стояло сім ліжок одно поруч другого; всі чопурненько застелені білосніжними простиралами. Білосніжка була така зголодніла, що з'їла з кожної тарілочки по ложечці кулешику, від кожної лусточки — хліба по крихотці, а з кожної чарочки випила по краплинці вина. Бо вона не хотіла брати від одного дуже багато, щоб того не скривдити. Після того, як була вона дуже стомленою, спробувала лягти спати в постіль; коли-ж одно ліжко було дуже куце, друге — довге, трете — вузке, так, що тільки сьоме прийшлось їй як раз по мірі. В ньому вона, помолившись Богові, примостилась і швиденько та солоденько заснула собі.

Як уже зовсім стало темно на дворі, прийшли в хатинку її хазяїни. Їх були семеро. І всі — карлики, — ті, що риються в горах, виломуючи та викопуючи звідтіль всякий рудяк. Вони засвітили кожен свого каганчика, і як стало в кімнатці світло, тоді карлики побачили, що хтось у них був у хатинці, бо не все стояло так доладно, як було ними зоставлено. Перший з них промовив: „Хто сидів на мойому ослончику?“ Другий: „Хто їв з моєї мисочки?“ Третій: „Хто вломив мою лусточку хліба?“ Четвертий: „Хто брав

мій кулешик?“ П'ятий: „Хто страмляв у їжу мою веделочку?“ Шостий: „Хто різав моїм ножем?“ Сьомий: „Хто пив з моеї чарочки?“ Потім перший став озиратись на всі боки та заглядати в куточки й помітив, що на його ліжку була подушечка трохи прим'ята, то він промовив: „Хто лягав на мое ліжко?“ Тоді й инші побігли до своїх ліжок і стали кричати: „І в мойому хтось лежав!“ А сьомий як глянув в свое ліжко, то побачив там Білосніжку: вона любісенько

собі лежала й кріпко там спала. От він зараз же гукнув усіх до себе. Всі позбігалися до купи, оточили ліжко, підняли свої каганчики, освитили Білосніжку й скрикнули з дивовижі: „Ой, Боже-ж мій милий! Ой, Боже-ж мій любий! Яка гарнюнька дитина!“ І дуже тим втішалися, що дівчинка не прокинулась, а спала собі гарненько на подушечці. Сьомий карлик, у котрого не було свого ліжка, спав з товаришами, з кожним по одній годинні, то як раз і ніч минула.

Як розвиднялось, прокинулася Білосніжка віді сну, а як побачила сімох карликів, то дуже злякалася. Та вони були до неї дуже приязні та ласкаві й зараз же спитали її: „А як тебе зовуть?“ — „Мене зовуть Білосніжкою“ — відповіла вона їм. — „А як ти зайшла в нашу хатинку?“ — знову спитали її карлики. Тоді вона росказала їм чисто все, як хотіла звести її зі світу лиха мачуха, і як сердюк змилосердився й не вбив її, як вона потім бігла лісом цілісенький день, аж покиль не потрапила на їх хатинку в лісі. Після того карлики сказали Білосніжці: „Як що хочеш ти доглядати наше господарство, варити страву, стелити постелі, прати, шити й в'язати, як хочеш все держати чистенько та ладненько, то можеш зостатися у нас жити, і тут тобі ні в чому не буде нестачі.“ — „Добре, — відповіла Білосніжка: з дорогою душею!“ — і зосталася у них. Вона доглядала все їхне хозяйствечко: карлики що ранку йшли в гори і там шукали всякий рудяк та злото, а смерком верталися додому. Увесь день Білосніжка зоставалася в самоті, то її попережали добрі карлики, говорячи: „Бережись дуже своеї мачухи, бо вона швидко довідаеться, що ти тут у нас. Нікого не впускай сюди в кімнату!“

А королева, після того, як з'їла легені й печінку на її думку Білосніжчини, раділа, що тепер вже безперечно вона на все царство перша й сама краща на вроду. От вона підійшла до свого чарівного зеркальця й спитала його:

„Щиру правду мені, зеркальце, скажи,
Хто найкращий на все царство — покажи!“

А зеркальце їй відповіло:

„Пані-королево! Ви найкраща тут, нема чого казать.
Та живе у хатці з карликами в горах
Краля Білосніжка, мов та ясна зоря.
То вона гарнійша проти всіх і вас у сотні крат!“

Тоді дуже перелякалася королева, бо вона знала, що зеркальце не скаже неправди. Вона тепер знала, що сердюк її обдурив і що Білосніжка жива. І вона знову почала думати, все думати та вигадувати, як би то їй звести бідну царівну зі світу. Бо покиль вона була не найкращою на все царство, доти їй завидки не давали спокою. А як вона кінець-кінцем щось вигадала, то вимастила собі лице темним коліром, одяглася перекупкою й стала такою, що не можна було її пізнати. Такою виряженою пішла вона через сім гір до семи карликів, постукалася в двери їхньої хатинки й голосно загукала: „Гарний крам поцінно й дешево!“ Білосніжка визирнула через віконечко й озвалася: „На добри-день, тіточко! А що у вас є для продажу?“ — „Гарний крам, хороший крам, — відповідала та: стьожки, намистечко, гребінчики,“ — і підняла вгору цілий жмуток ріжнобарвних шовкових стьожок, так що ті заблищали на сонці й заграли на легенкому вітрі. „Це — совісна молодиця, її можно впустити в хату,“ — подумала Білосніжка й познімала защіпки з дверей. Вона купила собі стьожок та шнурочків до керсетки. „Люба дитинко, — загомоніла до неї перекупка: Яка бо ти гарна! Ось іди, моя голубонько, я хочу сама тебе зашнуровати.“ І от лиха королева так швидко й так туго її зашнурувала, що бідній Білосніжці дух урвався і вона мертвою впала додолу. „Ну, тепер я знову стала найкращою,“ промовила сама собі лиха цариця й вернулась додому.

Як смерклось, то на вечерю вернулись додому всі семеро карликів. Та як же вони злякались, як побачили свою любу Білосніжку долі. Дівчина ні підводилась, ні ворушилась, була зовсім ніби мертвою. Вони підняли її з землі вгору,

оглянули і як побачили, що вона дуже туго зашнурована, то зараз же порозрізали шворочки на шматочки. Тоді Білосніжка почала потрошку дихати, а разом з тим помалу-малу зовсім опам'яталась. Коли довідались карлики, як все тут скоїлось, то сказали: „Та стара перекупка — ніхто инший, як лиха королева. Будь, Білосніжко, обережною; нікого не впускай у хатку, як зостаешся дома самою!"

А лиха молодиця, як вернулася додому, то зараз же кинулася до свого чарівного зеркальця й спитала:

„Щиру правду, зеркальце, мені скажи, —
Хто найкраща на все царство — покажи!"

То зеркальце їй відповідало:

„Пані-королево! Ви найкраща тут — нема чого казать, —
Та живе у хатці з карликами в горах
Краля Білосніжка, мов та ясна зоря,
То вона гарнійша проти всіх і вас у сотні крат!"

Як почула таку відповідь королева, то так кров і кинулася її до серця. Ото так вона злякалася, бо побачила, що Білосніжка жива. „Ну та тепер я таке вигадаю, — сказала вона сама собі: що вже ніщо тебе, дівчино, не впрятуе." І як зналася в чарівництві, то зробила отрутного гребінчика. Потім передяглася знову вже зовсім иншою старою бабусею й пішла через сім гір до хатини семи карликів, постукалася в двери й гукнула: „Гарний крам, хороший крам поцінно й дешево!" Білосніжка визирнула з виконечка й промовила: „Йдіть собі далі, я нікого не можу до себе пускати." — „Та подивитися-ж тобі можна на крам?" — спитала бабуся й витягла отрутного гребінчика та й простягла дівчині його вгору. Дівчинці сподобався гребінчик, вона й цього разу дала себе обдурити, одімкнула двери й впустила стару в хату. Як уже вони сторгувалися, то стара їй сказала: — „Дай же я тебе гарненько росчешу." Бідна Білосніжка ніяк не думала про щось лихе й дозволила старій себе росчісувати. Та тільки доторкнувся гребінець до волосся, як уже отрута

зробила своє страшне діло, і Білосніжка впала безпритомною додолу. „Ну, — промовила лиха королева: тепер вся твоя краса пішла за водою!“ — і подалася додому.

На щастя діло було надвечір і карлики швидко вернулися додому. Як побачили вони Білосніжку на долівці безпритомною, то відразу подумали на королеву, стали пильно оглядати дівчину, знайшли отрутного гребінчика й витягли його з волосся. Тільки те вони зробили, як зараз же почала Білосніжка вертатися до пам'яти й розказала карликам, як все трапилося. То вони її ще раз стали попережати бути обережною й нікогісенько не впускати в хату.

А королева, як вернулся до палацу, зараз же побігла до зеркальця й спитала його:

„Щиру правду, зеркальце, мені скажи,
Хто найкраща на все царство — покажи!“

То зеркальце й цього разу відповіло, як і попереду:

„Пані-королево! Ви найкраща тут — нема чого казать, —
Та живе у хатці з карликами в горах
Краля Білосніжка, мов та ясна зоря,
То вона гарнійша проти всіх і вас у сотні крат!“

Як сказало зеркальце таку мову, то королева вся затремтіла й задрижала від гніву. „Білосніжка повинна вмерти, — закричала вона: хоч би-б мені прийшлося самій загинути!“ Після того сховалася в одну потаємну кімнатку, там зварила отрутне зілля й намочила в ньому яблучко. Як дивитись на нього, то було воно дуже гарненьке: білесіньке з червоненьким бочком. Хто-б його не побачив, то кожному закортіло-б покоштувати, та як тильки з'їв би він хоч один шматочок його, то неминуче загинув би на смерть. Як було яблучко готове, перемалювала собі королева обличчя, вдяглася простою селянкою й пішла через сім гір до хатинки семи карликів. Як постукалася вона в двери, то Білосніжка визирнула через віконечко й сказала: „Я нікого в хату не впущу, бо мені заборонили те сім карликів.“ — „Що мені,

то байдуже, — відповіла селянка: бо свої яблучка я вже продала. А ось оце одно я хочу тобі подарувати.“ — „Ні, — зріклася Білосніжка: я нічого не можу брати.“ — „Може ти боїшся отрути? — спитала стара: то дивись, я розріжу яблучко надвоє, одну половинку з'їм я сама, а другу червоненьку з'їж ти.“ А яблучко було так хитро зроблене, що тільки червоненький бік був отроєний. Білосніжці закортіло покоштувати яблучка. Як вона побачила, що його їсть селянка, то далі не могла вдержатись, простягла рученку через віконечко й взяла отроєну половинку. Та ледве вкусила маленький шматочок, як попав він їй до уст, то зараз же звалилася додолу мертвою. Королева глянула на неї страшним поглядом, зареготалася на кутні й промовила: „Біла як сніг, рожева як кров, а чорнява як чорне дерево! Цього разу тебе вже не розбудять твої карлики.“ А як прибігла додому, то зараз же стала питати своє зеркальце:

„Щиру правду, зеркальце, мені скажи,
Хто найкраща на все царство — покажи!“

То зеркальце таки сказало по її вподобі:

„Пані-королево! Ви найкраща на все царство.“

Тоді заспокоїлося заздре серце королеви, як що тільки може заспокоїтись завидюща душа.

Коли, вернувшись увечорі додому, карлики знайшли Білосніжку долі, то вже її уста ніяк не дихали, бо вона була мертвою. Вони її підняли з долу, оглядали всюди, чи нема де отрути, розв'язали шнуровку, росчісували волосся, поливали водою, оприскували вином, та ніщо не помогло: люба дитина була мертвою й не верталась до життя. Карлики поклали її на мари, посідали навколо мертвої і всі семеро не вгаваючи плакали три дні підряд. Вони хотіли її поховати на могилі, коли ж вона була такою свіжою, мов жива людина, і навіть щічки в неї рожевіли рум'янцем. То карлики рішили: „Ні, її не слід класти в сиру холодну землю," — і зробили для неї скляну прозору труну, щоб можна було бачити покійницю з усіх боків, поклали туди Білосніжку й написали золотими буковками її ймення й те, що вона була королівською дочкою. Потім однесли труну на високу гору, і один з них раз-у-раз зоставався при покійниці й стеріг її. Навіть дикі пташки прилітали сюди й голосили над труною: попереду прилетіла сова, потім гайворон, а далі голубка.

Так лежала Білосніжка в труні довго-довго, зостаючись нетлінною, а навпаки — здавалося, ніби вона кріпко спала, бо була все така сама: біла як сніг, рожева як кров і чорнява-чорноброва мов чорнеє древо. Якось прилучилось, що в той ліс заїхав королевич і зазирнув у хатинку карликів, прохаючись переночувати. Він побачив на горі труну, а в середині ясну зорю, Білосніжку, і прочитав, що було написано на віці. Тоді він став прохати карликів: „Дайте мені труну. Я вам за неї дам, що тільки ви зажадаете від мене." А карлики йому відповіли: „Ми не продамо труни з нашою Білосніжкою ні за які скарби, навіть за все на світі срібло й злото." Тоді він знову попрохав: „То подаруйте мені її, бо я не можу жити, не бачучи Білосніжки. Я її буду шанувати й доглядати, мов мати дитину." Як він так

Так лежала Білосніжка в труні довго-довго ... (Стор. 98).

сказав, то карлики зглянулись на королевича й подарували йому труну з Білосніжкою. Королевич звелів своїм слугам понести її на плечах до себе в замок. І тут таке прилучилось, що як проносили труну через густі кущі терну, то зачепилися й дуже трусонули ношею. І тоді від того торсання випав отой шматочок отроєного яблучка, що проковтнула Білосніжка, з горла геть. А як випав, то зараз же Білосніжка росплющила оченята, підвелася в труні, підняла її віко, сіла й стала живою. „Ах, Боже-ж мій, де-ж то я?“ скрикнула вона. Королевич, радий без краю, озвався до неї: „Ти зо мною, люба Білосніжко!“ — і росповів їй, що з нею трапилося, а потім додав: „Я тебе, моя люба ясочко, кохаю дужче всього на світі. Ходім зо мною в замок мого батька-короля, там ти станеш моєю дружиною.“ Білосніжці королевич сподобався, вона пішла з ним, і, як прибули вони в замок, то там відбулося бучне та пишне весілля.

На це свято Білосніжка покликала навіть свою лиху мачуху. От як та прибралася й причепурилася в своє чудове убрання, то підійшла до зеркальця й спитала:

„Щиру правду, зеркальце, мені скажи,
Хто найкраща на все царство — покажи!“

То зеркальце відповіло:

„Пані-Королево! Ви найкраща тут, нема чого казать, —
Отже молоденька Королева — краща вас у сотні крат.“

Тоді лиха мачуха стала сипати прокльони, і їй робилося де-далі страшнійше та страшнійше, так що вона не знала, що вже їй робити. Попереду подумала не піти на весілля. Коли-ж заздрість не давала їй покою, гнала її подивитись на молоду королеву. А як прийшла вона до весільного зала і впізнала Білосніжку, то з переляку та жаху остовпіла і не могла зрушити з міста. Тоді були сюди принесені в опценьках роспечені на вогні залізні черевички й по-

ставлені перед королевою-мачухою. Їй довелося набути ті червоні від жару черевички собі на ноги й доти танцювати, аж поки знесилена вона не впала додолу мертвою.

Дроздобородько.

давні часи колись жив один король і мав він дочку надзвичайно гарну, а разом з тим і неймовірно горду, пишну та перебірливу: хто-б за неї не посватався, то все не по ній. Всіх вона випровожувала та не аби-як, а ще на глум попосміється з парубка й гарбуза підкладе. Якось звелів король улаштувати великий бенькет і бал та й закликав до себе і зблизька і здалека всіх парубків, що женихались. Всіх тих паничів-парубків розставили в довгий ряд відповідно їх ранґу та стану: попереду стояли королі, далі ґерцоґі, потім князі, за ними графи та барони, а наприкінці звичайні дворяне. Потім тим рядом пройшла королівна, оглянула всіх, і ніхто їй не сподобався, бо в кожного вона знайшла якусь нестачу. Той здавався їй дуже гладким, „мов горільчане барило!“ — казала вона. Другий був надмірно довгим: „високий до неба, а дурний як не треба!“ Третій — куцим: „малий та присадкуватий, мов опецок.“ Четвертий — блідим: „страшний, як козина смерть.!“ П'ятий — дуже червоним: „мов індик.“ Шостий — то вже зовсім недодільний: „зелений дрючок у запічку висушений!“ І так кожному пришила квітку, кожного огудила, а особливо вона глузувала з одного доброго короля, котрий стояв трохи не першим і мав підборіддя трошки скривлене. „Овва! — вигукнула королівна: та в нього таке підборіддя, як у дрозда дзьоб!“ і з того часу того невдаху инак і не звали, як Дроздобородьком. Старий король-батько, побачивши, що дочка нічого иншого не робить,

як тільки глумится з добрих людей та ганьбить всіх скликаних женихів, дуже розгнівався й поклявся, що віддасть її за першого старця, який ступить до нього на поріг.

Через пару день після того підійшов до вікна королівського замку кобзарь і почав співати, щоб тим собі заробити злиденну милостиню. Як почув його спів король, то звелів: „а гукніть його сюди до мене!“ Тоді увійшов до короля в роскішну світлицю кобзарь у грязькій заяложеній та обдрипаній одежі. Проспівав, граючи на кобзі, щось перед королем та його дочкою й став прохати, що буде милость їхня. Король відповів: „Твій спів так мені сподобався, що я хочу віддати за тебе мою дочку.“ Королівна злякалася, а король їй промовив спокійнісенько: „Я дав клятву, що віддам тебе заміж за першого лішого старця, і я хочу додержати свого слова.“ Тут не було вже чого говорити. Зараз прийшов батюшка і довелося тієї ж доби стати королівні під вінець з кобзарем. Як

уже вінчання скінчилося, то король промовив: „Ну, а тепер тобі, як старчисі нема чого робити в мойому палаці, тут тобі не личить далі бути. Йди з своїм чоловіком, небого, куди хочеш.“

Кобзарь взяв її під руку й повів разом з собою, і довелося дівчині тюпати пішаком за чоловіком. Як були вони вже далеченко й зайшли в великий столітній ліс, то королівна спитала:

— „Ах і ліс чудовий, гарний!... Чи не знаєш чий?“
— „Короля Дроздобородька, жінко. Й був би зараз твій,
Як би ти тоді, як сватавсь він, із ним побралась,
Як би ти з Дроздобородька-короля не посміялась.“
— „Ох, якою-ж нерозумной я тоді була:
Чом не вийшла заміж за такого короля?“...

Далі довелося їм іти широким степом, то королівна знову спитала:

— „Ах і степ чудовий, гарний!.. Чи не знаєш чий?“
— „Короля Дроздобородька, жінко. Й був би зараз твій,
Як би ти тоді, як сватавсь він, із ним побралась,
Як би ти з Дроздобородька-короля не посміялась.“
— „Ох, якою-ж нерозумной я тоді була;
Чом не вийшла заміж за такого короля?“...

Потім вони проходили через велике місто, і королівна знову спитала:

— „Ах яке роскішне місто! Чи не знаєш ти, чиє?“
— „Короля Дроздобородька, жінко. А було-б твоє,
Як би ти тоді, як сватавсь він, із ним побралась,
Як би ти з Дроздобородька-короля не посміялась?“
— „Ох, якою-ж нерозумной я тоді була:
Чом не вийшла заміж за такого короля?“...

„Це мені зовсім не подобається,“ — промовив кобзарь: тобі все хотілось би иншого чоловіка. Невже ти невдоволена мною?“ На сам кінець прийшли вони до старенької малої хибарочки, і знову королівна спитала: „Боже-ж мій, яка маленька й паганенька халупка! Кому-б то вона могла належати?“ А кобзарь їй видповів: „Це моя й твоя хатинка. Тут ми будемо з тобою удвох жити.“ Їй прийшлося

нахилятися, щоб увійти в маленкі низенькі двери. „А де-ж наймити?“ — спитала королівська дочка. — „Які наймити?“ перепитав кобзарь-старець: ти мусиш сама робити все, що тобі схочеться. Ось роспалюй в печі, грій окропа та зготуй мені щось на вечерю, бо я зовсім ізнемігся.“ Та королівна не знала, як то роспалити в печі, як нагріти окропа та зварити страву. Довелося кобзареві самому братися за роботу, щоб сяк-так зготувати їжу. Як уже вони повечеряли порожнім кандьором, то полягали спати. А вдосвіта кобзарь уже збудив свою жінку, щоб вона доглядала хазяйства. День зо двоє прожили вони так в тій хатинці, перебиваючись з хліба на воду, покиль не поїли всього, що було в старця в запасі. А потім чоловік сказав: „Жінко, то не діло, що ми сидимо дома та з'їдаємо все до щенту, а про заробіток у нас і думки немає. Так далі не можна, тобі треба плести кошики.“ Він пішов до ставку, нарізав лози й приніс додому. То королівна заходилася плести плетиво. Коли-ж тверда лоза дряпала й заскаблювала її ніжні рученята й з них побігла кров. „Я бачу, що не буде діла,“ — промовив чоловік: „то сідай за гребінку, може прястимеш краще.“ Вона сіла на днище, настромила мичку на гребінку й почала прясти. Та цупка нитка з кострицею різала їй дуже ніжні рученята, аж з них кров побігла. „Бачиш, — промовив чоловік: ти недотепна ні до якої роботи. Багато я зазнаю з тобою нужди й злиднів. Спробую я ще взятися за гандлювання: почну торгувати горщиками та всяким глиняним посудом. Ти сидітимеш на базарі й продаватимеш макітрі та миски.“ — „Ох, — подумала королівна: як на базарь прийдуть люде з держави мого батька та побачать мене на торзі, то сміятимуться з мене до схочу!“ Та нічого не можна було вдіяти: треба було за якесь діло братися, щоб не вмерти з голоду. Спершу продаж ішов добре, бо люде залюбки куповали у вродливої молодиці крам і давали ту ціну, яку прохала королівна. Де-хто, навіть, пла-

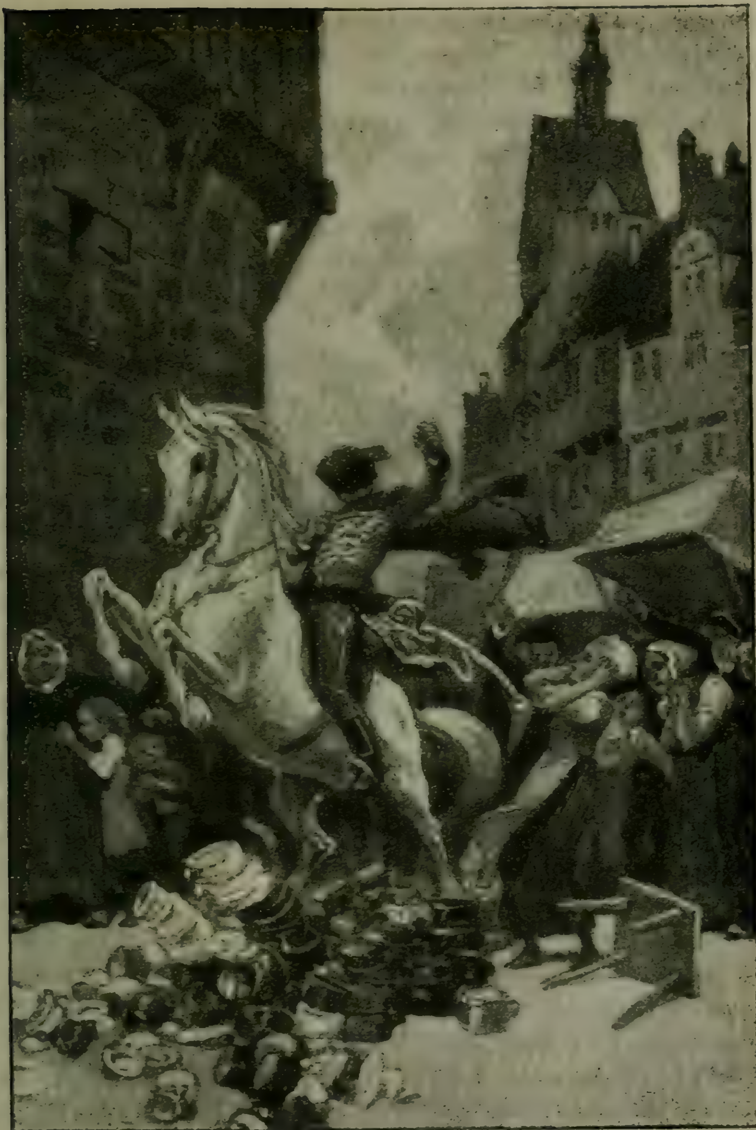

Аж ось звідкильсь принесла лиха година п'яного гусара . . . (Стор. 106).

тячі добрі гроші, зоставляв у неї свої горщики й макітерки. На зароблені гроші вони жили доволі довго, а потім чоловік купив вдруге цілу гарбу нового посуду. Королівна сіла з ним з краєчку базарю, ростašувала свій крам навколо себе й потроху спродувала. Аж ось звідкильсь принесла лиха година п'яного гусара, котрий не розбіраючи стежки погнав коняку просто на купу горщиків та макітерок і потолочив їх на череп'я. Бідна королівна почала плакати та й не знала з переляку, що їй безталанній робити. — „Боже-ж мій, що-ж мені в світі робити, — голосила вона: що то мені скаже чоловік!“ Вона побігла додому й росказала чоловікові про нещастя. — „Хто ж сідає на краєчку базарю з посудом?“ — сказав їй чоловік: „Я бачу, що ти не здатна ні до якого діла. Я був в замку нашого короля й питав там, чи не взяли-б вони тебе до кухні за попихача носити помиї та шарувати горщики. Мені обіщалися, що візьмуть тебе на таке діло. То там хоч дарма тебе годуватимуть.“

Отак і зробилась королівна кухняним попихачем, мусіла коритися куховарові й робити саму щонайгрязьку роботу біля печі та посуду. Вона приховала в кешенях два горнятка й складала туди всякі недоїдки, котрі зоставалися після королівського обіду й припадали на її долю. Цю їжу вона приносила додому й нею харчились вони обоє з чоловіком. Якось в замку гулялось весілля: женився старший королівський син. Бідолашня жінка пішла туди до весільної світлиці й стала собі в куточку, щоб подивитись на свято. Як засвітили в залі світло, як стали туди зіходитися гости один краще другого, як все засяло роскошами й оздобами, то згадала королівна про свою недолю і їй стало дуже гірко на душі. І тоді вона проклинала в думці свої колишні гордощі та піху, бо то вони довели її до таких злиднів та поневіряння. Як вносили й виносили служки всякі смашні страви, від котрих ішов надзвичайно гарний дух, то де-які з них вділили їй пару шматочків. Вона їх сховала в свої горнятка,

щоб з'їсти дома. Серед вечора вступив до світлиці й сам королівський син. Він був одягнутий в пишні шовка й оксамити, а на шиї в нього красувався важкий золотий ланцюг. Як він побачив біля порогу таку гарну молодицю, то взяв її під руку й хотів піти з нею в танок. Королівна вагалася й боялася, бо бачила, що це ніхто инший, як

король Дроздобородько, котрий за неї сватався й з котрого вона так в'їдливо поглузувала. Однак її вагання не допомогли, бо король повів молодицю в зал. І як вона була там, то ті стьожки, на котрих висіли її кешені, повривались, і горнятка попадали додолу й повиверталась. Всі гости побачили, як з одного горнятка полилася юшка, а з другого викотився шматок печені. Ох, і скільки то було тоді сміху, як тоді

всі глумилися з бідної королівни. О, тоді вона раднійша була провалитися крізь землю від такого сорому. Вона скочила до дверей і хотіла втікти геть з замку, коли-ж на східцях її перепинив якийсь чоловік і знову вернув в залу. Як вона глянула на нього, то побачила, що то знову був король Дроздобородько. Він забалакав до неї дуже приязно: „Не лякайся, серденько, бо я й той кобзарь, з котрим ти жила в хибарочці у лісі, — одна й та сама людина. Люблячи тебе, я удавав з себе старця, і той гусар, що побив тобі глечики та макітрі теж я був. Все це робилося, щоб зломити твої гордощі та піху й покарати тебе за ту кривду й глум, що ти мені вчинила.“ Тоді королівна гірко заплакала й промовила: „Я зробила дуже негарно і не слід мені бути твоєю дружиною.“ — „Нічого, — відповів їй король Дроздобородько: заспокойся, сумні дні минулися. Тепер ми відгуляємо наше весілля.“ І тоді прийшли до королівни фрейліни, вдягли її в чудову пишну одежу, а далі прибув сюди її батько з усім двором, і всі вони її вітали й поздоровляли з вінчанням з королем Дроздобородьком. І тільки з того часу й почалось справді весільне свято.

Ах, як там було гарно! Я-б хотів, та, мабуть і ти зі мною хотів би побувати на тому бенькеті!

Ранець, бриль та сопілка.

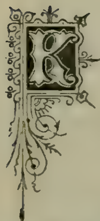

олись-то жили три брати-соколи. І так їм не щастило, що все дужче й дужче тисли їх злидні, аж покиль не дійшло до останнього: нічого було ні вкусити, ні пожувати, зоставалося класти зуби на полицю. „Ні, так не годиться жити; краще ходімо в світа шукати десь нашого щастя-долі,“ — сказали хлопці самі собі. Та по тій мові знялися й пішли битим шляхом. Йшли та йшли, багато шляхів переміряли

багато рясту потоптали, а щастя-доля ніяк їм не зустрічается. Ось одного дня заходять вони в великий густий гай, а в самій середині того гаю стоїть величезна гора. Як підійшли брати до самої гори близенько, то побачили, що вона вся геть чисто срібна. То найстарший брат і сказав тоді: „Отепер я досяг свого щастя-долі. Більшого я собі нічого не бажаю.“ Він набрав тут срібла, скільки здужав піднести на собі, і тоді вернувся назад додому. А обидва других брати промовили: — „Ну, ми жадаемо від нашого щастя-долі щось більше, ніж просто шмат срібла та й годі,“ — не доторкнулися до нього й пішли знову далі. День мо' з двое йшли вони ще після того, як натрапили на другу гору з чистого золота. То другий брат спинився, подумав та поміркував і не знав, що вдіяти: „Що мені робити? — питав він сам себе: чи мені взяти стільки злота, щоб вистачило на увесь мій вік, чи йти мені ще далі?“ Отак повагався якусь пару хвилин, а далі став пакувати кешені золотом, скільки здужав нести при собі, а потім сказав братові: „Бувай здоровенький!“ та й вернувся собі додому.

А третій промовив: „Ні злото, ні срібро не ваблять мене. Я не хочу зрікатися свого щастя-долі, бо мабуть мені щось ліпше судилося.“ І ото пішов він звідтіль далі вже сам. А як минуло три дні, то зайшов у такий ліс, що був ще густійший та темнійший, ніж той, яким брати йшли попереду, і здавалося, ніби нема йому ні кінця, ні краю. І не було тут йому нічого ні з'їсти, ні випити, так що парубкові зовсім скрутно було, став знесилюватися. Тоді зліз він на маківку височенного дерева та й глянув, чи не побачить де краю тому лісові. Та горенько: куди око сягало, всюди майорів самий ліс. Зліз він додолу, а голод не тітка — мордуе хлопця, ось-ось ноги далі не нестимуть. То він подумав: „Ех, як би то мені хоч рісочку в рот добути!“ Аж зирк — під тим деревом, на котре він лазив, стоїть біля стовбура

стіл, а на йому всякої розмаїтої страви настановлено бе-зна скільки, і так вона своїм приваблюючим духом наче сама до нього лине. „Ну,—промовив парубчина: цього разу дуже влучно моє бажання справдилося.“ Та по тім слові сів собі любенько до столу й заходився вдоволяти пекельний голод, не мудруючи над тим, звідкиля взялося йому отаке добро. Як уже попоїв добре, то подумав: „Шкода, як що зостанеться тут у лісі така гарна скатертинка,“ згорнув її обачненько й приховав собі в торбінку, а там рушив помалу далі в далеку дорогу. Як стало вечоріти, і знову хлопцеві схотілося покріпити сили, то він на спробу вийняв тую скатертину, розіслав перед собою й промовив: „Хочу я, щоб ти вдруге вкрилася доброю питвом-їжею!“ І тільки то він вимовив таке своє бажання, як уже на скатірці стояла сила-силенна всякого їстівного добра, страв розмаїтих стільки, скільки могло на ній уміститись. „Ось тепер, — промовив парубок: я бачу в якій пекарні готується для мене вечеря. Ця скатірка далеко ліпша для мене, віж ті гори срібла й злота.“ Бо він вже добре збагнув, що то не аби який настільник, а скатірка-самобраночка. От же вдовольнитися таким придбанням та й з ним вертатися додому парубок не схотів: йому ще кортіло погуляти по лісові, ще пошукати далі свого щастя-долі.

Одного вечера натрапив хлопець в дикому темному лісі на чорного зашмарсваного дровопала. Він палив вугіль, а на жару поставив горшика з картоплею, щоб зварити кандьору на обід.

„Добри-вечір тобі, пане-сажотрусе, — привітався подорожній: як тебе тут Бог милує в самоті?“ — „А так: аби день до вечера, — озвався той чоловік: отак, як бачиш, що божого дня кандьор або юшка з картоплею. Коли маєш охоту, то призволяйся, будеш гостем, разом пополуднуєм.“ – „Дякувати, – сказав на те парубок: я не хочу брати твого шматка хліба від рота, бо твій обід не на двох готується. А ось може ти не відцураєшся мого хліба-соли, то милости прошу пообі-

дати зі мною.“ — „Овва, — здивувався дровопал: та звідкиль же ти візмеш страву? Адже ж я не бачу при тобі нічого, а тут на десять гонів ти не знайдеш ніде ні єдиної душі, щоб чи продати, чи зварити міг тобі хто яку їжу.“ — „А проте попоїсти буде що, — сказав парубчина й додав: та так, як ти ще ніколи зроду не обідав.“ І не гаючись вийняв з торбинки скатірку-самобранку розгорнув і простелив її біля себе на травичці й промовив: „Скатірко, застилайся!“ Так в один мент вона вся й заставилася. Було тут і печеного й вареного й усяких присмак до вих доволі та все так і парує, ніби ось-ось з печі вийнято та на миски викладено. Дровопал аж очі витріщив на таке диво, проте багато не гомонів, присунувся до їжи близенько й заходився поратись коло неї, тягаючи до засмальцьованого рота все більші та більші шматки, аж за щелепами в нього тріщало. Як уже він вдовольнився так, що ледве дух зводив, то обітерся рукою й промовив: „Слухай, земляче! Дуже мені сподобалася твоя скатірка. Вона мені була-б дуже до речі отут у лісі, де ніхто не готує мені їжи по людському. То може ми з тобою поміняємось. Онде в куточку мого куріня висить старий ранець. Ти не дивись на те, що він непоказний та добре поношений, то байдуже: цей ранець чарівний і має велику силу. Тільки шкода, що він мені ні до чого, а ця скатертина була-б мені раз у раз у великій пригоді.“ — „Ну, то попереду я хочу знати, — озвався парубок: яку ж то силу має той ранець?“ — „Я тобі скажу. Ось слухай, — відповів дровопал: як ти постукаєш в нього рукою, то зараз перед тобою за кожним гуком з'являтимуться ефрейтор з шостьма чоловіками і з усім своїм причиндаллям, зброєю та амуніцією. І що ти їм звелиш, то все робитимуть, як найлучче.“ — „По мені, як більш ти нічого не хочеш, — сказав хлопець: то я даю свою повну згоду на таке міняння,“ — й дав дровопалові свою скатертину, а сам зняв з гвіздка старий салдацький ранець, начепив його собі на спину й попрощавшись з хазяїном,

рушив далі. Як уже одішов геть-геть від дровопалового куріня, то схотів зробити спробу свойому придбанню й постукав рукою об ранець. Враз перед ним, мов з землі виросли, стали шестеро бравих козаків, а поруч ефрейтор, котрий спитав парубка: „Що звелите, мій пане-хазяїне?“ — „Негайно сходіть до такого то дровопала й принесіть мені сюди мою скатірку-самобранку!“ Вони обернулись на ліво кругом і за малу часинку вже були в того дровопала, забрали без зайвої балачки скатірку й пренесли її парубкові. Взявши свою скатертину, хлопець звелів салдатам зникнути, а сам пішов далі, сподіваючися, що талан-доля ще не раз всміхнеться йому приязно.

Як було вже сонце на вечірньому прузі, надійшов він до другого дровопала, котрий так само сидів біля вогню й варив собі вечерю. — „Чи не вечерятимеш і ти зі мною разом?“ — спитав його приязний дядько: „Як що маєш охоту попоїсти картоплі з сіллю, та тільки без сала, то сідай і призволяйся!“ — „Ні, цього разу я сам тебе хочу покликати до себе гостем,“ — відповів наш подорожній, вийняв свою скатертину, простелив її на травичці й звелів уставитися їжею та напитками. Вони їли й пили вдвох, розбалакались і стали приятелями. По вечері дровопал промовив: „Онде вгорі на полиці лежить у мене старий обдрипаний бриль, котрий має дивну силу. Як хто його одягне на голову й оберне на собі, то зараз же загрімає гарматний огонь, неначе поруч стало дванадцять батарей, і ніщо не може встояти проти того огню, все падатиме додолу. Тільки мені той бриль ні на що не придатний, і я б дуже охоче зміняв його на твою скатірку-самобранку.“ — „То й гаразд!“ — пристав до такого міняння парубок, взяв бриля, нап'яв його собі на голову, а скатірку зоставив дровопалові. А як одійшов трохи від дровопалового куріня, то стукнув об ранець, викликав своїх салдатів, звелів вернути собі скатірку і пішов далі. — „Як воно ловко йде одно до другого,

подумав про себе: а тільки, мені здається, що ще мойому талану не прийшов край.“ І справді такі сподіванки не обдурили парубка. Ще минув день, а на другий він натрапив на третього дровопала, котрий так само, як і ті два перших, нічим не міг привітати подорожнього, як тільки злиденною бараболею без сала й смальцю. Парубок його добре почастував і нагодував їжею скатірки-самобранки, так що дровопалові вона вельми сподобалася й він став набиватись подорожньому своєю чарівничою сопілкою, котра мала ще більшу силу, ніж бриль. Довслі було дмухнути в ту сопілку, як падали всі стіни, всі фортеці, а цілі села й міста нищились у пень, ставали руйновищами та згарищами. І з цим дровопалом у хлопця склалось міняння, і далі було те саме, як і попереду, то-б-то вернув собі хлопець силою свою скатірку-самобранку. Так що на сам-кінець опинився він хазяїном і ранця, й бриля, й сопілки. — „Тепер, — сказал він сам собі: я став непереможно дужим чоловіком. Буде з мене: прийшов час вертатись додому та подивитись, як то живуть мої брати.“

Як прийшов він додому, то побачив, що брати за своє срібло-злото побудували гарні будинки, завели добре хазяйство й жили в роскошах, не маючи журби. Він пішов до них. Та коли ті побачили його в обдрипаній одежині, з стареньким ранцем за плечима, в напівдранім брилю на голові, то не схотіли такого старця признавати за брата й відцуралися його зовсім. Вони глумилися з парубка, кажучи: „Тобі не личить бути нашим братом, бо ти зневажав срібро й злото й прагнув зовсім иншого, кращого талану собі. Ми вже думали, що ось вернеться наш брат пишним, мов могутній король, а він притьопав, як останній старець!“ І не схотіли говорити більш із ним, а просто витурили в шию. Тоді дуже розгнівався менчий брат, постукав кілька разів об свій ранець, доки не з'явилося півтори сотні салдатів перед ним, всі в повнім ладу й знарядді. Він звелів їм негайно

розбурити братові будинки так, щоб цеглина на цеглині не зісталася лежати, а потім загадав своїм хлопцям обом домовласникам всипати лози стільки, щоб шкура на них порепалась, щоб вони обидва добре в тяму взяли, з ким мають діло. Як таке стряслося, то між людьми пішов лемент, позбігалися сюди люде й хотіли визволити старших братів від наруги, та нічого не могли вдіяти проти озброєних салдатів. Тоді довели вони до відому самого короля про такий злочин менчого брата. Король дуже розгнівався й звелів свойому генералові піти з великим заголом салдатів і вигнати з міста того паливоду й злочинця. Та чоловік з ранцем легко насkликав собі стільки салдат, скільки йому бажалось. Він у пень розбив того генерала

й проганяв усіх з побитими носами. Король промовив: „Треба укоськати того приблуду,“ — і посілав на другий день ще більше війська, та й тому судилася така сама доля, так само й ці опіклися. Менчий брат виставив проти ворога далеко більше салдатів, а щоб швидче скінчити баталію, то обернув з пару разів бриля круг голови. От тоді почалась гарматна стріляниuна! Королівське військо було в пень побите й порозбігалося, хто куди влучив. Потім сказав найменчий брат: „Доти не помирюся з королем, покиль він не віддасть за мене своєї дочки та покиль я його іменем не почну панувати над цілою державою.“ І про це дав звістку королеві, а той так сказав дочці: „Нужда закон ламає. Мені, дочко, нічого не зостається, як зробити те, що вимагає цей парубок. Як я хочу миру й хочу зберегти на голові корону, то мушу коритися й віддати тебе за нього.“

То так і справили весілля. Та королівна була дуже невдоволена, що має чоловіком звичайну просту людину, котра ходить у драному паганому брилі й тягає при боці старого ранця. Вона дуже хотіла відкараскатися від нього й думала про те день-у-день і ніч-у-ніч, щоб вигадати якийсь хитрий захід. Потім подумала: — „А може в тому ранці його чарівна сила схована?“ І з тією думкою почала до чоловіка лащитись, горнулась до нього й була приязною, а як у того серце розм'якло, то спитала: „Як би ти зняв той свій паганий ранець; він так тебе гидить, що я мушу тебе соромитися.“ — „Моя ясочко, — відповів їй чоловік: в цьому ранці полягає моя сила, бо покиль він на мені, я не боюся ніякої сили на всьому світі,“ — і росказав їй про чарівну силу, котру має ранець. Королівна припала чоловікові до грудей, обняла його, ніби, для того, щоб поцілувати, а на ділі для того, щоб відв'язати ранця. А як зняла, то втікла з ним, постукала по ньому рукою й звеліла тим салдатам, котрі з'явились, схопити свого попереднього чо-

ловіка й прогнати з королівського палацу. Салдати послухалися, а недобра жінка послала ще більше людей за ним, щоб вигнали його зовсім з держави. Він би-б так і загинув, як би не зосталося при ньому бриля. А то, як тильки випустили його і стали в нього руки вільні, він двійчи обернув на собі бриля, і тоді загрімали гармати й стали все нівечити й нищити. Таке скоїлося, що прийшлося самій королівні йти до нього й благати милости. Вона так благала, так упадала перед чоловіком, так присягалася бути вірною, що той дався на умовляння й помирився із нею. Вона прикинулась такою ласкавою, такою приязною до нього, удаючи, ніби дуже любить свого чоловіка, що з'уміла вдруге обдурити й потрапила довідатись про бриля. Чоловік їй признався, що коли хто й відбере в нього ранця, то все-ж таки нічого йому не вдіе, аж покиль зоставатиметься при йому його старий бриль. Як уже вона знала про цю другу потаемницю, то діждалася першої ночі, коли чоловік заснув, забрала його бриля, а самого звеліла викинути геть на вулицю.

Та ще зоставалася в обдуреного двічи чоловіка чарівна сопілка. З великим гнівом він витяг її з кешені і що-сили було став дути в неї. Зараз же пачали подати й розсипатися на попіл всі мури, всі фортеці, міста, села й всякі селитьби. Під тими руїнами погинули вбитими і король, і королівна. І як би він не придержав своеї сопілки, не випустив її з уст та подув би ще небагатко, то все-б кругом розбурилось, попадало-б одним великим руйновищем та згарищем, і не зісталося-б в цілій державі каміня на каміні. Після того вже ніхто не наважувався йти проти такого могутнього чоловіка: всі корилися йому, як найдужче, і він без клопоту осівся королем і запанував над цілою державою.

Золота пташка.

В дуже давні роки був один король, котрий мав при свойому палаці великий чудовий сад. В тому саду росло таке дерево, на котрому родили золоті яблуки. Як уже яблуки наливались, то всі вони брались на рахубу й пильно доглядались. Аж ось якогось дня одного яблучка не долічились. Негайно про те було доведено до відому короля, а той звелів ставляти щоночі під деревом сторожу. У короля було три сини, то з них на першу ніч він послав найстаршого в сад. Як надійшла північ, то королевіч ніяк не міг подолати сну й заснув мов убитий, а ранком знову не доставало одного яблучка. Другої ночі пішов на сторожу середульший син короля. Так і цьому так само не пощастило, бо як пробило дванадцять годин, то й цей королевич заснув, а на ранок знову не долічувалися одного яблучка. Отак дійшла черга до найменчого сина, та король не дуже на його покладався і сподівався, що цьому ще менч поталанить, ніж його братам. Проте попустив, щоб і менчий пішов на сторожу. Королевич ліг під яблунею, сторожко чатував і не дався, щоб сон його переборов. Як була північ, то почув він, як щось зашуміло в повітрі, і побачив як при місяшному сяйві підлетіла до дерева пташка, у котрої все пір'я на тілі було з блискучого злота. Пташка сіла на яблуню й ледве заходилася клювати яблучко, як королевич пустив в неї стрілу. Пташка знялася й полетіла, та як стріла в неї влучила й поранила, то одно перо випало й упало додолу. Королевич підняв те

перо, приніс ранком до короля й росказав батькові, що діялося в ночі. Король скликав усю свою державну раду, і кожен радник завіряв короля, що таке перо, як оце, має далеко більшу ціну, як ціла держава з усім своїм добром. — „Як що й справді це перо таке дорогоцінне, як ви кажете, — промовив король: то який мені толк з одного? Я хочу й мушу придбати усю пташку.“

Найстарший брат негайно зібрався в дорогу і, покладаючись на свій розум, сподівався неодмінно доскочити золотої пташки. Як він уже проїхав не малий шматок дороги, то зустрів на возліссі великого гаю лісицю. От він підняв свою рушницю й став націлятися, щоб її вбити. Аж лисиця промовила йому по людскому: „Ось не стріляй в мене, юначе: я дам тобі добру пораду. Ти, я знаю, їдеш, щоб знайти золоту

пташку, і заїдеш сьогодня в одно село. В тому селі стоять дві харчевні одна проти другої. В одній харчевні всі вікна будуть світитися і там всі гулятимуть, мов на бенкеті. Туди ти не йди. А йди в другу харчевню, дарма що вона виглядатиме непоказною.“ — „Як може мені такий дурний звірь дати добу пораду?“ — подумав королевич і вистрелів, та не влучив в лисицю, і та тільки роспустила хвоста й майнула в ліс. Після того королевич поїхав далі своєю дорогою і над вечір був у тому селі, де стояли дві харчевні одна проти другої. В одній чути було співи, — там люде пили й танцювали, а друга була убога й непоказна з надвору. „Я був би великим дурнем, як що пішов би в якусь нікчемну халабуду, а не покористувався-б сусідньою гарною харчевнею,“ — подумав королевич і пішов у ту, котра світилася всіма вікнами. Там він добре повечеряв, вдовольнив і голод і спрагу, добре насмоктався медів та запіканок і так там отаборився, що забув про все на світі: і про батька, і про золоту птицю і про всі добрі поради.

Як минуло чималенько часу, а саршого королевича нема й нема, то зібрався тоді в ту саму дорогу середульший син короля, сподіваючись, що він таки зуміє доскочити золотої пташки. Так, як і старшого, перестріла його в дорозі лисиця й дала йому добру пораду, однак і цей королевич занедбав лисичою радою. Як був він у тому селі з двома харчевнями, то з вікна тієї, де всюди світилося, визирнув старший, побачив свого брата й гукнув до себе. Середульший не встояв перед спокусою, пішов в ту веселу харчевню і так само там отаборився, став день-у-день пиячити й про все забув думати.

Знову минув не малий час. То вже захотів найменчий королевич рушити в дорогу й спробувати свого щастя-долі. Батько спершу не хотів про те чути, кажучи: „Шкода заходу; такому, як ти, ще менч поталанить, ніж старшим братам, а як приключиться яка біда, то такий, як ти, не

знатиме, чим собі пособити. Ось не рушай краще.“ Та королевич не вгавав доти, покиль король не дав своєї згоди. Як був цей поблизу лісу, то побачив ту ж саму лисицю на возліссі. Вона так само прохала не вбивати її й дала добру раду юнакові. Королевич був милосердний і промовив: „Не турбуйся, лисичко, я тобі не робитиму нічого лихого.“ — „І ти в тому не каятимешся, — сказала вона парубкові, а далі додала: а щоб тобі швидче прибути на місто, то стань позад мене й наступи мені на хвіст.“ І тільки то королевич примостився на лисичому хвості, ак побігла лисиця так швидко, що аж дух забивало, й ніщо їй не було перешкодою — ні колоди, ні груддя. Як були вже вони в селі, то королевич послухався поради й не вередуючи пішов у злиденну непоказну харчевню, де гарненько собі переночував. Ранком, як ступив він на шлях і вийшов на широкий степ, то там його вже дожидала лисичка й сказала: „Я хочу ще де-що тобі порадити та навчити, що саме тобі слід далі робити. Ось іди та йди прямісенько, нікуди не звертаючи. Так ти дійдеш до замку, перед котрим на брамі лежатиме цілий загон салдатів. То ти тим не журися, бо всі вони спатимуть, аж хроптимуть: проходь поміж ними і простуй в самий замок, а там минай всі кімнати, аж поки не ввійдеш у невеличку кімнату, де висить у дерев'янній клітці золота пташка. Біля тієї клітки висітиме ще й друга, порожня; тая буде золота, парадна й пишна. От же стережися виймати пташку з дерев'янної клітки та садовити в роскішну золоту, бо тоді може прилучитися тобі велика біда.“ По тій мові лисиця знову простягла свого хвоста, а королевич примостився на ньому і так полетів вперед, що аж вітер гув в ушах і дух забивало, і ні камінь, ні колода не робили їм перешкоди. Як уже був він в замку, то все там знайшов таким, як казала лисичка. Королевич пішов в ту кімнатку, де була золота пташка в дерев'янній клітці, а золота клітка стояла поруч порожнею. Тройко золотих яблучок валялося

в ріжних кутах в кімнаті. Тут і спало на думку принцеві, що було б зовсім смішним, як би він таку гарну пташку та повіз в дерев'яній клітці. То він не зважаючи на лисиччину раду, вийняв пташку з її непоказної клітки й пересадив у роскішну. Як була вже там тая пташка, то зараз же счинила наймовірний крик. Від того крику попрокидалися вартові салдати, кинулися до королевича, схопили його й одвели до тюрми. А на другий ранок його привели на суд і, як звичайно буває, присудили на смерть. Однак король сказав, що подарує йому життя при одній умові, а саме тій, щоб королевич добув йому золотого коня, котрий бігає швидче вітру. То вже король обіщався тоді не тільки не карати його на смерть, а ще наградити золотою пташкою.

Тоді зібрався королевич в дорогу та був сумний і важенько зітхав, бо де ж то він шукатиме того золотого коня! І як вирушив, то знову зустрів свого старого приятеля-лисицю: вона сиділа край шляху. „Бачиш, — промовила вона: от ти всю свою справу попсував сам, бо не послухався моеї ради. Та підбадьорись, я хочу тобі ще раз стати в пригоді й росказати як і де

ти можеш здобути золотого коня. Іди звідціль прямісенько, нікуди не звертаючи; згодом ти дійдеш до одного замку, де на стайні стоїть золота коняка. Перед стайнею лежатимуть конюхи, та вони спатимуть, аж хроптимуть, і тобі легко буде без зайвого клопоту вивести звідтіль коня. Тільки пам'ятай одно: зостав на коневі паганеньке сідло з дерева та шкури,

а не займай золотого, що лежатиме поруч, бо інак тобі не обминути знову лиха." Потім лисичка простягла свого хвоста, королевич гарненько на ньому примостився й полетів, тільки в ушах вітер гув та дух в грудях забивало, а ні купії, ні груддя їм не були перешкодою. Все було так, як казала лисичка. Він зашов у стайню і побачів там золотого коня. Та як побачив поруч золоте сідло, то мимоволі заворушилася в нього думка: „Тож буде сором такому ладному коневі, коли на ньому не лежатиме таке сідло, котре нарочнимо для нього зроблене." Та ледве-ледве доторкнувся кінь до сідла, як зараз же почав голосно ржати. Тоді позіскакували всі конюхи, кинулися до стайні, схопили королевича й одвели до тюрми. А на другий день суд присудив його покарати на смерть. Однак король давав згоду подарувати королевичу життя, а ще до того й золотого коня, як що парубок візьметься добути йому королівну з золотого замку.

З пригніченою душею рушив королевич в дорогу і на своє щастя швидко знову зустрівся зі своїм старим приятелем-лисичкою. „Слід би було покинути тебе на поталу, — сказала лисичка: та мені тебе шкода, і я хочу ще раз стати тобі в пригоді. Ото як ти йдеш, то так просто й дійдеш до золотого замку. Увечорі ти вже будеш там, а вночі, як усюди полягають спати, тоді піде королівна в купальню, щоб скупатися. І як вона йтиме, ти підскоч до неї й поцілуй, то вона піде за тобою, і тоді можеш взяти її з собою, куди схочеш. Тільки дивись, щоб вона не прощалася зі своїма батьком-матіррю, бо знову біда тобі буде." Після того простелила лисичка свого хвоста, знову на йому примостився королевич, та так собі полетів, що тільки вітер гув в ушах та дух в грудях забивало. Як був він вже біля золотого замку, то все тут так складалося, як казала лисичка. Королевич підождав північ; як навкруги всі люде заснули, тоді вийшла чарівна принцеса з замку, щоб покупатись. Тільки вона наблизилась до того міста, де приховався юнак, як він ви-

скочив їй на зустріч і поцілував. Тоді принцеса сказала, що охоче піде з ним, куди він схоче, тільки прохала, обливаючись сльозами, чи не міг би він їй дозволити попрощатися з батьком-матіррю перед далекою дорогою. Королевич попереду протиречив, та коли вона все дужче й дужче плакала, а далі впала перед ним навколяшки, то він пустив її. Ледве дівчина підійшла до батькового ліжка, як прокинувся і король, і всі инші, хто був у замку, і зараз же схопили королевича й одвели в тюрму.

На другий ранок король сказав юнакові: „Тобі більш не животіти, і тільки в тому разі ти знайдеш собі порятунок і милость, як що оцю гору, котра стоїть перед викнами мого замку й завважає бачити крайовид, ти зрівняєш з долом за вісім день. Як що пощастить тобі зробити таку роботу, то подарую тобі не тільки життя, а ще в додачу віддам тобі свою дочку.“ Королевич негайно почав копати та роскидати землю по долу, що було снаги. Та коли минуло сім день, то побачив він, що вся його робота менч, чим нічого. Він стратив всяку надію на порятунок і дуже засмутився. Над вечір сьомого дня до нього прибігла лисичка й сказала: „Ти не заслуговуєш того, щоб я тобі допомагала. Ну, та хай і цього разу допоможу тобі: йди собі спати, а я тут сама упораюсь з роботою.“

Другого дня вдосвіта, як прокинувсь королевич та зирнув у віконечко, то побачив, що гори мов і не було перед замком. Юнак радий та веселий поспішив до короля й довів до відому, що його умова виповнена і чи вже хотів старий, чи не хотів, а мусів держати своє слово кріпким і віддати королевичу свою доню-красуню.

Тоді вони обоє вирушили з замку в дорогу. Небагато пройшовши перестріли вони вірну лисицю, котра сама до них прибігла. „То вже саме найкраще ти маєш, — промовила вона: от же до цієї дівчини-зорі з золотого замку неодмінно треба придбати й золотого коня.“ — „А як же-ж його доскочити?“

спитав королевич. — „А я тобі скажу як, — відповідала лисиця: перш за все одведи царівну тому королеві, котрий послав тебе в золотий замок. Там її зрадіють бозна як і охоче віддадуть тобі за неї золотого коня, а з ним ти далі орудуватимеш. Як матимеш коня, то сідай зараз же на нього, попрощайся любенько з усіма, а в останнє простягни руку своїй зорі-царівні. А як візмеш її за руку, то одним махом підхопи її, посади до себе на коня й помчись звідтіль що духу. Ніхто тебе не дожене, бо той золотий кінь бігає швидче вітру.“

Все склалося щасливо, і королевич втік з царівною-зорею на золотому коні. Лисиця не відбилася від них, наздогнала й сказала: „А тепер я ще хочу допомогти тобі добути й золоту пташку. Як будеш ти поблизу того замку, де знаходиться золота пташка то зостав царівну-зорю па мене, а сам їдь з конем до короля Як той побачить коня, то буде не знати який радий і дасть тобі золоту пташку за нього. Як тільки будеш мать ти в руках клітку з пташкою, то не дляючись скоч на коня й вертай сюди до нас, а тут знову візьмеш свою царівну-зорю й поїдеш з нею далі.“ Як і цього разу щастя-доля всміхнулися королевичу, як мав він при собі всі три скарби й ладнався вертатися додому до батька, то лисиця прощаючись йому сказала: „А тепер ти повинен мене наградити за мою поміч.“ — „Що-ж ти хочеш, щоб я тобі дав за те?“ — спитав королевич. — „Як будемо ми там у тому лісі, де ти мене вперше зустрів, то застрель мене на смерть, одрубай мені голову й усі лапи.“ „Ото-б була гарна подяка за поміч! — сказав королевич: ні, так дякувати не можна.“ — „Як ти не хочеш мене вбити то мушу я тебе покинути. Та попереду, чим я зоставлю тебе, хочу ще в останнє дати тебе добру пораду; стережися двох вчинків: не купуй м'яса з шибениці і не сідай на цямрину криниці.“ І після того лисиця побігла й зникла в лісі.

А королевич думав тим часом: „Що то за дивний звірь, які в нього чудні думки! Хто-б то куповав мясо з шибениці?! І чого-б то я сідав на цямрину криниці коли зроду

в мене не було до того охоти?“ Отак міркуючи, поїхав королевич зі своєю царівною-зорею далі в батькове царство. Як вертався, то довелось йому проїздити через те саме

село, де зосталися піячити обидва його брати. Коли був він уже там, то побачив, що по всьому селу йде велика біганина та метушня. Як спитав він, чого то такий тут лемент, то йому сказали, що ось зараз вішатимуть на шибенниці двох чоловіка. Коли він наблизивсь до того міста, де стояла шибенниця, то побачив, що збіраются повішати нікого иншого, як його рідних братів котрі тут накоїли всяких паганих вчинків і розвіяли все своє добро на п'янство та роспусту. Він став питати, чи не можна-б було якось визволити обох горопах. — „Як що ви хочете за них заплатити, то їх пустять. — відповідали йому люде: та тільки на віщо ці нікчемні люде здалися вам, навіщо ви будете занапащати свої гроші за них?“ От же королевич не став над тим міркувати, а зараз же викупив обох, і коли ті невиглази були випущені на волю, то покликав їх обох їхати додому з ним разом.

Так гуртом подорожуючи, доїхали вони до того лісу, де колись вперше стрілися з лисицею. День був паркий, а тут в холодочку й на мурожечку сонце не так пекло, то старші брати й сказали: „Ось давай відпочинемо отут біля криниці, трохи пополуднуємо та вип'ємо по чарці.“ Менчий королевич пристав до тієї думки й серед балачки якось зовсім забувся про розмову з лисицею та й сів на цямрину криниці. Тільки то він сів, як обидва брати кинулися на нього і вкинули його головою вниз у криницю, а потім забрали собі царівну-зорю, золотого коня й золоту пташку та й поїхали з ними, як зі своїм здобутком, до батька додому. „Ось ми як вернемось, — хвалились вони між собою: не з самою золотою пташкою, а ще ж маємо і золотого коня, і царівну з золотого замку здобутком!“ Дома з того дуже втішалися, тільки лишенько: кінь нічого не їв, пташка не щебетала, а царівна-зоря сиділа та все плакала.

Найменчий королевич проте не загинув. На його щастя криниця була суха, і він упав на м'який мох та так добре,

що навіть не дуже й забився, а тільки що не міг ніяк звідтіль вилізти. І в цій нужді визволила королевича та сама вірна лисиця. Вона прибігла до криниці, стрибнула на дно і дуже його лаяла, на вішо він занехаяв її раду. — „Ну, та дарма, — додала кінець кінцем щира приятелька: я-ж тебе так не покину, а таки витягну на світ Божий.“ І звелила королевичу вхопити її за хвоста, цупко держатися, щоб не зірватися, а потім вистрибнула сама з глибини й юнака визволила з біди. „Та ще ти не здихався всіх лих, ще тобі загрожують всякі напасти, — казала лисиця парубкові далі: твої брати не зовсім вірять в твою смерть і щоб здихатись тебе, то поставили навколо лісу сторожу, котрій звеліли, як тільки вона вздрить де тебе, то щоб негайно убила.“ Тут поблизу криниці сидів убогий старець. З ним королевич помінявся своєю одежиною і в такім убранню сяк-так добрався до королівського замку свого батька. Ніхто його не міг познати, а тільки пташка відразу почала весело щебетати, кінь — їсти, а царівна-зоря перестала плакати. Старий король дуже здивувався: „Що-б то могло значити?“ спитав він. Тоді царівна з золотого замку так йому відповіла: „Я й сама гаразд не знаю: то була я дуже смутна, а зараз мені весело на серці. Мені так здається, ніби до мене прийшов мій правдивий наречений.“ І після того дівчина росказала старому всю правду, дарма що обидва лихі брати погрожували її вбити, як що вона викаже на них кому-небудь. Король звелів зібратися перед його очима всім людям, хто був у замку й біля нього. Тоді прийшов з усіма й менчий королевич, передягнутий убогим старцем. Однак його відразу познала царівна й зараз же кинулася йому на шию. Старий батько дуже розгнівався, звелив своїх старших синів схопити й засудити, а менчого повінчав з царівною-зорею й призначив своїм заступником на троні.

А як же-ж то сталося з бідною лисичкою? А ось як. Минуло богато часу після вінчання, і от якось зайшов

королевич знову у той ліс, де її бачив, і зустрівся вп'ять із нею. Вона сказала йому: „Тепер ти маєш все, чого тільки може бажати людина від свого талану-щастя, а своїй недолі я не бачу кінця-краю, і все-ж таки то в твоїй силі мене визволити з біди.“ І знову невідступно благала королевича, чи не вбив би він її та не повідрубував би їй голову й усі лапи. Тільки королевич зробив усе тее, чого прохала лисиця, як вона перевернулася з лисиці на людину. І то був ніхто инший, як брат царівни-зорі; він тільки тепер визволився з лихих чарів, котрі держали його досі в звірячій постати. І вже як став королевич людиною й оселився у своеї сестри та її чоловіка, то тепер уже неніщо не завважало їхньому щасливому життю, аж доки вони були на цьому світі.

Дванадцять сердюків.

В одного королевича та була наречена й він її дуже кохав. Одного разу, як він сидів вкупі зі своею любою молодою і втішався, її бачучи, прийшла звістка, що його старий батько-король дуже захворів і хоче перед тим, як умерти, побачити свого сина. Тоді королевич сказав своїй нареченій: „Серденько, я мушу їхати додому і покинути тебе саму, то зоставляю тобі на згадку про себе оце колечко. Як стану я королем, то вернуся до тебе й візьму з собою.“ Рушив ото він у дорогу, а як був дома, то недужий батько уже доходив. Старий сказав синові: „Моя любо дитино! Я хотів тебе бачити ще раз перед своею смертю, щоб ти мені обіцався одружитися з тією дівчиною, котру я тобі нашукав,“ — і назвав йому одну славнозвісну королівну, котру вже висватав тим часом для сина. Королевич так був збентежений та приголомшений лихою недугою батька, що зовсім не думаючи промовив: „Добре, любий тату! Ваша воля буде

для мене святою." Після того старий король склепив свої очі й умер.

Як уже був королевич той королем, він, як годиться, посватав ту королівну, що назвав батько, а та подавала йому рушники. Як почула про таку невірність свого нареченого його перша молода, то так вельми вдалася в тугу, що трохи собі лиха не заподіяла. Тоді її батько й каже їй: „Моя люба дитино? Скажи бо мені, чого ти така сумна? Чого-б ти не забажала, я раднійший все тобі дістати. Дівчина трошки подумала, а тоді й сказала батькові: „Тату любий! Дай мені одинадцять душ дівчат, однакових зі мною обличчям, вродою, станом та зростом." А король їй: „Добре, доню, — каже: як що тільки можна буде твою волю вволити, то зроблю її з дорогою душею," — і зараз же звелів вишукати по всьому королівству одинадцать таких дівчат, котрі були-б зовсім подібні його дочці.

Як уже всі дівчата були вишукані й привезені до королівни, то вона звеліла пошити дванадцять однаковісіньких повних парадних убрань, які носять королівські сердюки. А як одежа була пошита, то звеліла всім одинацяти дівчатам передягтися в сердюцьку форму й сама теж убралася в неї. Потім попрощалася з батьком, виїхала з ними з дому й поїхала до замку свого колишнього нареченого, котрого й досі все ще кохала. Там вона спитала, чи не треба королеві сердюків, то щоб брав він їх всіх до себе на службу, не різнив їх. Король подивився на парубків і не познав своєї попередньої молодої любої дівчини, а як були всі вони бравими молодцями, то він охоче їх узяв до себе на службу, і вони стали всі дванадцять сердюками короля.

А в короля та був лев, дуже мудрий звірь, котрий знав все таємне та приховане. Одного вечора той лев і каже королю: „Ти думаєш, що то в тебе справді дванадцять сердюків?" — „Ти помиляєшся, як так думаєш, — говорив лев: то всі дванадцять — дівчата." — „Це щось неймовірне, — зауважив король: як ти можеш те доказати?" — „О, це не важко зробити: звели посипати підлогу твого передпокою горохом, — навчав лев: то тоді

сам побачиш. У чоловіка тверда хода, і він як ходитиме по горосі, то не зрушить з місця й одного зернята, а дівчина як ітиме по йому, то й шкрябне, і дряпне, й поволочить ноги по підлозі так, що увесь горох роскотиться по закутках.“ Королеві сподобалася тая рада і він звелів притрусити підлогу передпокою в свойму замкові горохом.

Та знайшовся такий слуга у короля, котрий як прочув, що хотять сердюкам зробити спробу, зараз-же пішов та й росказав їм усе чисто, додавши: „Лев хоче доказати королеві, ніби ви всі дівчата.“ Королівна подякувала тому слузі, а своїм дівчатам-сердюкам звеліла: „Як будете ходити по горосі в передпокої, то ступайте твердо.“ Ранком другого дня гукнув король всіх своїх сердюків до себе в передпокой. Ті, як увійшли до нього, то ступали так твердо, що ні одного горохового зернята не покотили й не зрушили з місця. Коли вони пішли назад, то король сказав левові: „Ти мені збрехав: вони всі ходять, як чоловіки.“ А лев йому на те й сказав: „Вони вправились довідатись, що то ти їх на спробу ставляєш і назнарошно ходили твердою ходою. Ось звели принести в твій передпокій дванадцять самопрядок з днищами та гребінками, то й побачиш, як вони будуть біля них крутитись та втішатись. А чоловік того ніколи не робитиме.“ Королеві сподобалася рада, й він звелів поставити в передпокої самопрядки з днищами й гребінками.

А той слуга, знову те все виказав. То царівна, як була на самоті, звеліла своїм дівчатам: „Щоб ні одна з вас і не глянула на прядильне причиндалля: пересильте себе, та не подайте знаку.“ Другого ранку гукнув їх до себе король. От як вони проходили через передпокій, то ні єдиний сердюк, навіть, не озирнувся на самопрядки та гребінки. Тоді король удруге сказав левові: „Ти мене обдурив — вони всі хлопці, бо ні один і не глянув на самопрядки.“ А лев знову своє: „То вони довідались, що ти їх ставляєш на спробу, і назнарошно перемогли себе.“ Ну, та король не хотів більше няти віри левові.

А ті дванадцять сердюків раз-у-раз були при королі, ходили з ним на полювання, то-що, і де далі, то все більше він їх полюбляв. От одного разу так сталося, що, як були вони всі з королем на полюванні, то прийшла звістка про прибуття до замку нової нареченої короля. Тільки то почула таку новину справедлива молода, як у неї так стислося серце, так стало їй недобре, що вона стратила притому й упала додолу безсилою. Король думав, чи не приключилося що з його вірним сердюком, підскочив до нього й, думаючи допомогти, розхристав на йому сорочку. І тоді побачив на грудях те колечко, котре подарував своїй першій нареченій, а як глянув їй в обличчя, то вже одразу познав свою кохану. Тоді так зворушилось його серце жалем, що він її поцілував, а як вона росплющила очі, то промовив: „Ти моя, серденько, а я — твій, і ніхто в світі нас не роз'єднає.“ А другій своїй молодій одіслав посланця й прохав її вертатись до свого царства, бо вже, мовляв, у нього є вірная дружина, а, відомо, коли знаходять старий ключ, то нового не треба. Після того згуляли бучне весілля, і лев знову був у короля в милости, бо-ж він казав правду.

Завзятий Горобець.

В одного пса, що стеріг овечу отару, та був дуже лихий хазяїн пастух, котрий раз-у-раз мордував його голодом. Як уже собаці зовсім набридло таке злиденне життя, то він, сумуючи та журячись, покинув отару й пішов світ за очі. Аж ось перестрічає його горобчик і питає: „Пане-брате, чого то ти такий зажурений?“ — „А тому, — озвався пес: що мру з голоду.“ То горобець знову йому каже: „Ось ходімо, пане-брате, зо мною до міста, то я тебе там нагодую до схочу.“ Собака й пішов з ним. Як були вже вони

в місті й прийшли на ринок, то горобець звелів собаці: „Зоставайся тут, а я тобі кину сюди зверху шматочок м'яса.“ Та тоді злетів на м'ясний рундук, озирнувся на всі боки, чи не бачить його хто, а потім злетів на прилавок, дзьобнув шматочок м'яса й потяг за собою, аж покиль не дотяг до краю стола, а після скинув його додолу собаці. Пес ухопив той шматок, побіг з ним у закуток і там любенько увобрав. А горобець знову каже: „Ну, а тепер ходімо до другого рундука, там я тобі здобуду другий шматочок, щоб був ти ситий. Як собака з'їв і другий шматок м'яса, то горобець його спитав: „А що брате-собако, чи вже наївся?“ — „Спасибі, м'яса я доволі наївся, — сказав той: а от хліба не з'їв ні крихотки.“ — „То й хліба тобі дам, — сказав горобець: тільки ходім зо мною.“ Пішли вони до хлібної ятки. Тут горобець поцупив пару бубликів і скотив їх додолу, а як собаці після того ще хотілося, то повів його до другої ятки та й ще й там скотив йому додолу паляничку. Як собака й цю убгав, то горобець спитав: „А що, брате-собако, чи вже ситий?“ — „А ситий, поздоров тебе Боже, — відповів пес: тепер би-б добре було піти кудись на часинку за місто на спочивок.“

Так вони собі й пішли кудись на шлях. День був паркий та гарячий, і як товариші завернули за ріжок, то собака й сказав: „Такий я зморений, що не погано було-б трохи подрімати.“ — „Гаразд, то й засни, — присогласився горобець: а я тим часом посижу ось тут на гілочці. То собака розлігся собі посеред дороги й заснув. Як ото він там кріпко спав, став наближатися до того міста підводчик. У нього на возі лежало дві бочки вина й їхав він трома кіньми. Як зазирив його горобець і побачив, що той не хоче об'їхати пса, а суне накоченою колією, на котрій саме лежав пес, то зараз же гукнув підводчикові: „Фурмане, не роби того, бо я тебе зроблю старцем!“ А підводчик тільки пробубонів собі під ніс: „Кажи там, ти мене старцем не

зробиш," — оперезав коней добре пугою й нарочито погнав їх на собаку, так що переїхав бідного пса упоперок і розчавачив його на смерть. Тоді горобець крикнув дядькові услід: „За те, що вбив на смерть мого брата-собаку, ти збудешся і воза, і коней!" — „Овва! І воза, і коней . . . — сказав підводчик: мілко ти плаваєш, горобче, щоб міг мені пошкодити," — і поїхав собі помалу далі. Тоді горобець забився під редюжку, котрою були накриті бочки, та як

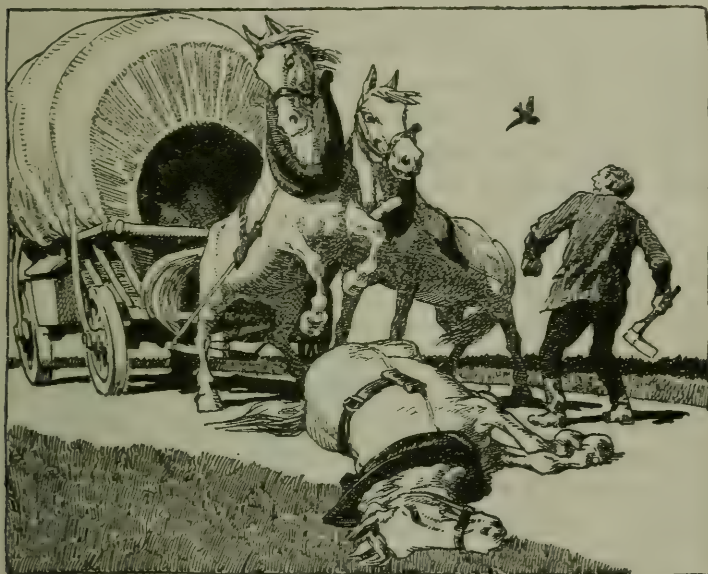

заходився дзьобати чопка, то доти його довбав, покиль той не ослаб і не випав. Як же-ж линуло тоді вино з бочки, то мов би й не було його там, а підводчик, навіть, і не бачив, що то в нього діється на возі. Вже геть-геть проїхавши, озирнувся дядько назад і помітив, що чогось увесь віз, колеса й полудрабки мокрі, став роздивлятись і тоді довідався, що одна бочка порожнісенька. „Ой, головонько бідна!

Та я-ж буду старцем!“ — заголосив дядько. „Ні, дядечку, цього ще мало,“ — сказав горобець, злетів його коневі на голову й почав довбати очі. Як побачив таке підводчик, то схопив лушню й хотів нею гакнути по горобцеві. Коли-ж горобець знявся в гору на дерево, а лушня так гепнула по голові коняці, що тая звалилася додолу мертвою. „Ой, лишенько, бідний я чоловік!“ заголосив дядько. „Та ще не зовсім!“ — сказав горобець і, як підводчик поїхав далі парою коней, то він удруге зашився під редюжку й витяг чопка з другої бочки й випустив вино з неї на шлях. Вбачивши таке лихо, підводчик схопився за голову: „Ой, горенько! Бідний я чоловік!“ — „Та ще не зовсім!“ — відповів горобець і, сівши на лоба другої коняки, став їй видовбувати очі. Тоді сюди підскочив підводчик, схопив лушню й хотів нею вбити горобця. Коли-ж горобець пурхнув собі вгору на дерево, й лушня так гакнула коня по лобі, що той одразу впав мертвим. — „Ой, лишенько! Бідний я чоловік,“ — закричав дядько. — „Та ще не зовсім,“ — відповів йому горобець, сів на третю коняку та й став і цій очі з лоба видирати. То дядько, паленіючи злом, і цій дав лушнею посеред голови, та не влучив у горобця, бо той управись знятися в гору, а вбив одразу й останню свою коняку. „Ой, горенько! Бідний я чоловік,“ — скрикнув дядько. „Та ще не зовсім!“ — озвався горобець: я ще й дома в тебе понищу твоє добро,“ і по цій мові полетів геть.

Прийшлося підводчикові покинути серед шляху свого воза, й пішов він додому роспалений гнівом та роздосадуваний пригодою. „От, горе, — сказав він жінці: яка мені біда прилучилася! Усе вино порозливав і коней повбивав!“ — „Ох, чоловіче, — відізвалася на те жінка: якась тут лиха птиця залетіла до вас у двір! Вона позбірала видимо-невидимо всякої пташви й ті сараною напали на нашу пшеницю і чисто всю її поїли та пообивали зерно додолу.“

Вийшов тоді дядько на двір, глянув на свою нивку, аж там сидить тієї пташви на пшениці незлічиме число, а посередині між ним горобець похожає та порядкує. От він і зітхнув: „Горенько мені, бідний я чоловік!“ — „Та ще не зовсім! — відгукнувся горобець: тобі ще, недобрий чоловіче, прийдеться життя рішитись!“ — і пурхнув вгору.

Як так позбувся дядько всього свого добра, то пішов він похнюпившись до хати, сів злий та роз'ятрений гнівом і досадою десь у запічку. Аж ось знову підлетів горобець до вікна, постукав дзьобом у шибу й гукнув: „Ей, дядьку! Я тебе ще й життя рішу!“ Тоді чоловік схопив коцюбу й пошпурив нею в горобця. Та в горобця він не влучив, а шибки всі чисто в вікні потрощив. От тоді горобець влетів через бите вікно в хату, сів на припічку й вигукнув: „Ей, дядьку! Я тебе ще й життя рішу!“ Як схопиться той, як ухопить сокиру, то мов стерявся: давай нею бити по печі,

де сидів горобець, то так і розваляв піч. Сів горобець на стола, — він і стола порубав, далі було те саме з ослонами, божницею, полицями, а кінець - кінцем дурний дядько поваляв і стіни своєї хати, а горобця все ніяк не міг влучити. А потім уже якось схопив рукою. Тоді жінка його й питає: „Може давай я його вб'ю?“ — „Ні, — сказав чоловік: то буде для нього мало, я хочу йому завдати великої муки й живцем проковтну цього невигласа!“ Та й справді взяв і проковтнув горобця живцем. Коли-ж капос-

ний горобець давай дряпатись там у середині і видряпався аж у самий рот, а тоді висунув голову й крикнув: „Ей, дядьку! Я тебе життя рішу!“ Тоді чоловік дав жінці сокиру й сказав: „А ну, жінко, одрубай йому голову, як він визирне в мене з рота!“ То жінка як гупнула, та не влучила в горобця, а голову чоловікові так і розваляла надвоє. Після того горобець випурхнув і зник.

Маленькі домовики.

Раз жив такий швець-чоботарь, що ні з того, ні з сього так зубожів, що вже нічого не зосталося у нього за душею крім шматка шкури на пару черевиків. То він порізав ту шкуру з вечора, а ранком думав почати шитво. А як був він людиною з чистою совістю, то без журби та гризоти ліг собі спочивати, покладаючись на Царя Небесного, й солодко заснув. Ранком, помолившися Богові, хотів він сідати за працю, аж бачить — стоять покроєні черевики вже пошиті на його робочому столику. Дуже він тому дивувався й не знав, що його думати, що й казати на таку несподіванку. Взяв ті черевики в руку, щоб гарнійше роздивитись на роботу. Бачить — робота чиста й добра, ні єдиного шва нема недоділього, так гарно пошиті, що хоч на вразок бери. А трохи перегодя зайшов до його в майстерню покупець, побачив, що черевики добрячі, сподобав їх і дав за них дорогче, ніж звичайна ціна була. То вже швець за ті гроші набрав шевського товару на дві пари черевиків. Знову покроїв він їх з вечора, а ранком думав взятися за шитво. Коли-ж не треба було, — бо як прокинувся він на другий день, то побачив, що обидві пари черевиків уже готові. Не було знову нестачі й на покупців. Цього разу він так добре вторгував, що вистачило йому на чотири пари черевиків. На третій

ранок і ці чотири пари були готові, і так воно собі йшло що день Божий: що накроїть та наріже швець з вечора, то ранком стоїть вже пошите. За малий час швець став заможненьким, а там далі, то й зовсім багатим чоловіком. Якось увечорі на передодні Різдва чи Водохреща, покроївши товар і лягаючи спати, сказав швець жінці: „Що, як би-б ми цієї ночі не спали та підгляділи, чия то спасенна душа так піклується за нами?“ Жінці ця думка сподобалась; вона засвітила світло, а після обоє сховалися в куточку кімнати за одежою, котра там висіла, і стали чатувати. Як була вже північ, то прийшло туди два маленьких, гарненьких чоловічка, посідали за шевським варстатом, взяли нарізані черевики й почали їх точати й набивати гвіздям своїми малюсенькими рученятами та так жваво та швидко, що швець з дивовижі не міг очей з них звести. Вони не встали, аж покиль не покінчали всієї роботи, а як все вже було готове, тоді позіскакували й швиденько десь зникли.

Другого дня жінка й каже чоловікові: „Ці маленькі домовички зробили нас багатими, то треба нам показати, що ми їм вдячні. І знаєш як? Я їм пошию сорочечки, штаненята, жилетки та чумарочки і кожному сплету по парі панчошок, а ти зроби їм черевички кожному.“ Чоловік і каже: „Добре, зробімо так.“ А увечорі, як уже все було зроблене, то вони поклали свої дарунки замісць нової заготовки, а самі поприховувались знову в куточку між одежиною. Опівночі домовички повискакували й хотіли зараз же братись за діло. Та коли не знайшли нарізаної шкури, а замісць неї гарненьку новеньку одежинку, то спершу дуже здивувалися, а далі стали виявляти велику радість. Неймовірно швидко вони повдягалися, обсмикали на собі новий одяг причепурились і заспівали:

Адже-ж правда — чепурні з нас паничі?
Як ми раді, що надалі не шевці!...

І довго стрибали та казились по хаті, гасали по стільцях та ослонах і втинали гопака. А потім у присядку повилітали за двери. З того часу вони більше не приходили помагати шевцеві в його роботі. Та той не ремствував на них, бо його справи йшли добре і поки й віку його було, то в усьому знаходив талан та щастя і ні в чому вже не знав нестачі.

Як шестеро пройшли через увесь світ.

олись був такий чоловік, що знався в усяких мудрих та таємних науках. Він служив у війську, був на війні й показав себе бравим та завзятим воякою. Як кінчилася війна, то дали йому одставку й три шаги харчових грошей на дорогу. „Ну, пождіть-же, — промовив він: я цього вам не подарую! Я знайду собі таких побратимів, що сам король мені мусить дати всі державні скарби.“ І такий був розгніваний на неправду, що пішов від людей геть у ліса. Там він зустрів такого величезного чоловіка, що на його очах висмикнув з землі шість дерев з корінням, мов би стеблини бур'яну якого. То він йому й сказав: „Хочеш мені бути слугою й піти зо мною в світа?“ — „Добре, — відповів той велетень: ось нехай я тільки віднесу додому матері оберемок дровець,“ — та взяв одну деревину й оперезав нею, мов перевеслом, ті другі п'ять, підняв оберемок на плечі й поніс додому. А потім вернувся й пішов за своїм паном-хазяїном, котрий йому сказав: „Ми вдвох з тобою обійдем увесь світ упоперек.“ Як пройшли вони там кілька годин, то зустріли мисливця. Він стояв, обіпершися на одно коліно, мав наладнану рушницю й націлявся. То пан його й спитав: „А в що то ти, мисливче, націляєшся?“ То той йому й відповів: „На десять

верст одвідціль сидить на гілочці дуба муха, то я хочу їй прострелити ліве око." — „Ого, то ходім зо мною, — промовив мудрий чоловік: як будемо ми всі трое в гурті, то нам нічого не стоїтиме пройти через увесь світ." Мисливий одразу пристав до того пана в товариство. Як пройшли вони небагато, то побачили сім млинів, у котрих крила тільки миготили, так швидко крутилися, а між тим ніякого вітру не було й знати, і навколо ні один листок не ворушився на дереві. То мудрий чоловік сказав: „Не можу добрати толку, як ті млинові крила крутяться, бо-ж не чути ніякого вітру." Йдуть вони далі і вже як відійшли від тих вітряків на десять верст, побачили чоловіка, котрий сидів на дереві й одну ніздрю придержував пучкою, а другою дув. „Земляче, а гов! — гукнув йому мудрий чоловік: що бо то ти там робиш на маківці дерева?" А той їм зверху й відповідае: „Та в десяти верстах звідціль стоять семеро вітряків, то, я дму, щоб їхні крила крутилися." — „Он як! Ну, то ходім, чоловіче, зі мною! — запрохав його мудрий чоловік: як нас четверо буде в гурті, то ми легко через увесь світ пройдемо." Тоді той дмухайло зліз додолу і пішов з товариством. Ще трохи перегодя побачили вони чоловіка, котрий стояв на одній нозі, а другу піднявши вгору, держав рукою. То мудрий чоловік сказав йому: „Та ти-ж, чоловіче, міг би зручнійше стати й краще відпочити." — „А я, бачте, скороход, — відповів той: то щоб не дуже далеко сягати відразу, я й придержую одну ногу, бо як стану на обидві та побіжу, то ніяка пташка мене не нажене." — „Оце добре! Ходімо зо мною! Як будемо ми всі п'ятеро вгурті, то легко пройдем увесь світ." То й цей пішов з ними. Щось іще небагато вони пройшли, як зустріли якогось прудивуса, котрий так заломив свого бриля набакир, що той був тільки на одному усі. То мудрий чоловік і озвався до нього:

„А гов, парубче! І чого то ти так нарядився, як чирка на болячці? Ось одягни бриля по людському." —

„Не можу, — відповів той: бо як надіну я бриля рівно, то піде такий моріз всюди, що пташки замерзатимуть на льоту й податимуть, мов дощ, додолу мертвими.“ — „Он як! Ну, то ходімо з нами, — закликав і цього мудрий чоловік: бо як буде нас таких шестеро в одному гурті, то ми, граючись, увесь світ і вподовж і впоперек пройдемо.“

Ото й пішли всі разом далі. Йдуть та йдуть і приходять вони в таке місто, де король всіх людей сповістив, що відасть за того свою дочку заміж, хто побіжить із нею наввипередки. А тільки-ж, коли не пережене її, то збудеться голови. То мудрий чоловік пішов до короля й сказав: „Я хочу спробувати випередити твою дочку, та тільки, щоб мій слуга біг замісць мене.“ — А король йому на те сказав: „Добре, нехай і так! От же, як програете випередки, то мають загинути обидві голови: і твоя й твого слуги.“ Обговорили вони справу з усіх боків, списали й підписали, щоб стлояло діло свято й кріпко. А тоді мудрий чоловік виправив ногу у свого скорохода й сказав йому: „Ну, тепер будь жвавим, визволяй, щоб наше було зверху.“ А було умовлено, що той виграе, хто попереду принесе глечик води в однієї дуже далекої криниці. От дали тоді кожному з противників, і скороходові й королівській дочці, по глечику, щоб вони в їх набрали та принесли сюди тієї води. Подано було знака, щоб обое зрушили з місця одразу. То за ту часинку, коли королівна пробігла щось може з півгона, той скороход уже й з очу зник, мов би його підхопило ураганом та понесло сухим листом за вітром. Зовсім трохи минуло часу, як уже був він біля криниці, набрав повен глечик води й вертався з ним до короля. Та як вертався, то почув таку втому, що схотілося йому відпочити. От він і ліг на дорозі, а щоб не заспати й швидко прокинутись, то поклав собі підголови кіньский кістяк, що валявсь тут серед степу, бо буде, мовляв, мулько лежати, то йому й не спатиметься кріпко. А тим часом і королівна добігла до

криниці, набрала води в глечик і теж стала вертатися додому, бо й вона не аби-як уміла бігати. Як побачила вона на шляху чужого скорохода, то зраділа, що він спить,

і промовила: „Ну, тепер ворог в моїх руках," та й за тим словом вивернула його гладишечку додолу. А той скороход лежить та спить і нічого того не бачить. Була-б справа загинула, як би-б не мисливий на щастя не визволив. А то він стояв на самому вершечку й дивився своїма гострими очима, як то там все діється. Він тоді промовив: „Не годиться, щоб королівна нас перевершила," — та й стрельнув своєю рушницею так влучно, що геть поламав кістяк підголовами скорохода, а йому ніякісінької шкоди не вдіяв. Тоді скочив на ноги той скороход, глянув круг себе й побачив, що його глечик вивернуто, а королівна ген-ген опередила його. Проте він не підупав духом, побіг вдруге до криниці, набрав знову в глечик води й прибув на місто аж на десять хвилин ранійш королівни. „Бачите, — сказав скороход: тільки тепер я росправив ноги, а попереду то була аби-яка хода, тільки слава, що біжу."

Королеві було дуже досадно, а дочці його тим паче, що доводиться їй виходити заміж за звичайного салдата. То вони вдвох, батько й доня, стали нищечком радитись, як би то їм здихатися того салдата з його побратимами. Король і каже дочці: „Я вигадав, яким заходом їх здихатись. Не бійся, вони ніхто звідціль не вирвуться з душею." А тим всім сказав: „А тепер, панове, милости прохаю до мене на бенькет: їжте, пийте й розважайтесь." І завів їх усіх у таку кімнату, де все було залізне: й стіни, й підлога, й двери і навіть віконниці на вікнах кутого заліза. В тій кімнаті застелили їм стола й нанесли всякого гарного питва й страв, а король запросив: „Заходьте, панове, призволяйтеся, бенькетуйте собі на добре здоров'я." А як ті зайшли в середину, то він звелів зараз же позамикати та позащіпати всі вікна й двери. А потім гукнув кухаря й загадав йому розікласти під тією кімнатою такий огонь, щоб усе залізо роспіклося й стало, як жар, червоне. Кухарь послухався, став напалювати підлогу, мов черінь у печі.

А наші подорожні тим часом посідали за стола й весело собі розважалися коло їстивного. Як стало парко в хаті, то вони думали, — мабуть, це після доброї випивки. А як далі стало робитися все гарячійше та гарячійше, як побачили вони, що всі двери й вікна позамикані та позащіпувані, то вже тоді збагнули, яку мав лиху думку проти них лукавий король. — „Ну, цього йому не зробити, — промовив тоді той, що носив бриля на бакир: він нас живцем не спече, бо я такого холоду напущу, що ніякий огонь його не подужає побороти.“ Та й поправив на собі бриля, щоб був він на голові рівно. Тут зараз пішов такий моріз, що аж страви на столі позамерзали, а в хаті всім дрижати прийшлось. Минуло після того години зо дві. Король думав, що вже перепалив своїх гостей на вугіль, і звелів повідмикати й очинити двери, бо хотів сам подивитись в середину. Як були двери відчинені, то побачив король усіх шистьох здоровісенькими та веселими. Вони дякували, що їм відчинено двери, бо казали, ніби так тут змерзли, що хотять іти на двір погрітися. І справді король побачив, що всі страви на столі були як крига холодні й попримерзали до мисок. Король дуже розгнівався, пішов до кухаря та й став його лаяти, чом то він не зробив по його приказу. А кухарь відповів: „Глянь-те самі: здається я напік підлогу добре, вона як жар червоніє.“ Подививсь король і справді побачив, що під залізною кімнатою такий огонь жевріє, мов у пеклі, і тоді збагнув, що й цим заходом він не здихається шистьох гостей, нічого їм не вдіє.

Став король знову думки гадати, як йому спекатися непроханих гостей, покликав тоді до себе мудрого чоловіка й став йому говорити: „Може-б ти, чоловіче добрий, взяв би з мене срібло й злото й відцурався моєї дочки? То я тобі заплачу, скільки твоя душа забажає.“ — „Добре, — сказав мудрий чоловік: дайте мені стільки грошей, скільки

мій слуга здужає піднести, то тоді я зречуся вашої дочки.“ Король тим був дуже вдоволений, а салдат додав іще: „Через два тижні я прийду, щоб забрати ті гроші.“ А сам тим часом покликав усіх кравців з цілої держави, щоб усі гуртом посідали та зшили йому велику торбу. А як була та торба зроблена, то припоручив свойму слузі, тому, що колись висмикував дерева з корінням на дрова, взяти ту торбу на плечі та йти до короля за грошима. Як побачив король посланця, то задрижав: „Що то за величезний дядько, котрий несе за плечима таку торбину, де можна сховати цілу хату?“ Потім подумав: „Мабуть це йде він за грошима!“ І після того звелів принести сто пудів золота сюди за одним заходом, котре ледве донесли двадцять здорових хлопців. А посланець взяв його все однією рукою, сховав у торбу й промовив: „Що-ж то ви не все даєте, як було по умові: цими грішми ледве денце торби укрилось.“ Тоді король звелів носити далі, і його люде тягали й тягали, а посланець усе бгав у свою згрібущу торбу. І як виносили все, що було в короля в скарбниці, то ще й пів торби не було напаковано. „Давайте ще далі, — казав посланець: жменями ви моєї торби не насиплете.“ Тоді прийшлося збірати золото по всьому королевству, і було навезено сім тисяч підвод, а посланець їх усі разом з кіньми й волами повкидав у свою торбину: „Не буду-ж я роздивлять, — казав він: мені ніколи — а братиму все, що приходить, аби швидче напакувати

свою торбу.“ А далі навантажив усю ношу собі на плечі й пішов до свого товариства.

Як король побачив, що одним одна людина потягла всі скарби цілої його держави, то дуже розпалився гнівом, скликав своє військо й звелів наздогнати шистьох подорожніх і відобрати взяте від нього злото й гроші. Два полки скоро наздогнали їх і крикнули подорожнім: „Ви у нас у полоні. Негайно вертайте торбу з золотом, а то порубаємо вас на січку!“ — „Що вони верзуть? — здивувався дмухайло: які то ми полонені? Попереду вони всі полетять під хмари, як стовб куряви!“ Та притис пучкою одну ніздрю, а другою так дмухонув, що обидва полки полетіли хто куди, тільки манатки на них теліпалися високо під хмарами та над кручами. Та вже один хорунжий став прохати милости, бо мав дев'ять ран і був бравий парубок,

так що не заслуговував такої ганьби. Тоді дмухайло трохи ущух, а як хорунжий спустився додолу цілим, то звелів йому: „Иди до короля й скажи, що скільки-б він не посилав полків — всі вони будуть під хмарами.“ Король, як почув таку звістку, то сказав: „Нехай ідуть, бо з ними не обберешся лиха.“ Отак ті шестеро принесли своє золото додому, любенько його поділили між собою і жили довіку в роскошах.

Доктор Всеугадько.

В одному невеличкому селі проживав вбогий селянин на ймення — Рак. Якось запріг він воли, наклав повну гарбу дров, повіз до міста на базарь і продав там свій крам за два карбованці якомусь панові. А той пан та був доктор. Зараз, як росплатився пан з дядьком за дрова, то поки той зводив рахубу та перевіряв гроші, він сів за стіл та й почав обідати. Позирнув селянин на наїдки та напитки — все таке смашне та принадне, аж завидки беруть, дивлячись, — от йому й забажалось і собі зробитися доктором. Постояв він трохи, а далі не втерпів та й спитав пана: „Оце-б і я хотів бути доктором! Чи не можна як?“ — „Чому-б то не можна, — озвався пан: зробитися доктором можна і швидко й легко!“ — „А що-ж я маю для того зробити?“ — допитувався дядько. — „А ось що зроби, — став навчати його пан: Перш за все купи собі букварика, того, в котрім в середині півник намальований. Далі спродай свої волики й гарбу та справ гарну одіж і все причиндалля, яке годиться для докторського діла. А потім ще загадай зробити собі бляшану вивіску з таким написом: „Доктор Всеугадько“ і прибий її до воріт своєї хати. Ото й все!“ То дядько чисто все так і зробив, як йому пан нарадив. Як трохи він уже подокто-

рував, небагато ще правда, обікрадено було одного пана — хтось підчебричив всі гроші з залізної скрині. Що пан не робив, а злодіїв ніяк не міг зловити. От йому хтось і порадив поїхати в те село, де жив дядько Рак, та спитати доктора Всеугадька, бо той, мабуть, знає, хто поцупив грошенята. Пан звелів запрягти карету, приїхав в те село й спитав Рака, чи не він то є доктор Всеугадько? — „Та я-ж і є,“ — похвалився селянин. — „Ну, то їдьмо зі мною, — сказав тоді пан: та поможи мені знайти вкрадені гроші.“ — „Добре, поїду, — не перечив дядько: а тільки, щоб зі мною разом і моя жінка Гапка поїхала.“ Пан на те пристав, посадовив обох їх до себе в карету й гайда на свій хутір. Як приїхавши увійшли вони всі в панську господу, то була саме обідня година й на столі стояли посуд та закуски. Пан запросив доктора полуднувати. — „Спасибі, паночку, — подякував той: а тільки, щоб і жінка моя Гапка разом зо мною обідала.“ Посідали всі, щось там з'їли з закуски, а може й по чарці випили, аж ось вносить лакиза першу страву. То дядько легенько сіпнув жінку за рукав та й каже їй: „Гапко! Оце, щоб ти знала — найперший.“ Він, бачте, хотів жінці сказати, що то тільки тепер починається справжній обід і що цей лакиза першим вносить страву. А лакеєві, котрий обікрав пана разом з иншими, здалося бозна що, ніби то Всеугадько вже познав в ньому злодія та показує жінці: „Оце, мовляв найперший злодюга!“ Звісно, на злодієві шапка горить. Злякався сердешний, вискочив з панських покоїв до своїх товаришів-злодюжок та тремтячи й похвалився їм: „Біда, браття: цей Угадько, бий його сила Божа, все вже знає! Так просто на мене й показав: оцей каже — перший!“ То вже другий аж до землі приріс, так не хотілося йому йти, а що вдієш — треба! Як увійшов і цей з черговою стравою до панського столу, то глянув на його доктор та й знову сіпнув жінчин рукав: „Оце, Гапко, вже другий!“ А в лакизи так серце й йокнуло, ледве вий-

шов з хати мов не своїми ногами. І третьому так само не пощастило, бо й про нього Угадько сказав жінці: „Дивись, Гапко: оцей буде вже третій!“ Четвертий віс свою страву в макітерці під покришкою — так пан звелів, бо хотів вивірити тяму Угадька. Як була макітерка на столі, то пан і спитав доктора: „А ну, покажи, чи вмієш ти вгадувати: а що тут, в цій макітерці? Впізнаєш?“ Там були варені раки. Подививсь дядько на макітру, як баран на нові ворота, та й зітхнув: „Ех, лишенько! Бідна твоя головонька, раче!“ Як почув таке пан, то аж скрикнув: „Чи ба — вгадав! От диво! Ну, то, мабуть, вгадаєш, хто мене обікрав.“

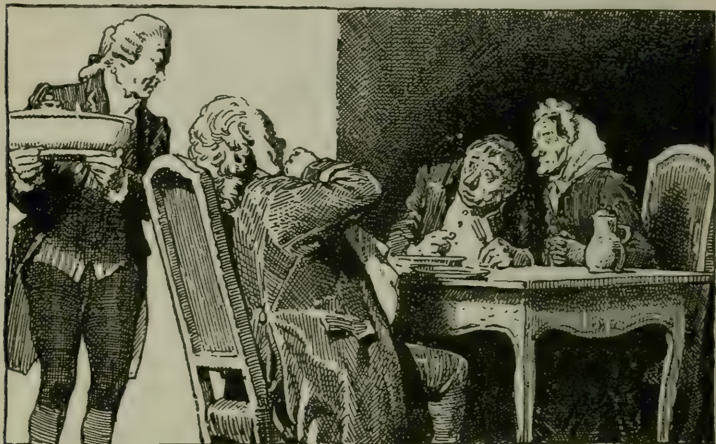

Слузі-ж тому, що чув цю розмову, зробилося неймовірно страшно й він очима моргнув на доктора, щоб той на хвилинку вийшов з ним з кімнати. Як вийшов до них Всеугадько в затишний закуток, то всі четверо призналися йому, що то вони вкрали гроші. Вони казали, що раднійші віддати гроші назад, а крім того ще й своїх дадуть йому не малу суму, аби тільки він не виказав на них панові, щоб не позбуватись їм життя. Потім вони повели його в сад

і показали, де саме приховані гроші. Доктор Всеугадько був тим дуже вдоволений, вернувся до пана, сів знову за стіл і промовив: „Спасибі Вам за хліб-сіль, а тепер я хочу глянути в свою книгу й пошукаю схованки покрадених грошей.“ Те чув п'ятий послугач і подумав собі: „Сховаюся я у запічку: спробую, чи таки справді цей Всеугадько такий майстер все вгадати.“ Забився він у запічок, а доктор витяг з кешені свого букваря й почав його перегортати, шукаючи тієї сторінки, де був намальований півень. Гортав, гортав і довго ніяк не міг натрапити на нього, то й промовив у голос: „Я знаю, що ти тут сидиш. Ось годі ховатись, вилазь сюди!“ Тому, що сидів у запічку здалося, що то мова про нього, а ні про кого иншого. То переляквався сердешний не знати як, виліз зі свого закапелка, вібіг надвір, мов опечений, і похвалився своїм: „Ну й чоловік же цей: він все чисто знає!“ А тим часом Всеугадько повів пана в сад, показав, де лежать покрадені в нього гроші — там було все до копійки. А як він не виказав нічого на злодіїв, то взяв і з хазяїна й з усіх злодіїв добрі гроші за свою роботу й вернувся додому зі своєю Гапкою багатим та славнозвісним чоловіком.

Дух у пляшці.

Одному бідному дроворубові довелося дуже бідувати: він працював з ранньої зірки до пізньої ночі, а надій на краще життя не знати було. То от як він наскладав з важкого свого заробітку невеличку копійчину, сказав він свойому єдиному синові: „Ти в мене, сину, єдина дитина, і я хочу всі ці гроші, що загорював крівавим потом, дати на твою освіту. Як навчишся чомусь путньому, то годуватимеш і доглядатимеш моєї безпорадної старости, коли я вже нездужатиму робити

діла, а сидітиму у запічку дома.“ Хлопець пішов до вищої школи й там так пильно вчився, що вчителі не знали, як вже його й хвалити. Пройшов він там два курси, ще не скінчив усієї науки, аж тут всі гроші розійшлися, жити далі не було за віщо. Довелося хлопцеві вернутися до батькової оселі. „Ах, мій синочку! — зітхнув старий батько: нічого я тобі не можу більше дати, бо така тепер дорожнеча, а заробітки пагані, то ледве-ледве стає на хліб насушний.“ „Не журіться тим, тату, — відповів хлопець: коли на те Божа воля, то може воно так і на краще вийде. Якось то буде!“ От як другого дня збірався батько в ліс, щоб цюкаючи сокирою заробити на прожиток, син йому й каже: „Нехай і я піду з вами в ліс: може чим допоможу в роботі.“ — „Добре, сину, — озвався старий: та, мабуть, буде тобі важко попервах, бо не призвичаєний ти до такої суворої праці; ледве чи поможеш ти мені, тим паче, що сокира в мене тільки одна, а на другу, то при моїх злиднях я й не спроможуся.“ — „То сходіть, — порадив син батькові: до сусіда й позичте в нього сокиру на той час, покиль я не зароблю на власну.“

Батько так і зробив: позичив у сусіда сокиру, а як на другий день поблагословилося на світ, то обидва вони пішли в ліс. Син добре допомагав батькові в роботі і був увесь час і веселий і свіжий, мов би за играшками. Як підбилося сонечко геть-геть високо й стало над головами, то батько й каже: „Ну, сину, давай відпочинемо, ось покрепимо сили їжею, то опісля у нас йтиме діло і далі так добре, як досі.“ А хлопець взяв окраєць хліба в руку і відповів: „То ви, тату, їжте та відпочиньте з годинку, а я зовсім не стомлений і хочу трохи походити по лісу: може де натраплю на птичі кубла, або що.“ — „Ото непосидячий який ти! — сказав батько: чого ти будеш никать по лісу? Ти-ж тільки знеможешся й не могтимеш руки звести. Ось зоставайся тут та сідай біля мене.“

Хлопець все-ж таки пішов у ліс, дорогою кусав окраєць і весело позирав в густе зелене гілля, шукаючи, чи не знайде часом де птичого кубельця. Так шастаючи по лісу підійшов він до величезного старого дуба. Дереву було, мабуть, багато сотень літ і воно було таке товстенне, що й п'ять душ не могли-б обняти його руками біля коріня. Хлопець спинився й став оглядати тисячолітнього велетня. „Мабуть тут на йому сила всякої пташви поробила собі кубла“ — думав він. Аж ось здалося йому, ніби хтось поблизу загомонів. Він прислухався й почув, як хтось придушеним голосом гукає: „Визволь мене! Визволь мене з неволі!“ — Парубок озирнувся на всі боки — ні, нікого не видко й близько. А голос було чутно; він стугонів, мов би під землею. „Та де-ж ти, є?“ — голосно крикнув хлопець. „Я тут, внизу, між корінням дуба. Визволь мене! Пусти мене на волю!“ — так відізвався той невідомий голос. Хлопець став шукати, став роздивлятися між корінням дуба, перегортати лист та ломаччя й кінець-кінцем натрапив на невеличку колдобинку, в котрій лежала невелика пляшка. Він взяв її в руки, підняв, поставив проти світу й побачив там в середині якусь тварючку, схожу трохи на жабу. Вона стрибала вгору, чиплялася лапками об шкло й гепалась раз-у-раз на денце. „Визволь мене! Випусти мене на волю!“ — благало те чудернацьке створіння. Хлопець, не сподіваючись нічого лихого, ухопив пробку й витяг її з горлянки тієї пляшки. Тут відразу вихопився звідтіль дух і почав рости й ширшати. Він так швидко побільшувався, що через малу часинку вже став здоровенним дядьком і плечима сягав до середини того дуба, під яким був схований. Ця лиха потвора стояла перед парубком і зразу-ж напалася на нього: „Чи ти знаєш, — заляшала вона скаженним голосом: яка тобі дяка за те, що ти мене випустив з пляшки?“ — „Ні, — відповів хлопець ніяк не лякаючись: звідкиль я можу те знати?“ — „Ну, то я тобі скажу, — грімав

дух: більше ти не житимеш, бо я вкорочу тобі віку!“ „Тобі треба було сказати мені те попереду, то я-б не випустив тебе з пляшки, — сказав хлопець і додав: і ти не маєш ніякого права відбирати моє життя, це тобі кожен скаже!“ — „А вже-ж! Дуже мені треба те знати! — відповів дух: що ти заробив, те ти матимеш! Чи не думаєш ти, що я з чиєїсь ласки опинився

в пляшці? Ні, голубе! То мене було покарано. А я поклав — хто мене визволить, тому я розтрощу голову!“ — „Пожди, — сказав парубок: так скоро такі справи не робляться!

Попереду я хочу знати, чи справді ти був у тій маленькій пляшечці, котру я розкуприв — може-ж діло було інак, і я зовсім не винний. Та й чи справді ти дух? Як зумієш знову влізти в пляшечку, ну тоді я тобі повірю і вже тоді не перечитиму тобі — роби зі мною, що знаєш.“ Дух на те промовив хвалькувато: „То не мудра справа, — і зараз же став менчать і за яку хвилину зробився таким маленьким та тоненьким, як попереду і без силкування вліз в горлянку пляшечки, а далі вже був на її денці. Тільки він там опинився, як хлопець миттю схопив стару пробочку, заткнув пляшку, а після кинув її в ту саму колдобинку, де вона лежала між корінням попереду. Отаким побитом опинився дух у дурнях.

Хлопець уже наладнався вертатись до батька, коли дух почав благати жалібним голосом: „Ой, лишенько! Випусти бо мене, випусти на волю!“ — „Ні, — відповів хлопець: вдруге я тебе не випущу. Хто вже раз хотів мене звести зі світу, того я не випущу вдруге, впіймавши його.“ — „Як ти мене визволиш, — голосив далі дух: то я тебе так награжу, що матимеш ти на все своє життя всього вщерть.“ — „Ні, — знову озвався парубок: ти мене й цей раз так одуриш, як попереду.“ — „Ти прогавиш свою долю, — провадив своє дух: я тобі нічого лихого не зроблю, а награжу тебе щедро.“ Хлопець подумав: „Зважусь його випустити. Мабуть же він додержить своє слово і в усякому разі не робитиме мені лиха.“ Та й втяг пробку з пляшки. Дух і цього разу вихопивсь в один мент звідтіль, швидко зробився велетнем і промовив: „На, візьми собі в подяку оцей мій дарунок.“ — і простяг хлопцеві невеличкий клаптик полотна, схожий на пластирь. „Як ти одним краєм його потреш рану, то вона одразу загоїться, а як другим краєм потреш шматок заліза, то вона стане сріблом.“ — Це ми зараз вивіримо,“ — відповів хлопець, взяв сокиру й рубнув по корі зелене деревце, а опісля доторкнувся до роспанаханого місця подарованим пластирем. Аж і справді

в один мент зарубка на корі затяглася й так зажила, мов ніколи не була зроблена. — „Бачу, що справа добра, — промовив парубок: тепер можна нам попрощатися.“ Дух подякував хлопцеві за своє визволення, а хлопець духові — за гарний дарунок і зараз же пішов помалу до батька.

„Де ти досі длявся, — прискипався батько: чого то ти забув про роботу? Я-ж тобі казав, що тобі не вистачить сили на таку роботу: чом мене не послухав?“ — „Не гнівайтесь, тату, — відповів хлопець: я надолужу.“ — „Як раз, надолужиш, — зовсім розсердився старий: що то вже за робота!“ — „Ось гляньте, тату: оте дерево я так зараз рубатиму, що воно на тріски розсиплеться.“ Та взяв свою шматинку й нею пошарував сокиру, а потім що сили гакнув сокирою об твердий сук. Однак через те, що залізо перетворилось на срібло, то увесь гостряк сокири зігнувсь і осів. „Е, тату! Та ви-ж мені дали пагану сокиру — вона вся осіла й тупа, мов цеглина.“ Старий злякався: „Ой, горенько! Що-ж то ти наробив! Тепер треба платити за сокиру, а чим, то Господь Святий знає!... Оце і вся користь, яку я маю з твоєї допомоги.“ — „Не гнівайтесь, тату, — озвався син: за сокиру я вже якось сам заплачу.“ — „Ах ти, дурна голово! — вилаявся батько: з чого то ти платитимеш? У тебе-ж нема нічого, крім того, що я тобі даю. То все в тебе бурсацькі чмелі в голові гудуть. У науці може ти й багато тямиш, от же в нашому дроворубному ділі ти ні до чого!“

Трохи перегодя син сказав батькові: „Тату, я більше не можу робити, то давай пошабашимо!“ — „Овва! — сердивсь старий: чи не думаєш ти, що мені слід позакладати руки в кешені по твойому? Мені треба робити й робити, а ти рушай додому.“ — „Тату, та же я вперше в лісі і сам не знайду стежки додому. Ось ходімте вдвох...“ Як у батька гнів ущух, він кінець-кінцем піддався синовим умовлянням і пішов разом з ним додому. Ідучи сказав синові: „Йди на базарь та продай цю попсовану сокиру.

Побачиш, що за неї вторгуєш, а вже решту докладатиму я, щоб заплатити сусідові за його струмент.“ Син взяв сокиру й відніс її до міста, до когось з золотарів. Той зробив спробу сріблу, а потім поклав на тереза, щоб зважити. А як зважив, то сказав: „За неї можна дати чотириста карбованців, а тільки в мене нема таких грошей при собі“ — „Ну, — промовив парубок: то дайте мені, скільки у вас є, а остача нехай буде за вами.“ Золотарь дав йому триста карбованців, а сто зосталося боргом. Після того парубок вернувся додому й сказав: „Тату, в мене є гроші. Йдіть до сусіди, та спитайте його, що він хоче за сокиру.“ — „Це я й сам гаразд знаю, — відповів старий: за неї треба дати карбованця й шість копійок.“ — „Ну, то дайте йому два карбованці й дванадцять копійок. Це буде вдвоє більш і так буде гаразд. Ось гляньте: хвалити Бога, грошей я маю доволі!“ І тут же дав батькові сто карбованців і додав: „Тепер вам ніколи не буде скрути та злиднів. Живіть, щоб було вам найкраще.“ — „Боже Милостивий, — здивувався старий: де це ти доскочив такого багатства?“ Тоді син росказав батькові все чисто, яка то йому трапилася пригода у лісі і як то він в надії на свій талан-долю зробив сьогодня першу щасливу спробу. З грішми він знову вернувся до вищої школи, вчився там далі, а як мав чарівничого пластиря, котрий гоїв всякі рани, то зробився славетнім на увесь світ лікарем.

Семеро швабів.

Раз зібралося до купи семеро швабів-бурлаків: перший був пан Шульц, другий — Яклі, третий — Марлі, четвертий — Єгерлі, п'ятий — Міхель, шостий — Ганс, а сьомий — Фейтлі. І надумались вони посунити всі гуртом в світа, пройти землю від краю до краю, пошукати всяких пригод та накоїти таких славних діл, щоб про них слава до десятого коліна не вмерла. А як схотілося їм пуститися в подорож з доброю зброєю і йти,

нікого не боячись, постановили вони зробити й взяти з собою правда тільки одного списа, зате-ж дуже довгого й міцного, хоч в мури ним гати. Цього списа взяли всі семеро разом: перед правив найсміливійший та найдужчий, то-б-то пан Шульц, за ним инші по черзі, а Фейтлі був останнім.

Пішли ото вони в світа. Якось одного дня в косовицю чималенько пройшли наші шваби, а проте, як уже звечоріло, то ще до ближчого села, де вони збірались переночувати, зоставався добрий кавалок дороги. Йдуть вони сінокосом та прислухаються, чи не заворушиться де ворог, бо вже добре смеркло, то страшно. Аж ось недалечко позад них поза копицею пролетів чи хрущ, чи може й жук-рогач і так загув неприязно, що Боже... Пан Шульц злякався сердега, ледве списа з рук не випустив, аж піт холодний покотився по спині та з під пах і все тіло на йому затремтило: „Слухайте, слухайте! — гукнув він товариству: їй-Богу я чую, як торохтить десь військовий бубон!“ Яклі, котрий держався за спис зараз після Шульца і котрому вже не знати що почулося носом, стоячи серед натовпу, промовив: „Безперечно щось тут трапилось поблизу, бо мені вдарив у ніс крутий сморід пороху й смалятини.“ Як почув те пан Шульц, то кинув списа й дременув на втьоки, перехопився через загородку біля стожка сіна, щоб там приховатись. Та як скочив на землю, то наступив на зуб'я грабель, зоставлених там обіч стожка. Граблі повернулись і держальном так гакнули Шульца по лобові, що в того аж очі рогом виперло. „Ой, лишенько! — заверещав він не своїм голосом: ой, беріть мене, люде добрі, в полон, бо я здаюся, здаюся на вашу ласку!...“ То вже тоді всі инші шестеро збились до купки, мов ягнята, та й собі стали голосити: „Як ти здався, то й я з тобою разом! Як ти здався, то й я з тобою разом!...“ Кінець-кінцем, як, не дивлячись на їхню здачу, ніхто з ворогів не підходів, не в'язав їх і не брав у полон, розчовпли наші шваби, що то вони помилились. А щоб не пішла між люде глузлива про них поголоска, щоб не підняли їх люде на глум та не зробили з них посміховища, по-

клялися вони один перед одним, що доти мовчатимуть про пригоду, аж покиль хтось з них незнарошно не пробрешеться.

Після того рушили вони далі. Друга страшна пригода, що спіткала їх у дорові, була вже така, що з першою

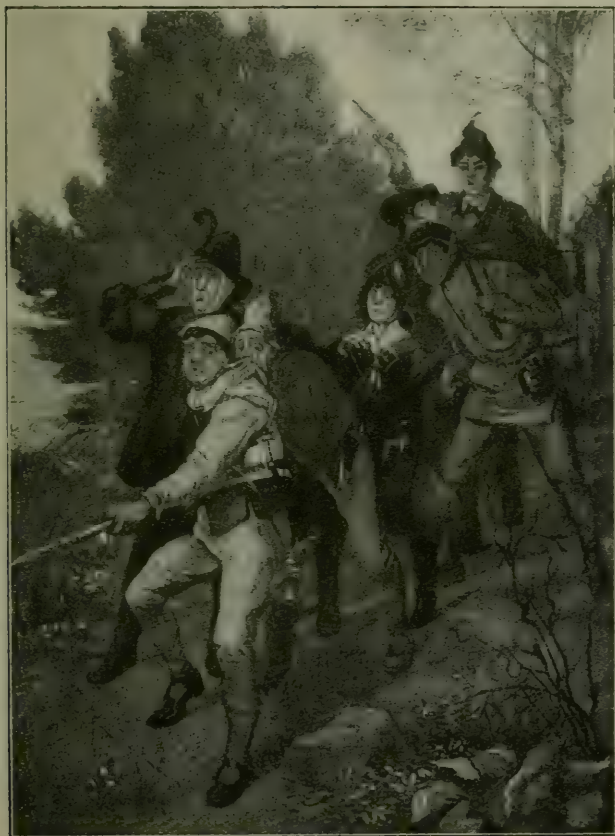

й рівняти не можна. Через кілька день довелося їм іти по ораному полю, аж зирк — лежить на ріллі на сонечку заєць і спить вражий. Вуха стирчать вгору, а скляні очі так просто й витріщені на чесну кумпанію. Що його робити?!

Перелякались бідолахи бозна як, побачивши такого страшного дикого звіря, збились до купи, стали між собою раду радить, що його робити, щоб хоч менче лихо прийнять в безпорадному стані. Така думка, як стануть вони втікати, то зла личина поженеться за ними у слід і похапає всіх одного по другим, з'їть з кістками й тельбухами! То й надумали: „Треба битись. Нехай підемо в страшну запеклу бійку. Бо хто наважується битись, той наполовину вже виграє перемогу!" Ухопили з усіх сил свого списа і всі семеро кинулись вперед: перед править пан Шульц, за ним орудує Яклі, а Фейтлі останній пре... Пан Шульц хотів вдержати списа, коли-ж Фейтли, стоячи позаду, став неймовірно сміливий, неодмінно бажав звіря заколоти й молодецьким покликом вигукнув:

„В ім'я слави сміливих швабів биймо ворога гуртом, —
Хто-ж боїться, то бодай той згине з світу із уздром!"

Однак Ганс знав, чим йому дошкулити й сказав:

„На язик ти у нас майстер: вмієш стригти і голить!
Чом же-ж з списом пасеш задніх? Звідтіль можна всіх побить."

Михель то-ж не втерпів, щоб не встряти в розмову:

„Тут не в тому заковика, що видима смерть страшить, —
А що ворог незвичайний: це не звірь, а чорт лежить!..."

Тут дойшла черга до Єгерлі, і він промовив:

„Як не чорт, то чортів батько, як не сам, то його дід,
Все одно — нечиста сила, все одно пекельний рід!..."

Марлі натрапив на добру думку й сказав Фейтлі:

„Друже Фейтлі, йди ти першим, сміло ворога прогонь,
А я стану позад тебе і піду з тобой в огонь!..."

Фейтлі на те удав, нібі нічого не чує, а Яклі сказав:

„Шульц вестиме нас до бою, він ніколи не здавався,
І йому найбільша слава, бо і чорта не злякався!"

Тоді пан Шульц переміг себе й промовив дуже урочисто:

„Гей, панове-товариство, приготуйтеся до бою!
Ворог знатиме завзятих... Слава вкриє нашу зброю!..."

Після такого заклику всі дружно рушили проти лютого дракона. Пан Шульц перехрестився й благав Бога не

зоставити його в наглій біді на поталу. Як все це не помогло й ворог все ближче й ближче ставав перед отаманом, цей зовсім обезглуздів з переляку й став несамовито кричати: „Тю, на тебе! Тю-тю! Згинь, нечиста сило!“ Від того крику заєць прокинувся, злякався, побачивши ціле збіговище, й дременув що сили звідтіль у ліс. Як побачив пан Шульц, що ворог накивав п'ятами, то з радощів гукнув до своїх:

„Тьпху, бодай ти здох ледащо!... Фейтли, глянь, що за мара?
Нам здалося страховіттям легкобите зайченя!“

Однак і далі спілка швабів не вернулась додому, а ще шукала дальших пригод. Йдучи вперед добрели вони до Мозеля — тихої глибокої болотяної річки, через котру мало мостів, а треба переїздити в багатьох містах на дубові. Та ніхто з тих сімох швабів про те нічого не знав. От вони побачили на другому березі чоловіка, котрий порався там коло якогось діла, і стали його гукати та питати, як би то пересягнути їм річку. Через те, що вітер був навпроти дядька й було важко розібрати здалеку, про віщо питають люде, а крім того він не зовсім добре розумів їхню панську мову, то у відповідь став їх перепитувати. Що вже він їм сказав, не знати, а тільки їм здалося, ніби він каже: „Ідіть бродом!“ То пан Шульц, як передній, не довго вагаючись закачав штани й пішов у Мозель нашукувать тверду стежку. Небагато він пройшов, як натрапив на грузьке й не счувся, як засмоктало його в прірву, тільки бриль поплив за вітром на той бік. На крисах бриля примостилась жаба й застрекотала: „Кум, кум, кум!“ Всі шестеро почули й сказали собі: „Це наш пан-товариш Шульц кличе нас: Нум, гуртом! А як він може перебрести, то чому ми не можемо?“ Не гаючись вони подались услід за Шульцем і всі погинули в Мозелі. Так що жаба призвела їх всіх шистьох до загину, і ніхто з цієї швабської кумпанії невеличкої, але чесної не вернувся додому.

КІНЕЦЬ.

ЗМІСТ.